مقدمهٔ ناشر

خُب دیگه! رسیدیم به آخر خط؛ یعنی خان هفتم.

بعد از خوندنِ کتابای قبلیِ هفت‌خان، الآن دیگه نوبت رسیده به کتاب آزمون. این‌جا باید هر چی که قبلاً خونده بودین، امتحان بدین تا ببینین چند مرده حلاّجین!

یکی از کارهای مهمّی که یه دانش‌آموز کنکوری لازمه انجام بده، امتحان‌دادن تو وقتِ کنکوره؛ برای این‌که بتونه وقتش رو تنظیم بکنه. من فکر می‌کنم مدیریت جلسهٔ کنکور، خیلی مهمّه. شاید اهمّیتش از درسی که برای آمادگی کنکور خونده‌ین، کم‌تر نباشه. این مدیریت جلسهٔ کنکور پارامترای مختلفی داره که فکر می‌کنم، تنظیم وقت جزء مهم‌ترین‌هاشه.

ما، هم تو آزمونای موضوعی براتون زمان در نظر گرفتیم، هم تو آزمونای جمع‌بندی و جامع. چون این کتاب، گام آخره، یعنی تا همین جا هم کلّی تست علوم و فنون زده‌ین، دیگه باید تایم بگیرین و با زمان پیش برین و درصدگیری کنین تا وضعیت واقعیتون دستتون بیاد. البتّه حتماً بعد از درصدگیری، سراغ سؤالا برین و ببینین اشکالاتتون چی بوده و رفعشون کنین. با این کار رفته‌رفته وضعیتتون بهتر می‌شه.

خوشحالیم که برای تألیف این کتاب تونستیم دو تا مؤلّف جَوون پرانرژی پیدا کنیم که با توان بالایی که داشتن، کتاب خوبی برای شما آماده کنن. به این عزیزان یه خسته نباشیدِ جانانه می‌گیم.

از بر و بچّه‌های تألیف و تولید، همگی، ممنونیم که تلاش کردن این کتاب به بهترین شکل عرضه بشه.

مواظب خودتون باشین و خبر موفّقیتتون رو به ما هم اطلاع بدین.

و امّا، کتاب‌های موضوعی انسانی:

افزایش‌یافتن تعداد داوطلبین کنکور انسانی در هر سال، جدّی‌تر و سخت‌تر شدن رقابت برای کسب رتبه‌های برتر، حذف دروس عمومی و ... همه و همه نشان‌دهندهٔ این هستند که شما باید سال‌به‌سال درس‌های اختصاصی انسانی را عمیق‌تر و جدی‌تر بخوانید. در این میان، ممکن است در هر درس با موضوع یا موضوعاتی مواجه شوید که دشوارتر هستند یا باید به روش متفاوتی مطالعه شوند یا نیاز به تمرین بیشتر دارند یا ... . ما با مجموعه «کتاب‌های موضوعی انسانی» این مسئله را برای شما ساده کرده‌ایم. برای موضوع‌های مهم در هر کدام از دروس، کتابی با سبک ویژه و متناسب با آن موضوع آماده کرده‌ایم که با خواندنش آمادگی و تسلّطتان نسبت به آن مبحث بسیار بیشتر می‌شود.

مقدّمهٔ مؤلّفان

احتمالاً با یک مداد دستت، چندتا فکر توی سرت و یک عالمه آرزو برای روزهایی که هنوز نرسیده‌اند.

راستش «علوم و فنون ادبی» از آن درس‌هایی‌ست که اوّلش کمی اخم می‌کند!

وزن و عروضش یک طرف، قافیه و آرایه‌هایش یک طرف، تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی‌اش هم یک طرف دیگر. گاهی هم تستی جلویت می‌گذارد که با اطمینان گزینه‌ای را انتخاب می‌کنی و چند ثانیه بعد می‌فهمی جناب طرّاح، نقشهٔ دیگری برایت داشته است!

امّا قصّه به همین‌جا ختم نمی‌شود.

علوم و فنون، وقتی قِلقش دستت بیاید، کم‌کم دوست‌داشتنی می‌شود.

یک روز می‌بینی وزن شعری را که زمانی شبیه معمّا بود، در چند ثانیه پیدا می‌کنی؛ آرایه‌ای را که قبلاً از کنارش رد می‌شدی، همان نگاه اوّل می‌بینی و گزینه‌هایی که روزی همه‌شان شبیه هم بودند، دیگر نمی‌توانند گولت بزنند.

این کتاب برای رسیدن به همان روز نوشته شده است.

قرار نیست فقط تست بزنیم و از کنار جواب‌ها رد شویم. قرار است سؤال‌به‌سؤال جلو برویم، اشتباه کنیم، برگردیم، یاد بگیریم و آن‌قدر تمرین کنیم تا چیزهایی که امروز سخت‌اند، فردا برایمان ساده و آشنا باشند.

هر تست این کتاب، یک قدم است.

بعضی قدم‌ها آسان‌اند، بعضی‌ها کمی نفست را می‌گیرند و بعضی‌ها شاید حسابی حرصت بدهند! امّا همه‌شان قرار است تو را به جایی برسانند که با خیال آسوده‌تری سراغ سؤال بعدی بروی.

و یک چیز دیگر...

در هجده‌سالگی، زندگی خیلی بزرگ‌تر از یک آزمون و چند صفحه تست است. این روزها می‌گذرند؛ همان‌طور که خیلی از روزهای سخت قبلی گذشتند. چیزی که می‌ماند، تویی و آدمی که در این مسیر از خودت ساخته‌ای؛ صبورتر، دقیق‌تر و شاید کمی محکم‌تر.

پس عجله نکن.

صفحه‌به‌صفحه جلو برو.

اشتباه‌هایت را دوست داشته باش؛ گاهی بهترین معلّم‌های این مسیر همان جواب‌های غلط‌اند.

و هر وقت خسته شدی، کتاب را ببند، کمی نفس بکش و بعد دوباره برگرد.

ما این‌جا قرار نیست از ادبیّات بترسیم؛

قرار است یاد بگیریم چه‌طور از پسش بربیاییم.

خب...

اگر آماده‌ای، بزن بریم سراغ اوّلین تست.

فهرست

آزمون‌های موضوعی: عروض و قافیه

آزمون ۱: درس‌های ۲، ۵ و ۸ پایه‌های دهم و یازدهم ـ عروض ۸
آزمون ۲: درس ۱۱ یازدهم و ۲ دوازدهم ـ عروض ۹
آزمون ۳: درس‌های ۵ و ۸ دوازدهم ـ عروض ۱۰
آزمون ۴: درس ۱۱ دوازدهم ـ عروض ۱۱
آزمون ۵: درس ۱۱ دهم ـ قافیه ۱۲
آزمون ۶: کلّ سه پایه ـ عروض و قافیه ۱۳

آزمون‌های موضوعی: آرایه‌های ادبی

آزمون ۷: کلّ دهم و یازدهم ـ آرایه‌های ادبی ۱۵
آزمون ۸: کلّ یازدهم و درس‌های ۳ و ۶ دوازدهم ـ آرایه‌های ادبی ۱۶
آزمون ۹: کلّ یازدهم و درس‌های ۹ و ۱۲ دوازدهم ـ آرایه‌های ادبی ۱۷
آزمون ۱۰: کلّ دوازدهم ـ آرایه‌های ادبی ۱۸
آزمون ۱۱: کلّ سه پایه ـ آرایه‌های ادبی ۱۹

آزمون‌های موضوعی: تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی

آزمون ۱۲: درس‌های ۱ و ۴ دهم ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی ۲۱
آزمون ۱۳: درس‌های ۷ و ۱۰ دهم ـ سبک‌شناسی ۲۲
آزمون ۱۴: درس‌های ۱ و ۴ یازدهم ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی ۲۳
آزمون ۱۵: درس‌های ۷ و ۱۰ یازدهم ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی ۲۴
آزمون ۱۶: درس‌های ۱ و ۴ دوازدهم ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی ۲۵
آزمون ۱۷: درس‌های ۷ و ۱۰ دوازدهم ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی ۲۶
آزمون ۱۸: کلّ سه پایه ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی ۲۷

آزمون‌های موضوعی: قرابت معنایی

آزمون ۱۹: فصل‌های ۱ و ۲ دهم ـ قرابت معنایی ۲۹
آزمون ۲۰: فصل‌های ۳ و ۴ دهم ـ قرابت معنایی ۲۹
آزمون ۲۱: فصل‌های ۱ و ۲ یازدهم ـ قرابت معنایی ۳۰
آزمون ۲۲: فصل‌های ۳ و ۴ یازدهم ـ قرابت معنایی ۳۱
آزمون ۲۳: فصل‌های ۱ و ۲ دوازدهم ـ قرابت معنایی ۳۲
آزمون ۲۴: فصل‌های ۳ و ۴ دوازدهم ـ قرابت معنایی ۳۲
آزمون ۲۵: کلّ سه پایه ـ قرابت معنایی ۳۳

آزمون‌های جمع‌بندی پایه

آزمون ۲۶: پایهٔ دهم ۳۶
آزمون ۲۷: پایهٔ یازدهم ۳۹
آزمون ۲۸: پایه‌های دهم و یازدهم ۴۲
آزمون ۲۹: پایهٔ دوازدهم ۴۶

آزمون‌های جامع

آزمون ۳۰: پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم ۴۹
آزمون ۳۱: پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم ۵۲
آزمون ۳۲: پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم ۵۶
آزمون ۳۳: پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم ۵۹
آزمون ۳۴: پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم ۶۲
آزمون ۳۵: پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم ۶۶

پاسخ‌نامهٔ تشریحی ۷۰
پاسخ‌نامهٔ کلیدی ۱۲۳
پاسخ برگ ۱۲۵

آزمون ۳. درس‌های ۵ و ۸ دوازدهم - عروض

مشاوره اختیارات شاعری، یکی از پرچالش‌ترین بخش‌های درس علوم و فنون ادبی، موضوعی که واقعاً تمرین و تکرار می‌طلبه تا بتونی توی سریع‌ترین زمان ممکن، به سؤالاتش پاسخ بدی. سعی کردیم توی این آزمون سؤالات چون‌دار و پرنکته‌ای براتون طرح کنیم؛ پس به نکات موجود در هر تست توجّه کنید! اگه تونستید حداقل به ۵ سؤال این آزمون درست جواب بدید، بدونید که اوضاع خوبی توی اختیارات شاعری دارید. اینم بهتون بگم که این مبحث حداقل دو تست قطعی کنکور رو به‌صورت مستقیم پوشش می‌ده.

۳

۱- تعداد «تغییر کمّیت مصوّت» در مقابل کدام گزینه نادرست است؟

۱) خون مینا بخور و بشکنش از سنگ که من / سنگ‌ها خورده‌ام از این فلک مینایی (دو)
۲) چه که آن آهوی مشکین سیه‌چشم گشود / از سر زلف سیه نافهٔ خونین‌جگری (دو)
۳) کشتی خواب به دریاچهٔ اشکم گم شد / تو به چشم که نشینی دل دریا داری (دو)
۴) باش کز شوق گل رویت غزل‌خوان بازخیزم / فصل گل چون بشنوم غوغای مرغان بهاری (سه)

۵

۲- در کدام بیت، «سو» متفاوت تلفّظ می‌شود؟

۱) صغیر ازبهر دیدارش نشیند بر سر راهش / بود کان شاه خوبان را نظر سوی گدا افتد
۲) وگر نگاه امیدی به سوی هیچ کسم نیست / چرا که تیر ندامت بدوخت چشم امیدم
۳) دیدهٔ آزادمردان سوی دنیای دل است / سفله باشد آن‌که روی دل به دنیا می‌کند
۴) ای آه پرافشان به سوی عرش الهی / خواهم که به گردی نرسد تیر شهابت

۳- در کدام ابیات همهٔ همزه‌ها حذف شده است؟

الف) خیز و در کاسهٔ زر آب طربناک انداز / پیش‌تر زان‌که شود کاسهٔ سر خاک انداز
ب) در سه سال آن‌چه بیندوختم از شاه و وزیر / همه بربود به یک دم فلک چوگانی
ج) دل را چو لاله از می گلگون شکفته دار / اکنون که لاله پرده برافکند و گل شکفت
د) عاشق که به صد زاری در عشق تو جان بدهد / خصمیش کند جانش گر از کفن اندیشد
ه) دُردی درد کش از زان‌که هوا می‌خواهی / بادهٔ صاف خور از زان‌که صفا می‌طلبی

۱) ب ـ الف ۲) ب ـ ه ۳) الف ـ د ۴) ج ـ ه

۴- در کدام بیت، اختیار شاعری «حذف همزه ـ قلب ـ تغییر کمّیت مصوّت کوتاه و بلند» دیده می‌شود؟

۱) آهوکا! سگ توام می خور و گرگ‌مست شو / خواب پلنگ نه ز سر گرچه پلنگ‌گوهری
۲) گفتم وانما که چون زنده کنی تو مرده را / زنده کن این تن مرا از پی اعتبار من
۳) خاطر خاقانی از آن کعبه‌شناس شد که او / در حرم خدایگان کرده به جان مجاوری
۴) ساقی اگر نه سیب تر بر سر آتش افکند / این‌همه بوی چون دهد می به هوای صبحدم؟

۵- در کدام بیت، سه نوع «اختیار وزنی» و دو نوع «اختیار زبانی» وجود دارد؟

۱) تو به صد نغمه زبان بودی و دل‌ها همه گوش / چه شنفتی که زبان بستی و خود گوش شدی؟
۲) عمری از جان بپرستم شب بیماری را / گر تو یک شب به پرستاری بیمار آیی
۳) باز در خواب سر زلف پری خواهم دید / بعد از این دست من و دامن دیوانه‌سری
۴) چند کوشی که به فرمان تو باشد ایّام / نه تو باشی و نه ایّام، چه خواهد بودن؟

۶- کدام بیت فاقد «اختیارات زبانی» است؟

۱) دلـم امـروز چـون قـمری سـر نـالـیـدنی دارد / مگـر آن سـروقـد فـردا بـه خـود بـالـیـدنی دارد
۲) تو را گفتم که همچون جان شیرین، همدمم باشی / نـه بـا اغـیـار بـنـشـیـنی و سـربـار غـمـم بـاشی
۳) دو عالم را تـوان دیـدن به مینایی که من دارم / کجا چشمی که بیند آن تماشایی که من دارم؟
۴) اگـر خونم خـورَد جانان نخواهم کرد من ترکش / دلا مـی‌بـوس دسـت و تـیـغ و نـازش را نکوتر کش

۷- در همهٔ ابیات اختیارات وزنی مشاهده می‌شود، به‌جز ..... .

۱) دل را بـــــه تـــــو دادم و نمی‌دانـــــی / چـــون مـــی‌دانـــم مـــرا نـخـواهـــد شـــد
۲) بادهٔ عقل‌ســـوز را داروی بیهشـــی مزن / نیست بـه سرمه حاجت آن چشم جنون‌فزای را
۳) مـی‌بـرد فـیـض ز سـیـر چـمـن حـسـن، کسی / کـه بـه خـاطـر نـرسـانـد طـمـع خـام آن‌جـا
۴) آن کـه بـه چـشـم خـرد مـی‌نـگـرد عـشـق را / نـهـــاده بـر پـشـت بـاد زنـدگـی خـویـش را

۸- در کدام بیت از هر دو اختیار شاعری «قلب» و «ابدال» استفاده شده است؟

۱) پـادشـاهـی و گـدایـی بـر مـا یـکـسـان است / که بر ایـن در همه را پشت عبادت خم از اوست
۲) گفتم بسته است دلم گفت منم قفل‌گشا / گـفـتـم کُـشـتـی تـو مـرا بـگـفـت از تـو بـتـرم
۳) خـــاک درت را فلـــک بوســـه نیارســـت زد / ز آن‌کـه دو عالم به نقد ز پی به تـاوان نداشت
۴) بـا تـو حـیـات و زنـدگـی بـی تـو فـنـا و مـردنـا / زان‌کـــه تـو آفـتـابـی و بـی تـو بـود فـسـردنـا

۹- اختیار شاعری در مقابل کدام بیت، درست آمده است؟

۱) دام من نیست به آهـوی تـو لایـق بـگذار / تـا بـه دام سـر زلـف تـو شـکـار تـــو کـنـم (کوتاه تلفّظ‌کردن مصوّت بلند)
۲) روزی کـه چـــرخ از گِـل مـا کـوزه‌ها کند / زنـــهـار کـاسـهٔ سـر مـا پـــرشـراب کـن (حذف همزه)
۳) به چشم و ابروی جانان سپرده‌ام دل و جان / بـیـا بـیـا و تـمـاشـای طـاق و مـنـظـر کـن (کوتاه تلفّظ‌کردن مصوّت بلند)
۴) مـفـروش عـطـر عـقـل بـه هـنـدوی زلـــف ما / کـآن‌جـا هـــزار نـافـهٔ مـشـکـیـن بـه نـیـم جـو (بلند تلفّظ‌کردن مصوّت کوتاه)

آزمون ۴. درس ۱۱ دوازدهم - عروض

مشاوره بذار همین اوّل کار یک حقیقت مهم رو برات روشن کنم: درس ۱۱ فنون دوازدهم توی کنکورهای اخیر ۲ الی ۳ تست به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم داشته! یعنی اگه مباحث این درس رو خوب بلد باشی، عملاً یه بخشی از سؤالات عروض و قافیه رو از قبل ذخیره کردی. البتّه پاسخ‌دادن به سؤالات این درس همیشه هم آسون نیست؛ مخصوصاً جایی که طرّاح شعر نیمایی رو با اختیارات شاعری ترکیب می‌کنه و یه تست چون‌دار ازش طرح می‌کنه. از بخش نام‌گذاری اوزان هم غافل نشید! چون دقیقاً همین قسمت‌های به‌ظاهر ساده، می‌تونن توی کنکور بی‌فودی درصدتون رو بیارن پایین. پس با یه مرور درست‌وحسابی، می‌تونید این چند تا تست رو کاملاً تضمین کنید و با خیال راحت برید سراغ بقیهٔ درس‌ها.

۱- وزن عروضی کدام سروده با ترانهٔ زیر یکسان است؟
«تا که بماند درون حافظهٔ آب / نقش کنید ای خطوط موج به دریا»

۱) اسب سفید وحشی / بر آخور ایستاده گران‌سر / اندیشناک سینهٔ مفلوک دشت‌هاست
۲) فاصله‌ام کُشت / مرگِ دوباره است / عطر به‌جامانده‌ات به روی لباسم
۳) این روزها گاهی / از روز و ماه و سال، از تقویم / از روزنامه بی‌خبر هستم
۴) حس آغاز زمین‌لرزهٔ خوف‌انگیزی / چارپایان را / به خروش انگیخت

۲- وزن عروضی کدام سرودهٔ نیمایی به‌درستی بیان نشده است؟

۱) غمی بزرگ و پر از وهم / به صخره‌سار نشسته است (مفاعلن فعلاتن / مفاعلن فعلاتن)
۲) من به هر فرصت که یابم بر تو می‌تازم / درد را با لذت آمیزد (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع / فاعلاتن فعلاتن فع)
۳) هر عضو آن ز عضو دگر دور مانده است / گویی که قطعه قطعهٔ دیگر را (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل / مفعول فاعلات مفاعیلن)
۴) افسانهٔ شکفتن گل‌های رنگ را / از یاد برده است (مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن / مفعول فاعلن)

۳- با در نظر گرفتن اختیارات شاعری، وزن کدام گزینه در مقابل آن نادرست است؟

۱) اگر کاشف معدن صبح آمد / صدا کن مرا (فعولن فعولن فعولن فعولن / فعولن فعل)
۲) تا به کی باید تنها تنها / اندر این زندان زیست (فاعلاتن فعلاتن فعلن / فاعلاتن فعلن)
۳) مرغی نشسته غمگین / در موج این غبار (مستفعلن فعولن / مستفعلن فعل)
۴) چرخ زد / چرخ زد و چرخ زد و دایره شد (فاعلن / فاعلن فاعلن مفتعلن)

۴- با توجّه به اختیارات شاعری، وزن مقابل کدام مصراع نادرست است؟

۱) مرگ گل همیشه بهاری که می‌شکفت (ـ ـ U / U ـ U ـ / U ـ ـ U / ـ U ـ)
۲) آه ای عشق تو در جان و تن من جاری (ـ U ـ ـ / U ـ ـ U U / ـ ـ U U / ـ ـ / ـ ـ)
۳) دلم نمی‌خواهد صدا کنم امّا هجای آوازم (U ـ U ـ / ـ ـ / ـ U ـ U / ـ ـ / ـ U ـ U / ـ ـ / ـ ـ)
۴) قدّ کوته تو راه را به دیدهٔ تو بست (ـ U ـ ـ / ـ U ـ / ـ U ـ ـ / ـ ـ U ـ)

آزمون ۷. کلّ دهم و یازدهم - آرایه‌های ادبی

مشاوره رسیدیم به فصل آرایه‌های ادبی؛ همون مبحثی که توی کنکورهای اخیر به چالشی‌ترین بخش علوم و فنون تبدیل شده، تا جایی که حتّی دبیرها هم سر پاسخ بعضی تست‌ها اختلاف نظر دارن! عدّه‌ای معتقدن که باید از غیر تست‌های آرایه گذشت و چسبید به بقیهٔ مباحث؛ بعضی‌ها هم فقط به خوندن چند تیپ تست تکراری قانع می‌شن امّا پیشنهاد ما به تو اینه: اگه هدفت کسب یک رتبهٔ تاپ و ففنه، از این مبحث فرار نکن. اتّفاقاً همین‌جا تفاوت تو با بقیه مشخّص می‌شه؛ جایی که بیشتر داوطلب‌ها از ترس دشواری، ازش فاصله می‌گیرن. ما سعی کردیم نکات آزمون‌ها رو با کنکورهای اخیر تطبیق بدیم تا باهاشون آشنا بشی و اگه مجدد استفاده شدن، بدونی اوضاع از چه قراره. اگه با تست دشواری هم مواجه شدی، ناامید نشو، چون تو این مبحث باید به نزدن بعضی تست‌ها عادت کنی!

۶

۱- کدام بیت دارای «تشبیه ـ سجع ـ استعارهٔ مصرّحه» است؟

۱) می‌دید اگر خسرو چو من، رخسار آن شیرین‌دهن / می‌کند همچون کوهکن، با نوک مژگان بیستون
۲) قرار ما اگر خواهی، تو با باد سحرگاهی / قراری کن که زنجیر سر زلفت نجنباند
۳) سرو از صبا گردد چمان تا چون قدش باشد روان / ور نیز بخرامد بر آن سرو خرامان کی رسد؟
۴) ای که می‌گویی مشو دیوانهٔ زلفش بگو / تا نجنباند نسیم صبحدم، زنجیر ما

۲- توضیح بیان‌شده در مقابل کدام گزینه نادرست است؟

۱) در دل ما غم دنیا غم معشوق شود / باده گر خام بود پخته کند شیشهٔ ما (استعاره از دل)
۲) از لبت شیر روان بود که من می‌گفتم / این شکر گرد نمکدان تو بی‌چیزی نیست (استعاره از سخن)
۳) حاصلی غیر از جگرخوردن ندارد راستی / نان به خون تر می‌شود صبح صداقت‌کیش را (استعاره از خورشید)
۴) در کهنسالی چکد آب حیات از خامه‌ام / نیستم نخلی که خشکی بی‌ثمر سازد مرا (استعاره از شعر)

۱۳

۳- در همهٔ ابیات هر دو نوع «تشبیه» مشهود است، به‌جز ..... .

۱) در آرزوی زمزم آتش‌وش لعلت / جان هر نفسی بر لب خشک آمده ما را
۲) نهادم چون «فغانی» دل به داغ هجر و تنهایی / چو خود را در حریم وصل او قابل نمی‌یابم
۳) طرفه‌بزمی است محبت که ز مشرب آنجا / کفر و دین چون شکر و شیر به هم می‌جوشد
۴) امید طواف حرم وصل تو افکند / در وادی غم طایفهٔ بی‌سروپا را

۴- به‌ترتیب، در کدام ابیات آرایه‌های «تشبیه ـ واژه‌آرایی ـ استعاره ـ واج‌آرایی» مشاهده می‌شود؟

الف) به نرمی آستین پیرهن بر چهره‌ات مالم / عرق چینم ز گلبرگ ترت آهسته‌آهسته
ب) ره راست باید نه بالای راست / که کافر هم از روی صورت چو ماست
ج) چگونه پیش تو ناید پری به شاگردی / که موبه‌موی تو در علم غمزه استاد است
د) آتش افتادست بر رگ‌های جانم شعله‌وار / سوخت جان من اگر آهی کشم معذور دار

۱) د ـ الف ـ ج ـ ب ۲) ج ـ د ـ ب ـ الف ۳) ج ـ د ـ الف ـ ب ۴) د ـ ب ـ ج ـ الف

۵- کدام بیت فاقد «استعاره» و دارای بیشترین «تشبیه» است؟

۱) دل من تاب سر زلف تو دارد آری / کس به‌جز گوی تحمّل نکند چوگان را
۲) بس که سیلاب سرشکم آمد از جوش غمش / قصر بنیاد دلم را سخت ویران کرد و رفت
۳) به سرو و ماه از آن عاشق است «قاآنی» / که ماه سروقد و سرو ماه‌سیمایی
۴) دلم از گنج رخسارش تماشا آرزو دارد / ولی می‌ترسم از یاد خیال زلف چون مارش

۶- آرایه‌های مقابل همهٔ ابیات تماماً درست است، به‌جز ..... .

۱) بحمد الله که از خوبان نگاری زردمو دارم / که بر نخل قدش شیرین نماید زلف خرمایی (استعاره ـ کنایه)
۲) اگر قصد لبت کردم بدار از لطف معذورم / ز بس شیرین‌زبان بودی گمان بردم که حلوایی (تشبیه ـ مجاز)
۳) مهر تو باد در بصر دوستان چو نور / کین تو باد در نظر دشمنان چو نار (موازنه ـ جناس)
۴) مگر همسایهٔ نوری که در وهمم نمی‌گنجی / مگر همشیرهٔ حوری که در چشمم نمی‌آیی (جناس ـ مجاز)

۱۴

۷- آرایه‌های بیت زیر کدام‌اند؟

«با طوطی جان گفتم گرد شکرش کم گرد / کان سلسلهٔ مشکین جز دام نخواهد بود»

۱) تشبیه ـ مراعات نظیر ـ جناس ـ سه استعارهٔ مصرّحه
۲) واج‌آرایی ـ دو تشبیه ـ استعاره ـ واژه‌آرایی
۳) استعاره ـ واج‌آرایی ـ تشبیه گسترده ـ جناس
۴) یک تشبیه ـ جناس ناقص ـ استعاره ـ مراعات نظیر

۸- در کدام ابیات، آرایهٔ «مجاز» مشاهده می‌شود؟

الف) می‌رفت و پای تا سرم از تاب مهر او / می‌سوخت آن‌چنان که بسوزد ز مه قصب
ب) نگزیده است مرا تلخی ایام چنان / که به تکلیف، قدح‌نوش توان کرد مرا
ج) گهر از ته‌نشینی یافت صائب این سرافرازی / سبک قدری چو کف لازم بود بالانشینی را
د) به جوش سینهٔ من برنیاید مهر خاموشی / حبابی پرده‌داری چون تواند کرد طوفان را؟
ه) از گلستان نشود غنچهٔ دل باز مرا / پنجهٔ سرو بود چنگل شهباز مرا

۱) الف ـ ب ـ د ـ ه ۲) د ـ ب ـ ه ـ ج ۳) ه ـ ج ـ الف ۴) الف ـ د ـ ب

۸- کدام عبارت با توضیح مقابل آن مغایرت دارد؟ ۲۴

۱) «ابومنصور المعمری به فرمان او نامه کرد و کس فرستاد به شهرهای خراسان و هشیاران از آن‌جا بیاورد از هر جای و از هر شارستان، گرد کرد و بنشاند به فراز آوردن این نامه‌های شاهان ...» ← (شاهنامهٔ ابومنصوری)

۲) «هرگاه که جامه از کتف برداشتی، خلق را به جادوی چنان نمودی که این دو اژدهاست و ازین قِبَل، مردمان ازو بترسیدندی و عرب او را ضحّاک گفتند ...» ← (تاریخ بیهقی)

۳) «امیر سیّد ابوالمظفر ابوصالح منصور، علمای ماوراءالنهر را گرد کرد و از ایشان فتوای کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی گردانیم؛ گفتند: روا باشد خواندن و نبشتن تفسیر قرآن به پارسی.» ← (ترجمهٔ تفسیر طبری)

۴) «پس من دنیا را بدان چاه پر آفت و مخافت مانند کردم و موشان سپید و سیاه و مداومت ایشان بر بریدن شاخ‌ها به شب و روز که تعاقب ایشان بر فانی‌گردانیدن جانوران و تقریب آجال ایشان مقصور است ...» ← (کلیله و دمنه)

آزمون ۱۳. درس‌های ۷ و ۱۰ دهم - سبک‌شناسی

مشاوره اصولاً وقتی حرف از سبک‌شناسی می‌شه، اوّلین چیزی که به ذهن می‌رسه «سبک خراسانیه»! می‌شه گفت تا حد زیادی، دانش‌آموزای رشتهٔ انسانی این مبحث رو با همین اسم می‌شناسن. شناختن ویژگی‌های سبک خراسانی و تشخیص‌دادنشون توی متن‌ها، خیلی اهمّیت داره و سؤال‌های متنوعی از این حیطه طرح می‌شه. دربارهٔ درس دهم هم باید بدونید ظرفیت فوق‌العاده‌ای برای طرّاحی سؤال داره، مخصوصاً تو حیطهٔ مصداقی که تا به امروز کم‌تر بهش توجّه شده. با بررسی کنکورهای اخیر، می‌شه با اطمینان گفت که توی هر کنکور در بخش تاریخ ادبیّات، تقریباً دو سؤال از علوم و فنون دهم داشتیم. پس تا جایی که ممکنه این چهار درس رو به‌خوبی مرور کن. ما هم سعی کردیم سؤالات احتمالی رو حدس بزنیم و نکات مهم رو در قالب تست براتون آماده کنیم.

PDF ۱۱

۱- کدام گزینه در توضیح سبک شعر دورهٔ اول نادرست است؟

۱) از شعرای معروف سبک خراسانی می‌توان به رودکی، فردوسی، ناصرخسرو و ... اشاره کرد.

۲) سبک خراسانی برحسب زمان، به سه سبکِ فرعی سامانی، غزنوی و سلجوقی تقسیم می‌شود که ویژگی‌های مشترکی دارند.

۳) سبک دورهٔ غزنوی را باید «بینابین» نام نهاد، زیرا ویژگی‌های سبک عراقی نیز در آن به چشم می‌خورد.

۴) نخستین آثار نظم زبان فارسی بعد از اسلام، ابتدا در سیستان و سپس در خراسان بزرگ پدید آمد.

۲- در بررسی توضیحات زیر، به‌ترتیب چند مورد با ویژگی‌های نثر سامانی و چند مورد با ویژگی‌های نثر غزنوی و سلجوقی مطابقت دارد؟

الف) حذف افعال به قرینه

ب) ایجاز و اختصار در لفظ و معنا

ج) تکرار فعل یا اسم به حکم ضرورت معنی

د) افزایش کاربرد لغات عربی (نسبت به دورهٔ قبل)

ه) تمثیل و استشهاد به آیات، احادیث

و) افزایش کاربرد نشانه‌های جمع فارسی بر جمع عربی

۱) دو ـ چهار

۲) سه ـ سه

۳) چهار ـ دو

۴) پنج ـ یک

۳- با توجّه به ویژگی‌های زبانی، کدام بیت را نمی‌توان مربوط به سبک خراسانی دانست؟ ۲۵

۱) گل سوری به دست باد بهار / سوی باده همی‌دهد پیغام

۲) نفی بهر ثبت باشد در سخن / نفی بگذار و ز ثبت آغاز کن

۳) نه کفشگری که دوختستی / نه گندم و جو فروختستی

۴) نبد کارگر تیر بر گبر اوی / از آن تیز تر شد دل جنگجوی

۴- تشبیه موجود در کدام بیت از نوع رایج در سبک خراسانی است؟ ۲۶

۱) گفتم که گرفت آتش عشق تو جهان را / گفتا صفت عشق جهان‌سوز چنین است

۲) عطّار شد چو مویی بی روی همچو روزت / تا بو که راه یابد در زلف شب‌مثالت

۳) جام جهان‌نما است ضمیر منیر دوست / اظهار احتیاج خود آن‌جا چه حاجت است؟

۴) برنیاید پردهٔ شرم و حیا با حسن شوخ / نغمه رسوای جهان از پرده‌های ساز شد

۵- چه تعداد از موارد زیر، دربارهٔ نثر فارسی در سده‌های «پنجم و ششم» نادرست است؟

- **در این دوره تألیف کتاب در موضوع‌های گوناگون علمی رواج یافت و نثر ساده به کمال رسید.**
- **خواجه عبدالله انصاری نثر مسجّع را به کمال رساند و کتابِ «کشف‌الاسرار و عُدَّةالابرار» از آثار وی به نثر موزون است.**
- **استفاده از ترکیبات دشوار و آوردن مترادف‌ها و توصیف‌های فراوان از ویژگی‌های نثر فنی در این دوره است.**
- **نخستین نمونهٔ نثر فنی، کتاب «کلیله و دمنه» اثر ابوالمعالی کیکاووس رستم بوده که در سال ۵۳۶ هـ. ق. نوشته شده است.**
- **«گسترش عرفان و تصوف» یکی از دلایل توجّه نویسندگان در این دوره به فارسی‌نویسی بود.**

۱) سه

۲) چهار

۳) دو

۴) یک

۶- کدام گزینه از منظر تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی درست است؟

۱) تا حدود نیمهٔ دوم قرن پنجم و آغاز قرن ششم، شعر پارسی هم‌چنان تحت تأثیر سبک دورهٔ سامانی و غزنوی است؛ یعنی سخن شاعرانی چون ناصرخسرو قبادیانی یادآور سروده‌های سخنوران قرن چهارم است.

۲) تحوّلی که سنایی و انوری در غزل ایجاد کردند، باعث شد که در قرن ششم، شاعران بزرگی در غزل ظهور کنند و این نوع از شعر فارسی را به اوج برسانند.

۳) مرکز ادبی مهم دیگری که در نیمهٔ دوم قرن ششم، در شکل‌گیری شیوهٔ خاصی از شعر فارسی مؤثر بود، حوزهٔ ادبی خراسان است. در این حوزهٔ ادبی، شاعران و نویسندگان مشهوری ظهور کردند که در تجدید سبک، بسیار تأثیرگذار بودند.

۴) با خروج شعر از دربارها و ورود آن به خانقاه‌ها دامنهٔ موضوعات آن، گسترش یافت و بر سادگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر پارسی بود، افزوده شد و دربارها در شمار پشتیبانان و پناهگاه‌های شعر فارسی درآمدند.

۷- به‌ترتیب، در کدام گزینه به ویژگی فکری و زبانی شعر در قرن‌های پنجم و ششم اشاره شده است؟

۱) رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی ـ ورود لغات زبان ترکی و مغولی به زبان فارسی

۲) فراوانی ترکیبات نو ـ از میان رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی

۳) رواج هجو در شعر ـ رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی

۴) ورود اصطلاحات عرفانی ـ کاهش سادگی و روانی کلام و حرکت به سوی دشواری متون

۸- در کدام عبارت ویژگی اصلی نثر موزون دیده می‌شود؟

۱) و گفته‌اند «ایاك نستعین» دلیل است که بنده بی تقدیر و توفیق خداوند بر هیچ فعل قادر نیست.

۲) پیر طریقت گفت: الهی! شناخت تو ما را امان است و لطف تو ما را عیان است.

۳) مؤمنان از خدا آن را می‌خواهند که راست است و به خدا نزدیک‌تر و آن راه انبیا و صدیقان و شهیدان است.

۴) الله اوست که عقل‌های زیرکان و فهم‌های دانایان در مبادی اشراق جلال وی حیران است.

آزمون ۱۴. درس‌های ۱ و ۴ یازدهم ـ تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی

مشاوره قبل از این‌که بری سراغ سؤال‌های آزمون، بذار یه تصویر واضح از این دو درس بهت بدم: طرّاحان تو درس اوّل بیشتر سراغ اثر و نویسنده می‌رن؛ مثلاً این‌که هر شاعر یا نویسنده به کدوم دوره تعلّق داره؟ آثارش نظم بوده یا نثر؟ چه‌جور تقلیدهایی انجام شده؟ یا اثر مورد نظر چه ویژگی‌هایی داره؟ ... امّا درس چهارم داستانش فرق می‌کنه؛ این درس استادِ سؤال‌های مصداقیه! معمولاً هم سؤال‌هاش رو با سبک خراسانی ترکیب می‌کنن و ازت می‌خوان تفاوت این دو سبک رو تشخیص بدی. بین قلمروها هم روی ویژگی‌های فکری سبک عراقی حسابی تمرکز کن. خلاصه اگه این چند تا نکته رو خوب تو ذهنت داشته باشی، راحت هموارتر می‌شه.

۱۲

۱- انتساب چند اثر به پدیدآورندهٔ آن نادرست است؟

(تحفة‌الاحرار: جامی)، (مجالس سبعه: مولانا)، (رسالهٔ دلگشا: عبید زاکانی)، (لمعات: فخرالدّین عراقی)، (مرصادالعباد: شمس قیس رازی)، (تاریخ جهانگشا: عطاملک جوینی)، (جمشید و خورشید: خواجوی کرمانی)، (تاریخ گزیده: حمدالله مستوفی)، (نفحات‌الانس: عبید زاکانی)

۱) سه ۲) چهار ۳) دو ۴) پنج

۲- هر یک از عبارت‌های زیر کدام شخصیت ادبی را معرفی می‌نماید؟

- **در غزل توجّه خاصی به سعدی و مولوی داشته و دارای قصایدی نیز به سبک عراقی است.**
- **خاندان او از افراد بانفوذ حکومت مغولان بود. وی از نوجوانی به کارهای دیوانی پرداخت و در سفرهای متعددی حضور داشت.**
- **شاعر عصر سربداران، مردی دهقان‌پیشه بود که قدرت شاعری خود را در قطعات اخلاقی آشکار کرده است.**
- **مثنوی عشاق‌نامهٔ او مشهور است. او در هر فصل این مثنوی به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.**

۱) خواجوی کرمانی ـ خواجه رشیدالدّین فضل‌الله همدانی ـ جامی ـ شمس قیس رازی

۲) سلمان ساوجی ـ عطاملک جوینی ـ ابن یمین ـ فخرالدّین عراقی

۳) خواجوی کرمانی ـ عطاملک جوینی ـ نجم‌الدّین رازی ـ فخرالدّین عراقی

۴) سلمان ساوجی ـ حمدالله مستوفی ـ ابن یمین ـ عبید زاکانی

۳- در متن زیر چند غلط از دیدگاه تاریخ ادبیّات و سبک‌شناسی یافت می‌شود؟ (آزمون‌های آزمایشی خیلی سبز)

«سبک عراقی از اوایل قرن هفتم تا اواسط قرن دهم به مدت ۳۰۰ سال سبک غالب متون ادب فارسی بود. برخی از عوامل فرهنگی و اجتماعی مثل روی کارآمدن حکومت‌های خوارزمشاهی و سلجوقی و تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم، زمینه‌های تغییر سبک را در متون زبان فارسی پدید آورد. شعر این عصر، نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق زمینی و آسمانی شد و اکثر شاعران از حاکمان روی برتافتند.»

۱) سه ۲) چهار ۳) پنج ۴) شش

۴- در رابطه با تأثیرپذیری و تقلید میان شاعران و نویسندگان، کدام‌یک از موارد زیر نادرست است؟

۱) خواجو چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده است.

۲) جامی مثنوی‌هایی به پیروی از نظامی سرود که نفحات‌الانس یکی از آن‌هاست.

۳) غزل‌های خواجوی کرمانی بر حافظ تأثیرگذار بوده است.

۴) در آثار جامی، تقلیدهایی از سعدی نیز مشاهده می‌شود.

آزمون ۱۹. فصل‌های ۱ و ۲ دهم - قرابت معنایی

مشاوره رسیدیم به قرابت معنایی، پنج سؤال ارزشمند تو کنکور سراسری که اکثر دانش‌آموزان باهاش مشکل دارن. این رو بهت قول می‌دم اگه به مفهوم همهٔ ابیاتِ سه کتاب علوم و فنون تسلّط کامل داشته باشی، می‌تونی به‌راحتی به هر تستی پاسخ بدی! و لازم نیست که مطالعهٔ فراتر یا خارج از کتاب داشته باشی. بهتره قبل از این‌که بری سراغ هر آزمون، حداقل یک بار مفاهیم اون بودجه رو مرور کنی تا یه تصویر کلّی تو ذهنت شکل بگیره. در آخر هم وقتی داری پاسخ‌نامه رو بررسی می‌کنی، به پیشنهاد گزینه‌ها و این‌که چه مفاهیمی می‌تونن به‌عنوان دام تستی برای هم به کار برن، توجّه داشته باش!

PDF ۱۶

(آزمون‌های آزمایشی خیلی سبز)

۱- کدام گزینه با عبارت زیر تناسب معنایی دارد؟

«روزی شخصی پیش بهلول، بی‌ادبی نمود. بهلول او را ملامت کرد که چرا شرط ادب به جا نیاوردی؟ او گفت: «چه کنم؟ آب و گل مرا چنین سرشته‌اند.»

۱) تا خفتهٔ هوایی و آشفتهٔ هوس / با دیو همنشینی و با غول هم‌نفس
۲) شمشیر نیک از آهن بد چون کند کسی؟ / ناکس به تربیت نشود ای حکیم کس
۳) با دولت تو دولت و اقبال دشمنان / چون باد در سبد بود و آب در قفس
۴) آزاد باش و بندهٔ احسان کس مشو / کآزاده آن بود که نگردد اسیر کس

۲- مفهوم کدام گزینه متفاوت است؟

۱) گفت خود دادی به ما دل حافظا / ما محصّل بر کسی نگماشتیم
۲) ما خود نمی‌رویم دوان در قفای کس / آن می‌برد که ما به کمند وی اندریم
۳) او را خود التفات نبودی به صید من / من خویشتن اسیر کمند نظر شدم
۴) مردی به‌هوش بودم و خاطر به جای خویش / ناگاه در کمند تو رفتم به پای خویش

۳- مفهوم کدام گزینه با مفهوم عبارت زیر متناسب نیست؟

«سرّ عشق، نهفتنی است نه گفتنی و بساط مهر، پیمودنی است نه نمودنی.»

۱) به دل دارم غم عشقی نهان از محرمان خوش‌تر / بلی گنج نهانی را نباشد پاسبان خوش‌تر
۲) غم حبیب نهان به ز گفت‌وگوی رقیب / که نیست سینهٔ ارباب کینه محرم راز
۳) هر تنگ‌ظرف قابل اسرار عشق نیست / راز گهر به سینهٔ دریا سپرده‌اند
۴) با صد زبان چو غنچهٔ گل بی‌زبان شدم / تا پرده‌دار خردهٔ راز نهان شدم

۴- مفهوم بیت زیر با مفهوم همهٔ ابیات تناسب دارد، به‌جز .....

۳۷

«چون نخواهی کت ز دیگر کس جگر خسته شود / دیگران را خیره‌خیره دل چرا باید خلید؟»

۱) بر خود زبان آتش سوزان کند دراز / چون خار هر که در پی آزار عالم است
۲) از گدازند در این دایره ایمن صائب / چون مه آنان که لب نان فلک نشکستند
۳) ای راهزن از دور مکافات بترس / راهی که زنی تو را همان راه زند
۴) ز برق انتقام ایمن مشو گر اهل آزاری / که آتش عاقبت در خانهٔ زنبور می‌بارد

۵- مفهوم بیان‌شده در مقابل کدام بیت نادرست است؟

۳۸

۱) می‌دهد پیچ و خم فکر، سخن را پرداز / خامشی جوهر شمشیر زبان می‌گردد (سنجیده‌گویی)
۲) پای استدلالیان چوبین بود / پای چوبین سخت بی‌تمکین بود (ناتوانی عقل)
۳) چو قبلهٔ دگران شد بتی که من دارم / اگر کشند مرا رو به آن نمی‌آرم (رویگردانی عاشق)
۴) مخور جمله، ترسم که دیر ایستی / به پیرانه‌سر بد بود نیستی (فرارسیدن مرگ)

آزمون ۲۰. فصل‌های ۳ و ۴ دهم - قرابت معنایی

مشاوره تو تست‌های قرابت معنایی یه قانونی هست که بهش می‌گن: «بازی با کلمات»؛ یعنی طرّاح یه‌جوری گزینه‌ها رو می‌چینه که در ظاهر همهٔ ابیات با هم قرابت معنایی دارن؛ امّا اگه از ظاهر کلمات رد بشیم و بریم سراغ درک معنی بیت، می‌بینیم با هم تفاوت زیادی دارن! پس هیچ وقت گول ظاهر بیت رو نخور و با دید کلّی دست به ردگزینه بزن!

PDF ۱۷

۱- مفهوم کدام گزینه همانند مفهوم بیت زیر است؟

«طاعت آن نیست که بر خاک نهی، پیشانی / صدق پیش آر که اخلاص به پیشانی نیست»

۱) قول را نیست ثوابی چو عمل نیست بر او / ایزد از بهر عمل کرد تو را وعده ثواب
۲) زهد با نیّت پاک است نه با جامهٔ پاک / ای بس آلوده که پاکیزه ردایی دارد
۳) نه من ز بی‌عملی در جهان ملولم و بس / ملامت علما هم ز علم بی‌عمل است
۴) توشه از طاعت یزدانت همی باید کرد / که در این صعب سفر، طاعت او توشهٔ ماست

۲۸- مفهوم کدام گزینه با مفهوم بیت زیر متناسب است؟

«مـــرا بســـود و فروریخت هر چه دنـــدان بود — نبـــود دنـــدان لا بل چـــراغ تابـــان بود»

۱) سیـاه‌کـاری مـا کـم نـشـد ز مـوی سپید — به تـرک خـواب نگفتیم و صبحدم خندید

۲) زرع را چـــون رســـید وقت درو — نـــخـــرامـــد چـــنـــان‌کـــه ســـبـــزهٔ نـو

۳) از چه رو زرد شـــود چهره تـــو را در پیری؟ — می‌مکد خـون تـو ایـن خـاک سیـه بـا لـب گور

۴) ز موج اشک آخر پای در زنجیر خواهم شد — اگر ایـن است دوران، در جوانی پیر خواهم شد

۲۹- کدام گزینه، مفهومی نظیر بیت زیر دارد؟ (انسانی نوبت اول ۱۴۰۴)

«عالم ســـیه به چشـــم تو از خواب غفلت است — بگشـــای چشـــم عالـــم انـــوار را ببین»

۱) تـو را چـراغ بصیرت ز غفلت است خموش — کـه چشم بسته بـوَد تـا شـرار بـا سـنگ است

۲) لطف گل‌های چمن قسمت بینایان است — بی‌بصـیرت ز گلستـان چـه تـوانـد بـردن

۳) یـا رب از عـرفـان مـرا پیـمـانـه‌ای سرشار ده — چشـم بـیـنـا، جـان آگـاه و دل بـیـدار ده

۴) آن چشـم مست و غمزهٔ هشیار را ببین — در عـیـن خـواب دولـت بـیـدار را ببین

۳۰- مفهوم کدام بیت متفاوت است؟

۱) ز درد ابـن یـمـیـن هـیـچ کـس نـمی‌پرسد — بـه غـیـر غـم کـه نـمـایـد هـمـیـشـه دلـداری

۲) جـان مـن از مـایـهٔ غـم‌هـای تـو پـرورده شد — خلق غم گویند و نـزد بـنـده جـان‌پـروردن است

۳) طرفه می‌دارند یـاران صبر مـن بـر داغ و درد — داغ و دردی کز تو باشد خوش‌تر است از باغ و ورد

۴) چنان با جان من ای غم درآمیزی که پنداری — تـو از عـالـم مـرا خـواهـی مـن از عـالـم تـو را خواهم

آزمون ۲۷. جمع‌بندی پایهٔ یازدهم

مشاوره مبحث این آزمون پایهٔ یازدهمه و قراره با یه عالمه تست چون‌دار و هسابی، درگیر بشی. کتاب یازدهم هم که معروفه به غول آرایه‌ها؛ یعنی تشبیه، مجاز، استعاره و کنایه. طراح کنکور عاشقِ پیچه؟ آفرین دقیقاً همین درگیری با این غول‌ها! پس بهتره همین‌جا تکلیفشون رو روشن کنی و ببینی چند مرده حلاجی! تست‌هایی که برات آماده کردیم معمولی نیستن؛ یه پفت‌وپز درست‌وحسابی‌ان که قراره ازت انرژی بگیرن. توی این آزمون هم یه معیار تقریبی برات دارم تا خودت رو بسنجی؛ بالای ۷۰٪ (عالی) ـ بالای ۵۰٪ (متوسط) ـ کم‌تر از ۴۰٪ (نیاز به تمرین بیشتر).

۱- کدام گزینه از جمله حوادث مربوط به قرن «هشتم» است؟

۱) در این عصر، آن‌چه را که پس از حملهٔ مغول سالم یا نیمه‌سالم مانده بود، مثل فارس همه از میان رفت.

۲) در این عصر، شهر اصفهان در حکم مرکز ادبی این عصر به شمار می‌رفت.

۳) در این دوره، فرصتی شد تا به خاطر بی‌اعتقادی برخی مغولان، سایر ادیان و مذاهب، عقاید خود را ابراز کنند.

۴) در این دوره، قصیده که در خدمت ستایش فرمانروایان بود، گسترش یافت.

۲- عبارت‌های زیر به‌ترتیب دربارهٔ کدام آثار هستند؟

الف) نثر کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است.

ب) ناهنجاری‌های اجتماعی به شیوهٔ طنز و تمثیل در این اثر بیان شده است.

ج) حماسه‌ای عرفانی است که قهرمانش انسانی پاک‌نهاد و خداجو است.

۱) مرصادالعباد ـ صدپند ـ تحفة‌الاحرار — ۲) جامع‌التواریخ ـ موش و گربه ـ مثنوی معنوی

۳) مرصادالعباد ـ موش و گربه ـ مثنوی معنوی — ۴) جامع‌التواریخ ـ صدپند ـ تحفة‌الاحرار

۳- کدام گزینه در ارتباط با سبک‌شناسی نثر در قرن‌های «دهم و یازدهم» نادرست است؟

۱) نثر مصنوع این دوره حلاوت و فخامت نثر فنّی قرن‌های ششم و هفتم را ندارد و هر چه هست، تکلّف و بی‌ذوقی و غلط‌پردازی است.

۲) در نثر سادهٔ این دوره، لغات و ترکیبات عربی، اشاره به آیات و احادیث و درآمیختگی شعر و نثر یافت می‌شود.

۳) در دورهٔ صفویه از نثر مصنوع در فرمان‌ها و منشآت و دیباچهٔ کتاب‌ها استفاده می‌شد.

۴) نثر این دوره از دیدگاه ادبی ارزش والایی ندارد؛ زیرا از زبان عامیانه فاصله گرفته است و متن‌های ادبی نیز با تصنع و تکلف همراه است.

۴- کدام کتاب‌ها در قرن دهم و یازدهم، به‌ترتیب در «هند» و «ماوراءالنهر» نوشته شده‌اند؟

۱) کتب داراشکوه ـ بدایع‌الوقایع واصفی — ۲) شرفنامهٔ بدلیسی ـ رشحات عین‌الحیات

۳) کتب داراشکوه ـ رشحات عین‌الحیات — ۴) شرفنامهٔ بدلیسی ـ بدایع‌الوقایع واصفی

۵- کدام ابیات با توجّه به ویژگی‌های «ادبی» در یک سبک قرار می‌گیرند؟ (انسانی نوبت اول ۱۴۰۴)

الف) چون صبر نیست کز تو نظر بر توان گرفت — یکبـــاره برمگیـــر ز بیچـــارگان نظـــر

ب) حرف آن حسن به‌سامان از من مجنون مپرس — شـــوکت بـــزم ســـلیمان از مـــن مجنـــون مپرس

ج) ســـاقیا تا کـــی ز دوران شـــرح بدحالـــی کنیم — شیشه‌ای پـر کـن کـه یـک سـاعت دلی خالی کنیم

د) ز آه ســـرد پـــروا نیســـت عشّـــاق بلاکـــش را — کنـد بـر دود صبـر آن کـس کـه می‌افـروزد آتش را

هـ) جســـت‌وجو از بهر روزی باعث شـــرمندگی است — زین خجالـــت آســـیا انگشـــت دارد در دهن

۱) الف ـ ج ـ د — ۲) ب ـ د ـ هـ — ۳) الف ـ د ـ هـ — ۴) ب ـ ج ـ هـ

۵۶

۶- کدام عبارت از دیدگاه تاریخ ادبیّات، درست است؟

۱) در اواخر دورهٔ مغول با توجّه به پایان‌یافتن خلافت المستعصم بالله، توجّه به زبان عربی رونق بیشتری گرفت.
۲) اوّلین نشانه‌های تغییر سبک به عراقی از زمان خوارزمشاهیان آغاز شده بود.
۳) با انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیّات فارسی در ناحیهٔ عراق عجم گسترش یافت.
۴) در زمان شاهرخ، هنرمندان قرآن کریم و شاهنامهٔ فردوسی را به خط خوش نگاشتند و با تصاویری زیبا آراستند.

۷- سبک کدام بیت با سایر ابیات متفاوت است؟

۱) بشنو این نکته که خود را ز غم آزاده کنی / خون خوری گر طلب روزی ننهاده کنی
۲) به روز نیک کسان، گفت تا تو غم نخوری / بسا کسا که به روز تو آرزومند است
۳) زر بایدت ای «نزاری» تا کی خروش و زاری / تمکین نمی‌کند کس درویش بینوا را
۴) هر که را در مغز پیچیده است بوی عقل خام / می‌شناسد اندکی قدر گلاب عشق را

۸- ویژگی اصلی شعر «وحشی بافقی» و «بابافغانی شیرازی» به‌ترتیب کدام است؟

۱) واقع‌گرایی ـ استفاده از قالب ترکیب‌بند
۲) رقت معانی ـ حد واسط سبک دورهٔ عراقی و هندی
۳) واقع‌گرایی ـ ظرافت معنا
۴) حد واسط سبک دورهٔ عراقی و هندی ـ سرودن اشعار مذهبی

۹- تعداد استعاره در کدام بیت بیشتر است؟

۱) کند کوتاه دست از زلف و از لعل شکرخندش / نداند کاین دو هندو پاسبانان‌اند قندش را
۲) حلوای نبات است لبت پسته‌دهانا / در باغ گلی نیست به رخسار تو مانا
۳) دسته‌دسته سنبل گل‌بوی نسرین‌پوش را / دسته بسته بر کنار لاله‌زار انداخته
۴) چون مه مهربان من تاب دهد نغوله را / در خم عقربش نگر زهرهٔ شب‌نقاب را (نغوله: زلف)

۱۰- نوع تشبیه به‌کاررفته در مصراع زیر، با تشبیه مذکور در کدام ابیات مشابه است؟

«یوسف‌خصال گاه به چاه اوفتاده‌ایم»

الف) این مه است یا سیما لا الله الا الله / این قد است یا طوبی لا الله الا الله
ب) ترک چشم خون‌ریزش گاه مستی و شوخی / جان و دل کند یغما لا الله الا الله
ج) طاق ابرو او وقتی خوش به خلق بنماید / پارسا شود ترسا لا الله الا الله
د) عارضش بود گلگون قامتش بود موزون / زین دو خلق شد شیدا لا الله الا الله

۱) الف ـ ب ۲) الف ـ ج ۳) ب ـ ج ۴) ب ـ د

۱۱- در کدام بیت، همهٔ انواع آرایه‌های علم بیان مشهود است؟

۱) صد میکده خون به ساغر دل / زان لعل کرشمه‌زاست ما را
۲) ماهی و مرغ دوش ز افغان من نخفت / آن شوخ‌دیده بین که سر از خاک برنکرد
۳) چشم عقلم خیره شد از عکس روی تابناکش / روز چون شب تیره شد از تار موی مشک‌بویش
۴) در بساط من ز عنقای سبک‌پرواز عمر / خواب سنگینی چو کوه قاف بر جا مانده است

۱۲- در کدام گزینه، تشبیه به‌کار نرفته است؟

۱) بر آتش فکند از خم طرّه عود / نسیم صبا بوی عنبر گرفت
۲) بنفشه به برگ سمن برشکست / جهان نافهٔ مشک اذفر گرفت (اذفر: خوش‌بو)
۳) همسایگان ز تفّ دلم برکنند شمع / چون شد چراغ روز شبانگاه زیر آب (تَف: گرما)
۴) تا که لرزان‌ساق من بر آهنین‌کرسی نشست / می‌بلرزد ساق عرش از آه صورآوای من

۱۳- در همهٔ گزینه‌ها هر دو نوع استعارهٔ مکنیّه و مصرّحه وجود دارد، به‌جز ..... .

۱) یاقوت روان در لب یاقوتی جام است / یا چشم قدح چشمهٔ یاقوت روان است
۲) تازه بنفشه به دشت، لاله بر اطراف جوی / گشته یکی لعل‌رنگ، گشته دگر مشک‌بوی
۳) دل من نرگس تو برد به افسون و به سحر / دل من سنبل تو برد به دستان و به کین
۴) تاج نرگس را بیاراید به زر هر شب سحاب / آتش گل را برافروزد به دم هر دم صبا

۱۴- کدام بیت فاقد مجاز است؟

۱) یک شب چراغ روی تو روشن شود ولی / چشمی کنار پنجرهٔ انتظار کو
۲) آهم عجب ار در دل خارا ننشیند / سوزم عجب ار در در و دیوار نگیرد
۳) دوست خون دل ما خورد به جای می ناب / در عوض زهر بلا ریخت به پیمانهٔ ما
۴) سپر صلح و صفا دارم و شمشیر محبّت / با تو آن پنجه نبینم که به پیکار من آیی

۱۵- در کدام گزینه، «مجاز به علاقهٔ شباهت» وجود دارد؟

۱) مجو درستی عهد از جهان سست‌نهاد / که این عجوزه عروس هزار داماد است
۲) اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را / به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را
۳) چو در میناست می یاقوت رخشان است پنداری / چو در ساغر چکد لعل بدخشان است پنداری
۴) به دیدار شد چون گل ارغوان / سهی‌قد و زیبا رخ و پهلوان

۱۶- کدام گزینه ترتیب ابیات زیر را براساس «تشخیص، مجاز، تشبیه، استعارهٔ مصرّحه و کنایه» نشان می‌دهد؟

الف) این وصلت و مفارقت و جوهر و عرض / این بهمن و تموز و خزان و بهار چیست؟
ب) حسد از هیچ ندارم مگر از پیرهنش / که جز او کیست که بر خورد ز سیمین‌بدنش؟
ج) از آرزوی قامتت صد عاشق سرگشته را / افتاده بینی بی‌خبر در پای سرو و نارون
د) امروز دو هفته است که روی تو ندیدم / آن ماه دوهفت از خم موی تو ندیدم
هـ) سفید از انتظارت گشت آخر چشم خونبارم / به پیری می‌کشد کار شباب آهسته‌آهسته

۱) ج ـ ب ـ هـ ـ د ـ الف ۲) ج ـ الف ـ ب ـ د ـ هـ ۳) ب ـ الف ـ ج ـ هـ ـ د ۴) ب ـ الف ـ ج ـ د ـ هـ

۵۷

۱۷- وزن کدام بیت از تکرار چهار بار «مفاعیلن» ساخته شده است؟

۱) به قلم صورت اخلاص نوشتن چه ضرورت / چون ضمیر تو بود واقف اسرار ضمیرم
۲) نه آزاد از سرش بر می‌توان خاست / نه با او می‌توان آسوده بنشست
۳) سزد کز خاتم لعلش زنم لاف سلیمانی / چو اسم اعظمم باشد چه باک از اهرمن دارم
۴) ز ریحان و گل‌ها که روید ز دل‌ها / سراسر همه دشت و صحرا چه می‌شد

۱۸- وزن کدام بیت با بیت زیر یکسان است؟

«دی زمانی به تکلف بر سعدی بنشست / فتنه بنشست چو برخاست قیامت برخاست»

۱) هر که بالاست مر او را چه غم است / هر که آن‌جاست مر او را چه غم است
۲) درد دل پیش که گویم غم دل با که خورم / روم آن‌جا که مرا محرم اسرار آن‌جاست
۳) چو درخت قامتش دید صبا به هم برآمد / ز چمن نرست سروی که ز بیخ برنکندش
۴) نه من انگشت‌نمایم به هواداری رویت / که تو انگشت‌نمایی و خلایق نگرانت

۵۸

۱۹- وزن کدام بیت از تکرار سومین پایهٔ آوایی بیت زیر به دست می‌آید؟

«از آن رنگ رخم خون در دل افتاد / و از آن گلشن به خارم مبتلا کرد»

۱) شکر آن شیرین‌دهان خواهیم گفت / عالمی را پرشکر خواهیم کرد
۲) بتا چون غمزه‌ات ناوک فشاند / دل مجروح من پیشش سپر باد
۳) تو که چون منیژه گیسو بودت کمند رستم / ز چه ماه من چو بیژن خود اسیر چاه داری
۴) بیا تا به از زندگانی به دستت / چه افتاده تا صرف شد زندگانی

۲۰- کدام بیت در وزن همسان سروده نشده است؟

۱) جنگ نمی‌کنم اگر دست به تیغ می‌برد / بلکه به خون مطالبت هم نکنم قیامتش
۲) حکایت شب هجران نه آن حکایت حالی‌ست / که شمه‌ای ز بیانش به صد رساله برآید
۳) میان او که خدا آفریده است از هیچ / دقیقه‌ای‌ست که هیچ آفریده نگشاده‌ست
۴) با این‌که بیرون از زمان و از مکانی / شاه زمان‌ها هستی و ماه مکان‌ها

۲۱- به‌ترتیب، چند مصراع در وزن همسان دولختی و چند مصراع در وزن همسان تک‌پایه‌ای سروده شده است؟

الف) از سنگ غم نباشد بعد از شکسته جامی / ب) آه من بیدار می‌دارد همه شب خلق را
ج) چنان‌که گشت زلیخا جوان به همت یوسف / د) پری‌رویی و مه‌پیکر، سمن‌بویی و سیمین‌بر
هـ) زنده به جانند و ما زنده به تأثیر او / و) درست ناید از آن مدعی حقیقت عشق

۱) سه ـ دو ۲) دو ـ دو ۳) چهار ـ یک ۴) سه ـ سه

۲۲- در کدام بیت، هجای پایان نیم‌مصراع، به کمک قواعد عروضی، بلند به حساب می‌آید؟

۱) از لب شکرین او بوسه به جان خریده‌ام / زان که حلاوتی بود جنس گران خریده را
۲) با آن‌که از بی‌حاصلی سر در گریبانم چو گل / شادم که از روشن‌دلی پاکیزه‌دامانم چو گل
۳) گه سبو زنم بر سنگ گه به پای خم افتم / ساقیا مرنج از من عالم جوانی‌هاست
۴) نگین حلقهٔ رندان شدی که تا بدرخشد / کنار حلقهٔ چشمم به هر نگاه نگینی

۲۳- وزن چند مصراع، نادرست ذکر شده است؟

الف) هرچ آیدت اندر دل هرچ افتدت اندر سر (مستفعلن مفعولن مستفعلن مفعولن)
ب) گدایان طلب را به حقارت نتوان دید (مفاعیلْ مفاعیلْ مفاعیلْ فعولن)
ج) چون بخسپد در لحد قالب مردار ما (فاعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن)
د) آتش و آب و خاک و باد از تو گرفته اتحاد (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن)
هـ) ای که هر لحظه در خاطرم بگذری (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع)

۱) دو ۲) سه ۳) چهار ۴) یک

۵۹

۲۴- همهٔ ابیات زیر را می‌توان به دو گونه دسته‌بندی هجایی کرد و وزن همسان دولختی به دست آورد، به‌جز .....

۱) از عشق تو زاهد را دم گرم نخواهد شد / زیرا که بدان آتش هرگز نرسد خامی
۲) جان بی جمال جانان میل جهان ندارد / هر کس که این ندارد حقّا که آن ندارد
۳) از بس که حریم تو در چشم خسان خارند / در دست سپاه ظلم مغلول و گرفتارند
۴) از اشک خونین دلخوشم، وز آه دل منت کشم / دائم در آب و آتشم، هم از برون هم از درون

۲۵- دربارهٔ رباعی زیر کدام گزینه نادرست است؟

«بـــا علـــم اگـــر عمـــل برابـــر گردد — کام دو جهـــان تـــو را میســـر گـــردد
مغرور مشـــو به خـــود که خوانـــدی ورقی — زان روز حـــذر کـــن کـــه ورق برگـــردد»

۱) قافیه از قاعدهٔ دو پیروی می‌کند.
۲) ابیات در وزن همسان سروده شده‌اند و مجموعاً سه هجای کشیده مشهود است.
۳) بیت اوّل دارای یک مجاز و بیت دوم دارای دو مجاز است.
۴) سروده با بیت «اگرچه غالبی از دشمن ضعیف بترس / که تیر آه سحر بر نشانه می‌آید» قرابت معنایی دارد.

۲۶- معادل کنایهٔ «عنان‌گسسته» در کدام بیت آمده است؟ (انسانی نوبت اول ۱۴۰۴)

۱) دو عـاشـق چـون چـنـان شـربـت چـشـیـدنـد — عـنـان پـیـوسـتـه از زحـمـت کـشـیـدنـد
۲) مـــن آن‌گـــه عنـــان بازپیچـــم ز راه — کـــه یـــا ســـر نـــهـــم یـــا ســـتـــانـــم کـــلاه
۳) جـریـده بـه هـر سـو عـنـان تـاز کـن — بـه هـشـیـارمـغـزی نـظـر بـاز کـن
۴) مـن آن قـیـاس نـکـردم کـه زور بـازوی عشق — عـنـان عـقـل ز دسـت حـکـیـم بـربـایـد

۲۷- کدام بیت با بیت زیر تناسب معنایی دارد؟

«یکـــــی نغزبـــــازی کنـــــد روزگار — که بنشـــــاندت پیـــــش آموزگار»

۱) طفـل بـازیـگـوش و بـی‌پـروا و خـام و سرکشی — زان بـه دسـت گـوشـمـال روزگـارت داده‌انـد
۲) هـر گـل نـو ز گـلـرخـی یـاد هـمـی‌کـنـد ولـی — گـوش سـخـن‌شـنـو کـجـا دیـدهٔ اعـتـبـار کـو؟
۳) گـل اگـرچـه هـسـت بـس صـاحـب‌جـمـال — حســـن او در هفته‌ای گیـــرد زوال
۴) ظالمان را مهلت از مظلوم چرخ افزون دهد — بیشتر از مور این‌جا مار می‌ماند به جا

۲۸- تصویر موجود در بیت زیر در کدام گزینه مشاهده می‌شود؟

«ســـخن از زلف تـــو گویند دل و شـــانه به هم — می‌نماینـــد دو گم‌گشـــته ره خانـــه به هم»

۱) عـقـده از زلـف تـو بـگـشـود و بـه کـار مـن ببست — تـا بـه دسـت شـانـه دادی تـار مـوی خـویـش را
۲) چـون بـت مـن شـانـه بـر زلـف چـلـیـپـایـی کشد — دل عـنـانـم از مسـلـمـانـی بـه تـرسـایـی کشد
۳) جـان‌هـا ز دام زلـف چـو بـر خـاک می‌فشاند — بـر آن غـریـب مـا چـه گـذشـت؟ ای صـبـا بگو
۴) تـا زدی ای لعبت چین شانه زلف عنبرین را — در کـف بـاد صـبـا صـد نـافـه مـشـک نـاب دادی

۲۹- مفهوم مقابل کدام بیت نادرست است؟

۱) شـد بـه لـب واکـردنـی گـنـجـیـنـهٔ گـوهـر صـدف — در تـــلاش رزق آدم بی‌دهن باشـــد چرا؟ (مقدّربودن روزی)
۲) چـیـدن دامـن ز صحبت‌ها کمند شهرت است — شـمـع فـانـوسـم کـه بـاشـد خـلـوتـم در انجمن (نکوهش گوشه‌گیری)
۳) کـس چـو حـافـظ نـگـشـود از رخ اندیشه نقاب — تـا سـر زلـف سـخـن را بـه قـلـم شـانـه زدنـد (خودستایی شاعر)
۴) تـــرک ایـــن راه کـــن کـــه نـــبـــود راسـت — دل بـــه ســـوی عـــراق و رو بـــه حجاز (نکوهش ریاکاری)

۳۰- کدام ابیات مفهوم یکسانی دارند؟

الف) دل داناســـت گر پرگار گـــردون مرکزی دارد — چو جوش می ســـر خم مغز می‌دانـــد فلاطون را
ب) غرقـــهٔ وهمیـــم ورنـــه ایـــن محیط — از تنـــک آبـــی کنـــاری بیـــش نیســـت
ج) با خیال خشک تا کی ســـر به یک بالین نهم — دســـت در آغوش با تصویرکردن مشـــکل است
د) جهان ز جنس اثرهای این و آن خالی اســـت — به هرزه وهـــم مچینید کاین دکان خالی اســـت
هـ) بیـــدل آخر به ســـر خویش قـــدم باید زد — جـــادهٔ منـــزل تحقیق خـــط پرگار اســـت

۱) ج ـ هـ ۲) د ـ ب ۳) ب ـ الف ۴) د ـ هـ

آزمون ۲۸. جمع‌بندی پایه‌های دهم و یازدهم

مشاوره توی این آزمون، رویکرد کنکورها و آزمون‌های آزمایشی رو با هم ترکیب کردیم تا یه سافتار تازه و کاربردی بسازیم. اگه دقت کنی، بعضی سؤال‌ها توی کنکور نیومدن یا خیلی مورد توجّه قرار نگرفتن، ولی در عوض بعضی از سؤال‌ها اون‌قدر توی آزمون‌ها تکرار شدن که تقریباً به علاقه‌مندی طراح‌ها تبدیل شدن! در واقع با این آزمون، علاوه بر آمادگی برای کنکور، با فضای آزمون‌های آزمایشی هم آشنا می‌شی تا بتونی هر تستی رو با دید بهتر و راحت‌تر جواب بدی. پس این آزمون یه جور تمرین کامل‌تره؛ هم برای سنجش دانش، هم برای آشناشدن با سبک‌های مختلف سؤال. مثل همیشه، یه معیار تقریبی هم برای سنجش عملکردت در نظر گرفتیم: بالای ۷۰٪ (عالی) ـ بالای ۵۰٪ (متوسط) ـ کم‌تر از ۴۰٪ (نیاز به تمرین بیشتر).

۱- کدام گروه «همگی» شاعران نیمهٔ دوم قرن پنجم و ششم هستند؟

۱) رودکی ـ کسایی ـ ناصرخسرو ـ خواجه عبدالله انصاری
۲) فرخی سیستانی ـ خاقانی ـ ناصرخسرو ـ شهید بلخی
۳) نظامی گنجه‌ای ـ سنایی ـ فردوسی ـ کمال‌الدین اسماعیل
۴) انوری ـ سنایی ـ جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی ـ خاقانی

۲۹- مفهوم کدام بیت با بیت زیر همخوانی دارد؟

«گفت آن یار کز او گشت سر دار بلند / جرمش این بود که اسرار هویدا می‌کرد»

۱) جذبهٔ دار فنا مشکل‌پسند افتاده است / ورنه چندین سر صدای کاسهٔ منصور کرد
۲) «انا الحق» گوید این منصور دم بر دار رسوایی / شرار کوه‌سوز است این مکن در بند پنهانش
۳) در حریم عشق عالم‌سوز خاموشی است باب / دور می‌گردد ز آتش تا صدا دارد سپند
۴) گوهر مخزن اسرار همان است که بود / حقهٔ مهر بدان مهر و نشان است که بود

۳۰- مفهوم کدام بیت با سایر ابیات تفاوت دارد؟ (انسانی نوبت اول ۱۴۰۴)

۱) به قدر عقل هر کس گوی با وی / اگر اهلی مده دیوانه را می
۲) چون که با کودک سر و کارت فتاد / پس زبان کودکی باید گشاد
۳) پست می‌گویم به اندازهٔ عقول / عیب نبود این بود کار رسول
۴) گردن و ریش و قد و پای دراز / از حماقت حدیث گوید باز

آزمون ۳۰. جامع پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم

مشاوره بالاخره رسیدیم به نقطه‌ای که قراره هر سه پایهٔ دهم، یازدهم و دوازدهم رو به صورت جامع دوره کنیم! از این به بعد قراره کنکور سراسری رو شبیه‌سازی کنیم و با نگاه خودمون، درس‌هایی از تیپ سؤالات کنکور بزنیم. پس این آزمون‌ها رو خیلی جدی بگیر! چرا؟ چون ممکنه دقیقاً همین تیپ سؤالات یا نکاتی که توی این آزمون‌ها پوشش داده شده، سر جلسهٔ کنکور هم تکرار بشه. بهترین کار اینه که از الان دست طراح رو بخونی، یعنی بفهمی که چه نوع سؤالاتی ممکنه طرح بشه، اوضاع کلی چطوریه و تو در مقابل هر سؤال باید چه واکنشی نشون بدی. این‌طوری آمادگی بیشتری داری. معیار تقریبی برای سنجش عملکرد این آزمون: بالای ۷۰٪ (عالی) ـ بالای ۴۰٪ (متوسط) ـ کم‌تر از ۳۰٪ (نیاز به تمرین بیشتر).

۱- کدام مورد از ویژگی‌های فکری نثر دورهٔ معاصر است؟

۱) تفکر بیشتر پیرامون امور دنیوی است و روی‌آوردن به مفاهیم انتزاعی آشکار است.
۲) توصیف پدیده‌ها و شخصیت‌ها عینی، کوتاه، بیرونی و مشخص است.
۳) غیردینی و گاه ضددینی بودن ادبیّات به‌گونه‌ای که گاهی در آثار غیردینی مبارزه با اصل اسلام و تعالیم آن دیده می‌شود.
۴) گرایش به ساده‌نویسی و دوری از فرم‌ها و سبک‌های جدید در داستان‌نویسی

۲- به‌ترتیب کدام گزینه می‌تواند برای توضیحات زیر انتخاب درستی باشد؟

- اثری با نثر ساده در زمینهٔ تاریخی که در داخل ایران نوشته شده است.
- کتابی با موضوع زندگی‌نامه

۱) تذکرهٔ شاه‌طهماسب ـ عیار دانش ـ مجالس‌المؤمنین ـ جامع عبّاسی
۲) عالم‌آرای عبّاسی ـ شرفنامهٔ بدلیسی ـ مجالس‌المؤمنین ـ بدایع‌الوقایع
۳) تذکرهٔ شاه‌طهماسب ـ شرفنامهٔ بدلیسی ـ جامع عبّاسی ـ آثار داراشکوه
۴) عالم‌آرای عبّاسی ـ عیار دانش ـ رشحات عین‌الحیات ـ بدایع‌الوقایع

- اثری که فقط دیباچهٔ آن به نثر مصنوع است.
- کتابی که در خارج از ایران نوشته شده است.

۳- از دیدگاه تاریخ ادبیّات، کدام‌یک از قسمت‌های مشخّص‌شده نادرست است؟

«سبک شعر در نیمهٔ دوم قرن ششم و اوایل قرن هفتم متحول شد و عمدتاً با شیوهٔ شاعری پیش از آن، متمایز گردید. از ویژگی‌های شعر فارسی در این دوره، تأثیرپذیری برخی از شاعران از ادبیّات عرب و مضامین شعری آن است. در شعر این دوره برخی از شاعران از مدح شاهان پرهیز می‌کردند، مانند ناصرخسرو که به سبب رفاه اقتصادی از دربارها کناره می‌گرفت.»
(۱) (۲) (۳) (۴)

۱) ۴ ۲) ۳ ۳) ۲ ۴) ۱

۴- کدام عبارت، از دیدگاه تاریخ ادبیّات ایراد دارد؟

۱) در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم بسیاری از اصطلاحات علمی، ادبی، دینی و سیاسی جدید از راه ترجمهٔ متون عربی، وارد فارسی دری شد.
۲) در زمان سامانیان، بخارا عمده‌ترین مرکز فرهنگی به شمار می‌آمد و بسیاری از دانشمندان در این شهر می‌زیستند.
۳) شعر مدحی از آغاز ادب فارسی به پیروی از شعر عربی معمول گشت، با شاعران بزرگ درباری و مدح پادشاهان و رجال دربار جایگاه خود را پیدا کرد.
۴) سلسلهٔ غزنوی در سال ۳۵۱ هجری در شهر غزنه تشکیل شد و غزنویان برای ماندگاری و حفظ زبان فارسی آن را گسترش دادند.

۵- انتساب چند اثر به پدیدآورندهٔ آن، درست ذکر شده است؟

(از این اوستا: مهدی اخوان ثالث) ـ (دری به خانهٔ خورشید: قیصر امین‌پور) ـ (خسی در میقات: جلال آل احمد) ـ (کشتی پهلوگرفته: علی مؤذنی) ـ (آتش خاموش: احمد محمود) ـ (جای پای خون: سید مهدی شجاعی) ـ (از آسمان سبز: سلمان هراتی)

۱) سه ۲) چهار ۳) دو ۴) پنج

۶- به‌ترتیب کدام شاعران دورهٔ بازگشت در غزل‌سرایی و قصیده‌سرایی به تقلید پرداختند؟

۱) مجمر اصفهانی ـ سروش اصفهانی ۲) فروغی بسطامی ـ نشاط اصفهانی ۳) قاآنی شیرازی ـ صبای کاشانی ۴) سروش اصفهانی ـ قاآنی شیرازی

۷- کدام ویژگی‌ها، به سرایندهٔ منظومهٔ زیر اختصاص می‌یابد؟

«سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت، سرها در گریبان است / کسی سر بر نیارد کرد پاسخ‌گفتن و دیدار یاران را ...»

۱) از آثار شعری او می‌توان «صدای سبز»، «خواب ارغوانی»، «برآشفتن گیسوی تاک» و «گوشوارهٔ عرش» را نام برد.
۲) شعر وی اجتماعی است و حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند. در بیشتر مجموعه‌هایش مثل «زمستان» زبانی نمادین دارد.
۳) از پیشتازان شعر مذهبی قبل از انقلاب است. پس از انقلاب نیز به آرمان‌ها و اهداف مذهبی و انقلابی وفادار مانده است.
۴) وی در غزل و قصیده بیشتر طبع‌آزمایی کرده است. اشعار سپید او نیز قابل توجّه‌اند.

۸- با توجّه به ویژگی‌های سبکی، کدام بیت در «سبک هندی» سروده شده است؟

۱) به قانعی که همه کون بوریا پنداشت / که کس نیافت از آن بوریاش بوی ریا
۲) اگر نبوّت اهل سخن کنم دعوی / بس است معجز من این قصیدهٔ غرّا
۳) سراغ فتنه‌های زهره‌سوز از خویشتن گیرم / رگ اندیشه نبض کار باشد کاردانان را
۴) مست بگذشتی و از خلوتیان ملکوت / به تماشای تو آشوب قیامت برخاست

۹- به‌ترتیب بیشترین و کم‌ترین تعداد «استعاره» در کدام ابیات دیده می‌شود؟

الف) شام را از صبح صادق بازنشناسم ز شوق / چون مه‌ام پرچین کند بر صبح صادق، شام را
ب) مردم چشم عقیق‌افشان لؤلؤبار من / گشته دُرپاش از لب دُرپوش خاموش شما
ج) سنبلش بی‌وجه نبود گر بود شوریده‌حال / زآنک افتاده‌ست چون هندو به ترکستان غریب
د) چو نسرین برگشاده ناخنی چند / به نسرین برگ گل از لاله می‌کند
ه) از پردلی دو هندوی کافرنژادشان / با آفتاب دست در آغوش کرده‌اند

۱) ب ـ ج ۲) ه ـ ج ۳) د ـ الف ۴) ب ـ ه

۱۰- کدام بیت به آرایه‌های «تشبیه ـ اسلوب معادله ـ متناقض‌نما» مزین شده است؟

۱) همان زهر شکایت از لبم در وصل می‌ریزد / شکر شیرین نمی‌سازد مذاق طفل بدخو را
۲) ز آمد و رفت نفس آیینهٔ دل تیره شد / موج صیقل آبیاری کرد بیدل زنگ را
۳) با اضطراب دل ز هر اندیشه فارغم / آسایشی است جنبش این گاهواره را
۴) شاه و گدا به دیدهٔ دریادلان یکی است / پوشیده است پست و بلند زمین در آب

۱۱- بیت زیر به کدام آرایه‌های ادبی آراسته شده است؟

«دیدن خورشید تابان گرچه آب آرد به چشم / دیدهٔ خورشید را روی تو می‌سازد پرآب»

۱) جناس ناهمسان ـ استعاره ـ مجاز ـ اغراق
۲) استعارهٔ مکنیّه ـ کنایه ـ تکرار ـ ایهام تناسب
۳) تشخیص ـ ایهام ـ اغراق ـ مجاز
۴) تشبیه ـ استعاره ـ حس‌آمیزی ـ جناس

۱۲- آرایه‌های مقابل همهٔ ابیات درست است، به‌جز .....

۱) زین همه گوهر منظوم که بنمود عماد / حاصل آن است که کارش به نظامی نرسید (ایهام ـ استعاره)
۲) هر ورق گل که بوی عشق و وفا داشت / بوسم و بویم به یاد نامهٔ محبوب (حس‌آمیزی ـ تشبیه)
۳) وه که بیت‌الغزل خواجه چه وصف‌الحالی / که به کام دل این بی‌دل ناکام افتاد (پارادوکس ـ تضمین)
۴) هنر بیار و زبان‌آوری مکن سعدی / چه حاجت است که گوید شکر که شیرینم (کنایه ـ ایهام تناسب)

۱۳- کدام سروده با بیت زیر آرایه‌های مشترک بیشتری دارد؟

«در لحد عرفی کفن سازم سیاه از دود دل / تا به اهل حشر بنماید سیه‌پوشی مرا»

۱) ای باغ تو رنگین‌چمن از خون دل ما / آشفتگی زلف تو مجنون دل ما
۲) به بزم وصف آن گل خوش بود ساغرکشیدن‌ها / به رویش دیدن و مستانه پیراهن‌دریدن‌ها
۳) گریه برجوشانم و شویم دل دیوانه را / تا کنم آرایش از بهر صنم بتخانه را
۴) عاشقان را چو هوای حرم کعبه بود / بر سر خار مغیلان به صفا باید رفت

۱۴- آرایه‌های بیت زیر کدام‌اند؟

«روزیِ فرزند گردد هر چه می‌کارد پدر / ما چو گندم سینه‌چاک از انفعال آدمیم»

۱) اسلوب معادله ـ تشبیه ـ کنایه ـ جناس
۲) ایهام تناسب ـ حسن تعلیل ـ استعاره ـ واج‌آرایی
۳) تلمیح ـ تشخیص ـ اسلوب معادله ـ مجاز
۴) تشبیه ـ مجاز ـ مراعات نظیر ـ ایهام

۱۵- کدام ابیات به هر سه آرایهٔ «تشبیه ـ ایهام تناسب ـ جناس» آراسته شده‌اند؟

الف) تا بود در بزم گردون ساغر زرین مهر / چرخ سرکش باد مست ساغر مهرت مدام
ب) چرا پیوسته با مردم کمان کین کنی بر زه / که نتوان برد چون ابروی خوبان دل به پیشانی
ج) پرتو روی تو تا در خلوتم دید آفتاب / می‌رود چون سایه هر دم بر در و بامم هنوز
د) بلبل دستان‌سرا را گو برآر آوای نای / مطرب بلبل‌نوا را گو بزن در چنگ چنگ
ه) نهان از پرده‌های چشم می‌گریم نه آن شمعم / که سازم نقل مجلس گریهٔ مستانهٔ خود را

۱) الف ـ ب ۲) ب ـ ه ۳) ج ـ د ۴) الف ـ د

۱۶- آرایه‌های «جناس ـ استعارهٔ مصرّحه ـ موازنه ـ اشتقاق ـ تشبیه» به‌ترتیب در کدام ابیات یافت می‌شوند؟

الف) هم طالع اشعار بلندیم به گیتی / ما را هنری بهتر از آواره‌شدن نیست
ب) عَلَم چگونه زنی بر فضای عالم قدس / اگر برون نبری رخت از این سرای غرور
ج) جرم مستان همه بر گردن خود می‌گیرد / دختر رز به جوانمردی او آدم نیست
د) عالم که علم داد به دنیا چو لشکری‌ست / هنگام رزم جوشن و خفتان فروخته
ه) ای مهر تو بر سینهٔ من مهر نهاده / ای عشق تو از دیدهٔ من آب گشاده

۱) ه ـ ج ـ ب ـ د ـ الف ۲) ب ـ ج ـ ه ـ د ـ الف
۳) د ـ ج ـ ب ـ ه ـ الف ۴) ه ـ ج ـ د ـ الف ـ ب

۱۷- کدام بیت در وزن ناهمسان سروده شده و قافیهٔ آن نادرست است؟

۱) هر کسی در بهانه تیزهش است / کس نگوید که دوغ من ترش است
۲) بنده ساقی آن مایهٔ زندگی / دمی وارهانم ز دل‌مردگی
۳) هر که در بند کار خود باشد / با تو گر نیک نیست، بد باشد
۴) من سالخورده پیر خراباتم / من مرغ نغمه‌ساز گلستانم

۱۸- به‌ترتیب در چند بیت «قافیهٔ درونی» و در چند بیت «ذوقافیتین» یافت می‌شود؟ (انسانی خارج ۱۴۰۴)

الف) شراب از دست خوبان سلسبیل است و گر خود خون می‌خواران سبیل است
ب) یک اشارت ز تو بر قتل جهان بسیار است در کمینی که تویی تیر و کمان بیکار است
ج) گفتم بگریم تا ابل چون خر فروماند به گل ویین نیز نتوانم که دل با کاروانم می‌رود
د) نفس ارچه که زاهد شد او راست نخواهد شد گر راستی‌ای خواهی آن سرو چمن دارد
ه) بگذار شکرها را بگذار قمرها را او چیز دگر داند او چیز دگر سازد

۱) سه ـ یک ۲) دو ـ یک ۳) سه ـ دو ۴) دو ـ دو

۱۹- با توجّه به اختیارات شاعری، وزن کدام سرودهٔ نیمایی در مقابل آن، «درست» آمده است؟

۱) چه فکر نازک غمناکی / و غم تبسم پوشیدهٔ نگاه گیاه است (مفاعلن فعلاتن / مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن)
۲) جمعهٔ متروک / جمعهٔ چون کوچه‌های کهنه غم‌انگیز (مفتعلن فع / مفتعلن فاعلاتن مفتعلن فع)
۳) در آفتاب و باران / بر آستان فردا احساس می‌کنند؟ (مستفعلن فعولن / مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل)
۴) به چمن‌زار بزرگ / و صدایم کن از پشت نفس‌های گل ابریشم (فعلاتن فعلن / فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعل)

۲۰- کدام مصراع در وزنی دوری سروده نشده است؟

۱) دل من که باشد که تو را نباشد
۲) من کجا بودم عجب بی تو این چندین زمان
۳) نیکو نگر که منم آن را که می‌نگری
۴) چو آفتاب می از مشرق پیاله برآید

۲۱- کدام بیت فاقد حذف همزه و دارای ابدال است؟

۱) پیش چنین مجلسی مرغان جمع آمدند / شب شده بر شکل موی مه چو کمانچه رباب
۲) از تو دل برنکنم تا دل و جانم باشد / می‌برم جور تو تا وسع و توانم باشد
۳) بهر هر کشتهٔ او جان ابد گر نبود / جان‌سپردن بر عاشق ز چه آسان شده است؟
۴) خوابم از دیده چنان رفت که هرگز ناید / خواب من زهر فراق تو بنوشید و بمرد

۶۹

۲۲- دربارهٔ بیت زیر نمی‌توان گفت ...

«کنیزکی چینی است به باغ در نسترن سپید و نغز و لطیف چو خواهرش یاسمن»

۱) وزن بیت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» بوده و چهار مرتبه از اختیار قلب استفاده شده است.
۲) اختیار زبانی حذف همزه در مصراع نخست مشهود است.
۳) اختیار بلندبودن هجای پایانی و ابدال در بیت دیده نمی‌شود.
۴) اختیار تغییر کمیّت مصوّت در هر دو مصراع به چشم می‌خورد.

۲۳- کدام گزینه، در بحر «رمل مثمّن محذوف» سروده شده است؟

۱) زلف خاتون ظفر شیفتهٔ پرچم توست / دیدهٔ فتح ابد عاشق جولان تو باد
۲) یاد باد آن کاو به قصد خون ما / عهد را بشکست و پیمان نیز هم
۳) باغ می‌خواهم که روزی سرو بالایت ببیند / تا گلت در پا بریزد و ارغوان بر سر ببارد
۴) ساقیا می ده که با حکم ازل تدبیر نیست / قابل تغییر نبود آن‌چه تعیین کرده‌اند

۲۴- اوزان نوشته‌شده در مقابل همهٔ مصراع‌ها «کاملاً» درست است، به‌جز ..... .

۱) پری‌چهره هرچ اوفتادش به دست («فعولن فعولن فعولن فعل» یا «مفاعیل مستفعلن فاعلن»)
۲) همچو آسیا بر من نیست یک دم آرامی («فاعِلن مفاعیلن فاعِلن مفاعیلن» یا «فاعلاتُ مفعولن فاعلاتُ مفعولن»)
۳) در عین خسرویم مملوک خویش بخوان («مستفعلن فعل مستفعلن فعل» یا «مفعول مفتعلن مفعول مفتعلن»)
۴) باران قطره‌قطره همی‌بارم ابروار («مستفعلن مفاعل مستفعلن فَعَل» یا «مفعول فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن»)

۲۵- کدام گزاره دربارهٔ ابیات زیر نادرست است؟

«اگر سؤال ز دینم کنند روز قیامت کنم اشاره به روی تو کافتاب‌پرستم
مرا ملامت امروز زاهدا ندهد سود که پایبند به زنجیر عشق روز الستم»

۱) وزن هر دو بیت، همسان دولختی است.
۲) در هر دو بیت «تشبیه» وجود دارد و بیت دوم فاقد «جناس و حسن تعلیل» است.
۳) الگوی حروف اصلی قافیه در ابیات «مصوّت + صامت + صامت» است.
۴) بیت دوم با «ملامت از دل سعدی فرو نشوید عشق / سیاهی از حبشی چون رود که خودرنگ است» تقابل معنایی دارد.

۲۶- مفهوم کدام بیت با سایر ابیات تفاوت دارد؟ (آزمون‌های آزمایشی خیلی سبز)

۱) هر کس که مرا دید چو من سوخته‌دل شد / داغی که نسوزد جگری بر جگرم نیست
۲) تا نگردد آب، دل از ناله‌های آتشین / نیست ممکن یافتن آن گوهر یکدانه را
۳) قول مطبوع از درون سوزناک آید که عود / چون همی‌سوزد جهان از وی معطر می‌شود
۴) سوختم تا ره در آن زلف معنبر یافتم / خشک چون سوزن شدم کاین رشته را سر یافتم

۲۷- کارکرد باد صبا در کدام گزینه مشابه بیت زیر است؟

«زلف سنبل را بیفشاند صبا مشاطه‌وار و از دم عنبر نسیمش سایه‌بخش جان شود»

۱) موی را شانه زد آن ماه مگر بر لب جوی / کآب پرچین و صبا غالیه‌بار است امشب
۲) که یارد در سر زلف پریشان تو پیچیدن / اگر باشد چنین گستاخی از باد صبا باشد
۳) به بوی زلف مشکین تو تا جان در تنم باشد / من بیمار خواهم در پی باد صبا رفتن
۴) این خانه‌ای که زلف تو بر دل فروخته / در آن دگر حساب صبا حق شانه چیست؟

۲۸- مفهوم کدام بیت متفاوت است؟

۱) ز رنج و راحت گیتی مرنجان دل مشو خرّم / که آیین جهان گاهی چنان گاهی چنین باشد
۲) دنیا نیرزد آن‌که پریشان کنی دلی / زنهار بد مکن که نکرده است عاقلی
۳) تا توانی دفع غم از خاطر غمناک کن / در جهان گریاندن آسان است اشکی پاک کن
۴) ای که خواهی که همه کار به کامت گردد / خاطر هیچ کس از خویش میازار مترس

۲۹- مفهوم بیان‌شده در مقابل کدام بیت نادرست است؟

۱) آمادهٔ گداختن خود چو شمع شو / از زر سپهر سفله، گر افسر کند ترا (ناپایداری قدرت دنیوی)
۲) هر شکوه‌ای که هست، ز درمان بود مرا / ورنه ز درد نیست غباری به دل مرا (بی‌درمان بودن درد عشق)
۳) خاک لیلای وطن را جان شیرین بر سر افشان / خسروان عشق درس عبرت از مجنون گرفتند (جان‌فشانی در راه وطن)
۴) نور حیرت در شب اندیشهٔ اوصاف تو / بس همایون مرغ عقل از آشیان انداخته (ناتوانی در توصیف خداوند)

(انسانی ۱۴۰۴)

۳۰- مفهوم کدام ابیات یکسان است؟

الف) چندان که فکر کردم چندان که ذکر گفتم / چندان که ره سپردم بیرون ز تو ندیدم
ب) نیست در دیدهٔ حیرت‌زدگان نقش دویی / غیر یک صورت از آیینهٔ تصویر مخواه
ج) گرد سر گردیدن ما گرد دل گردیدن است / در حضور شمع ما را بال می‌گردد گره
د) دم‌به‌دم آینه را روی سیه باد چو موی / در زمان تو به نامحرم اگر روی‌نماست
ه) ز پشت و رو نمی‌گردد دوتا آیینهٔ وحدت / گهی در کعبه سالک گاه در بتخانه می‌باشد

۱) الف ـ ب ـ ه ۲) الف ـ ج ـ ه ۳) ب ـ ج ـ د ۴) ج ـ د ـ ه

آزمون ۳۱. جامع پایه‌های دهم، یازدهم و دوازدهم

مشاوره یه نکتهٔ مهم و کاربردی برای موفقیت تو این آزمون: اگه با دقت به سؤالات نگاه کنی، خیلی زود متوجّه می‌شی که آرایه‌هایی مثل تشبیه، استعاره و ایهام نقش کلیدی دارن و حسابی باید روشون مسلّط باشی. از طرفی، تو بخش عروض هم بلدبودن تشخیص اوزان ناهمسان می‌تونه مثل یه برگ برنده به کمکت بیاد و خیلی از گره‌ها رو برات باز کنه. برای تاریخ ادبیّات، سعی کردیم کاملاً مطابق با سبک و سیاق کنکورهای اخیر پیش بریم؛ در کنارش، چند تا سؤال جدید و هوشمندانه هم از بخش‌های خاص کتاب طراحی کردیم تا آمادگی‌ات کامل‌تر بشه. حتماً نکته‌ها رو جدی بگیر و از نوشتن و مرورشون غافل نشو، چون همین نکات ریز می‌تونن نتیجه رو به نفع تو تغییر بدن. درصدهای پیشنهادی برای این آزمون هم این‌طوریه: بالای ۷۰٪ یعنی عالی و حرفه‌ای پیش رفتی، بالای ۵۰٪ نشون می‌ده مسیر رو درست اومدی ولی هنوز جا برای بهترشدن داری و کم‌تر از ۴۰٪ یعنی وقتشه بیشتر تمرین کنی و قوی‌تر برگردی.

۱- کدام مورد بیانگر ویژگی‌های «ادبی و فکری» شعر سبک عراقی است؟

۱) افزایش کاربرد غزل و تثبیت جایگاه تخلّص ـ به وجود آمدن سستی و ضعف در ساخت دستوری جملات
۲) پرهیز از زهد ریایی، توجّه به صفا و پالایش درون ـ از رونق افتادن قصیده و رواج غزل عارفانه و عاشقانه
۳) توجّه بیشتر به علوم ادبی از جمله بیان و بدیع ـ تضعیف تحقیق و تتبّع در بین علما و ادیبان
۴) درهم‌آمیختگی مختصات نو و کهن ـ برتری عشق بر عقل و متعالی‌شدن مقام معشوق

۲- در کدام گزینه ویژگی‌های زبانی کهن دیده نمی‌شود؟

۱) بدو گفت نشنیدی از رهنمای / که با رزمت اندیشه باید به‌جای
۲) غرضم زو نه جوانی است، بترسم که ز من / خرد پیران جویند و نیابند مگر
۳) دل را ز وفا چرا بپرداخته‌ای / مانا که مرا تمام نشناخته‌ای
۴) کتایون خواندی گرانمایه شاه / دو فرزندش آمد چو تابنده ماه

۳- ویژگی‌های سبکی کدام اثر نادرست بیان شده است؟

۱) مقامات حمیدی: کاربرد آیات، احادیث و اشعار ـ آوردن مترادف‌ها و توصیف‌های فراوان ـ حذف افعال به قرینه
۲) سیاست‌نامه: افزایش کاربرد لغات عربی ـ اِطناب جملات ـ تمثیل و استشهاد به آیات، احادیث و اشعار
۳) تاریخ بیهقی: تکرار فعل یا اسم به حکم ضرورت معنی ـ بهره‌گیری کم‌تر از لغات عربی ـ استفاده از ترکیبات دشوار
۴) تاریخ بلعمی: لغات کم‌کاربرد فارسی در مقایسه با دوره‌های بعد ـ کوتاهی جملات ـ ایجاز و اختصار در لفظ و معنا

نکته رایج‌ترین اوزانی که در این‌گونه سؤال تکرار می‌شوند، دو وزن «مفعول فاعلاتن، مفعول فاعلاتن» و «مفعول مفاعیلن، مفعول مفاعیلن» هستند.

توجه *این مدل سؤال این‌قدر بین طرّاح‌ها محبوبه که هر چی درباره‌اش بگم، بازم کمه! از کنکور ۹۸ تا ۱۴۰۴ حداقل توی ۱۰ تا آزمون، به یه شکلی باهاش روبه‌رو بودیم؛ یا دقیقاً همین سؤال اومده یا غیرمستقیم از این ایده سؤال طرح شده. پس فیلی هدی بگیرش! احتمال تکرارش توی کنکورهای بعدی هم بالاست و اگه خوب بلد باشی، می‌تونی فیلی راحت یه تست رو به نفع خودت به جیب بزنی!*

۷- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

وزن گزینهٔ «۴»: مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن (همسان دولختی)

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن (همسان تک‌پایه‌ای)

گزینهٔ (۲): مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن (ناهمسان)

گزینهٔ (۳): فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن (همسان تک‌پایه‌ای)

۸- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

وزن گزینهٔ «۴»: «فاعلن مفاعیلن فاعلن مفاعیلن» یا «فاعلات مفعولن فاعلات مفعولن»

هم	چُ	آ	سِ	یا	بَر	من	نیـ	ست	یک	دَ	ما	را	می
ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	ـ	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	ـ
فاعلن		مفاعیلن				فاعلن			مفاعیلن				

۹- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

وزن این بیت، «مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن» یا همان «مستفعل مستفعل مستفعل مستفعل» است.

خا	بَم	بِ	شُ	دَز	دی	دِ	دَ	رین	فِک	رِ	چ	گر	سوز
ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ
مفعول		مفاعیلُ		مفاعیلُ			فعولن						

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۳

۱- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس پنجم - سطح: متوسط)

در این بیت سه تغییر کمّیت مصوّت وجود دارد:

کَش	تی	یِ	خا	ب	بِ	دَر	یا	چِ	یِ	اَش	کَم	گُم	شُد
ـ	~~U~~ ـ	U ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ
ری	دا	یا	دَر	لِ	دِ	نی	شی	نِ	کِ	مِ	چَش	بِ	تُ
ـ	ـ	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	U ـ	ـ	U	U
فعلن	فعلاتن			فعلاتن				فعلاتن					

همان‌طور که می‌بینید، در رکن آغازین مصراع اوّل هم اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» وجود دارد؛ این مورد را نباید «تغییر کمّیت مصوّت» حساب کنیم.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن بیت: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن / تغییر کمّیت مصوّت‌ها: بخرُ، فلکِ (کوتاه به بلند)

گزینهٔ (۲): وزن بیت: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن / تغییر کمّیت مصوّت‌ها: آهوِ (بلند به کوتاه)، سَرِ (کوتاه به بلند)

گزینهٔ (۴): وزن بیت: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن / تغییر کمّیت مصوّت‌ها: شُوقِ، گُلِ، مُرغانِ (کوتاه به بلند)

۲- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دوازدهم - درس پنجم - سطح: آسان)

«سو» در این گزینه با توجّه به اختیارات شاعری (مفاعیل = سوِ عَر شِ)، کوتاه تلفّظ می‌شود. / وزن بیت: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): «سو» به صورت بلند تلفّظ می‌شود. (مفاعیلن = نَ ظَر سوِ یِ) / وزن بیت: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

گزینهٔ (۲): «سو» به صورت بلند تلفّظ می‌شود. (مفاعلن = بِ سوِ یِ هی) / وزن بیت: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن

گزینهٔ (۳): «سو» به صورت بلند تلفّظ می‌شود. (فاعلاتن = سوِ یِ دُن یا) / وزن بیت: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

۳- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس پنجم - سطح: متوسط)

ب سالان، بیندوختَمَز ه کِشر، خُزَر

بررسی سایر گزینه‌ها:

الف طربناکَنداز، خاکَنداز (کلمهٔ «آب» حذف همزه ندارد.)

ج بَرفکَند (در این بیت همزهٔ «از» تلفّظ می‌شود.)

د کَفَنَندیشَد (در این بیت همزهٔ «از» تلفّظ می‌شود.)

۴- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

بررسی گزینهٔ «۳»: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه و بلند: هجای ششم در مصراع اوّل و هجای چهارم در مصراع دوم ـ قلب: رکن دوم در مصراع اوّل ـ حذف همزه: هجای هشتم در مصراع اوّل

خا	طِ	رِ	خا	قا	نی	یَ	زان	کَع	بِ	شِ	نا	س	شُد	کِ	او
ـ	U	U	ـ	ـ	~~U~~	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ
دَر	حَ	رَ	مِ	خُ	دا	یِ	گان	کَر	دِ	بِ	جان	مُ	جا	وِ	ری
ـ	U	U	U ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): تغییر کمّیت مصوّت بلند: هجای دوم در مصراع اوّل / تغییر کمّیت مصوّت کوتاه: هجای ششم در مصراع اوّل

آ	هو	وَ	کا	سَ	گِ	تُ	ام	مِی	خُ	رُ	گُر	گِ	مَسـ	ت	شو
ـ	~~U~~ U	U	ـ	U	U ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ
خا	بِ	پَ	لَـ	گ	نِهْ	زِ	سَر	گَر	چ	پَ	لَـ	گ	گُو	هَ	ری
ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ

گزینهٔ (۲): تغییر کمّیت مصوّت کوتاه: هجای ششم در مصراع دوم - حذف همزه: هجای چهارم در مصراع دوم

گُف	تَم		وا	نَ	ما	کِ	چون	زِن	دِ	کُ	نی	تُ	مُر	دِ	را
ـ	ـ	ـ	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ
زِن	دِ	کُ	نین	تَ	نِ	مَ	را	ـ	اَز	پِ	یِ	اِع	تِ	با	رِ	مَن
ـ	U	U	ـ	U	U ـ	U	ـ	ـ	U	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ

گزینهٔ (۴): تغییر کمّیت مصوّت بلند: هجای دوم در مصراع اوّل ـ حذف همزه: هجای سوم و چهاردهم در مصراع اوّل

سا	قی	یَ	گَر	نَ	سی	بِ	تَر	بَر	سَ	رِ	آ	تَ	شَف	کَ	نَد
ـ	~~U~~ U	U	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ
این	هَ	مِ	بو	ی	چَن	دَ	هد	می	بِ	هَ	وا	یِ	صُبـ	ح	دَم
ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ

میان‌بُر فقط با پیداکردن قلب می‌توانیم سه گزینه را رد کنیم.

۵- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

بررسی گزینهٔ «۳»: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه: هجای هفتم در هر دو مصراع ـ حذف همزه: بَعدَزین ـ آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن»: در آغاز هر دو مصراع ـ ابدال: پایان مصراع اوّل ـ بلندبودن هجای پایانی: پایان مصراع اوّل ← ۲ نوع زبانی و ۳ نوع وزنی

با	ز	دَر	خا	ب	سَ	رِ	زُل	فِ	پَ	ری	خا	هَم	دید
ـ	U	ـ	ـ	U	U	U ✕ ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ
بَع	دَ	زیـ✕ـن	دَس	تِ	مَ	نُ U ✕ ـ	دا	مَ	نِ	دی	وا	نِ	سَ	ری
ـ	U	ـ	ـ	U	U		ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ
فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلن		

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): تغییر کمّیت مصوّت بلند: هجای نهم در مصراع اوّل و دوم ـ بلندبودن هجای پایانی: پایان مصراع اوّل ← ۱ نوع زبانی و ۱ نوع وزنی

تُ	بِ	صَد	نَغ	مِ	زَ	بابـ✕ـک	بو	دی U ✕ ـ	ئِ	دِل	ها	هَ	مِ	گوش
U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ		U	ـ	ـ	U	U	ـ
چِ	شِ	نُف	تی	کِ	زَ	بابـ✕ـک	بَس	تی U ✕ ـ	ئِ	خُد	گو	ش	شُ	دی
U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ		U	ـ	ـ	U	U	ـ
فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلن		

گزینهٔ (۲): تغییر کمّیت مصوّت بلند: هجای دوم در مصراع اوّل و هجای نهم در مصراع دوم ـ حذف همزه: هجای سوم در مصراع اوّل و هجای سیزدهم در مصراع دوم ـ آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن»: در آغاز هر دو مصراع ـ ابدال: در پایان هر دو مصراع ← ۲ نوع زبانی و ۲ نوع وزنی

عُم	ری	یَز	جابـ✕ـن	پِ	پَ	رَس	تَم	شَ	بِ	بی	ما	ری	را
ـ	✕ U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ
گَر	تُ	یِک	شَب	بِ	پَ	رَس	تا	ری U ✕ ـ	یِ	بی	ما	را	یی
ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ		U	ـ	ـ	ـ	ـ
فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلن	

گزینهٔ (۴): آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن»: در آغاز مصراع اوّل ـ ابدال: در پایان هر دو مصراع ـ بلندبودن هجای پایانی: یام ← ۳ نوع وزنی

چَند	د	کو	شی	کِ	بِ	فَر	ما	نِ	تُ	با	شَد	اَی	یام
ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ
نَ	تُ	با	شی	ئِ	نَ	ای	یا	م	چ	خا	هَد	بو	دَن
U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ
فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلن	

۶- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس پنجم - سطح: آسان)

بررسی سایر گزینه‌ها: همهٔ ابیات در وزن «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن» سروده شده‌اند.

گزینهٔ (۱): هجای دهم در مصراع اوّل بنا بر اختیارات زبانی بلند تلفّظ می‌شود.

توجّه «د/ لم/ ام/ رو»: مفاعیلن، «م/ گر/ آن/ سر»: مفاعیلن (حذف همزه وجود ندارد.)

دِ	لَم	اِم	رو	ز	چُن	قُم	ری	سَ	رِ U ✕ ـ	نا	لی	دَ	نی	دا	رَد
U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U		ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ
مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن			

گزینهٔ (۲): هجای دوازدهم در مصراع دوم بنا بر اختیارات زبانی بلند تلفّظ می‌شود.

نَ	با	اغ	یا	رِ	بِن	شی	نی	ئِ	سَر	با	رِ U ✕ ـ	غَ	مَم	با	شی
U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ		U	ـ	ـ	ـ
مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن			

گزینهٔ (۴): هجای هفتم در مصراع دوم بنا بر اختیارات زبانی بلند تلفّظ می‌شود.

دِ	لا	می	بو	س	دَس	تُ U ✕ ـ	تی	غُ	نا	زَش	را	نِ	کو	تَر	کش
U	ـ	ـ	ـ	U	ـ		ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ
مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن			

۷- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس ششم - سطح: آسان)

در بیت گزینهٔ «۲» اختیار وزنی مشاهده نمی‌شود.

با	دِ	عَق	ل	سو	ز	را	دا	رو U ✕ ـ	ی	بی	هُ	شی	مَ	زَن
ـ	U	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ		U	ـ	U	ـ	U	ـ
نی	ست	بِ	سُر	مِ	حا	جَ	تابـ✕ـش	مِ	جُ	نورـ✕ـا	فَ	زا	ی	را
ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ	U	U	ـ	U	ـ	U	ـ
مفتعلن				مفاعلن				مفتعلن				مفاعلن		

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): بیت در وزنِ «مفعول مفاعلن مفاعیلن» سروده شده است./ ابدال در مصراع دوم (چن/ می/ دا/ نم)

گزینهٔ (۳): بیت بر وزنِ «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» سروده شده است./ آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» در مصراع اوّل ـ ابدال در مصراع دوم

گزینهٔ (۴): بیت بر وزنِ «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» سروده شده است./ قلب در رکن اوّل مصراع دوم ـ بلندبودن هجای پایان نیم‌مصراع (باد)

۸- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس ششم - سطح: دشوار)

بررسی اختیارات گزینهٔ «۲»: ابدال در رکن اوّل مصراع اوّل و دوم (مفتعلن ← مفعولن)، هم‌چنین اختیار قلب در رکن سوم مصراع دوم (مفتعلن ← مفاعن)/ سایر اختیارات شاعری: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه در هجای دوازدهم مصراع دوم (تُ)

گُف	تَم	بَس	تَس	ت	دِ	لَم	گُف	ت	مَ	نَم	قُف	ل	گُ	شا
ـ	ـ	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ
مفعولن			مفتعلن				مفتعلن				مفتعلن			

گُف	تَم	کُش	تی	تُ	مَ	را	لَم	گُف	ت	اَز	تُ U ✕ ـ	بَ	تَ	رَم
ـ	ـ	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ		U	U	ـ
مفعولن			مفتعلن				مفتعلن				مفاعلن			

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): بیت فاقد «قلب» است. ابدال در رکن پایانی مصراع اوّل (فَعَلُن ← فَعِلُن)/ سایر اختیارات شاعری: آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» در رکن اوّل مصراع اوّل و بلندبودن هجای پایان مصراع

پا	دِ	شا	هی	ئِ	گِ	دا	یی	بَ	رِ	ما	یِک	سا	نَست
ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ
فاعلاتن			فعلاتن				فعلاتن				فعلن		

کِ	بَ	ریـ✕ـدَر	دَر	هَ	مِ	را	پُش	تِ	عِ	با	دَت	خَ	مَ	زوست
U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ
فعلاتن			فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن			

گزینهٔ (۳): بیت فاقد «ابدال» است. قلب در رکن سوم مصراع دوم (مفتعلن ← مفاعلن)/ سایر اختیارات شاعری: بلندبودن هجای پایان مصراع و نیم‌مصراع

خا	کِ	دَ	رَت	را	فَ	لَک	بو	سِ	نَ	یا	رِسـ	ت	زَد
ـ	U	U	ـ	ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	ـ
مفتعلن			فاعلن			مفتعلن				فاعلن			

زابـ✕ـان	کِ	دُ	عا	لَم	بِ	نَقد	زِ	پی	بِ	تا	وابـ✕ـن	نَ	داشت
ـ	U	U	ـ	ـ	U	ـ	U	ـ	U	ـ	ـ	U	ـ
مفتعلن			فاعلن			فاعلن			مفاعلن				فاعلن

گزینهٔ (۴): بیت فاقد «ابدال» و «قلب» است./ سایر اختیارات شاعری: بلند تلفّظکردن مصوّت کوتاه (یُ)/ کوتاه تلفّظکردن مصوّت بلند (بی)

با	تُ	حَ	یا	تُ	زِ	دِ	گی	بی	تُ	فَ	نا	وُ	مُر	دَ	نا
⏑	–	U	–	U	–	U	–	–	U	U	–	U	–	U	–
مفتعلن				مفاعلن				مفتعلن			مفاعلن				

زان	ک	تُ	آ	ف	تا	بی	یُ	بی	تُ	بُ	وَد	فِ	سُر	دَ	نا
⏑	–	U	U	–	U	–	–	U	U	U	–	–	U	–	U	–
مفتعلن				مفاعلن				مفتعلن			مفاعلن				

۹- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس پنجم - سطح: آسان)

بِ	چَش	مُ	اَب	رو	یِ	جا	نانِ	سِ	پُر	دِ	اَم	دِ	لُ	جانِ
U	–	U	–	~~–~~ U	U	–	–	U	–	U	–	U	U	–
مفاعلن				فعلاتن				مفاعلن			فعلن			

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۴

۱- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

وزن صورت سؤال: مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فع

وزن گزینهٔ «۲»: مفتعلن فع/ مفتعلن فع/ مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فع

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): مفعولُ فاعلاتن/ مفعولُ فاعلاتُ فعولن/ مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن

گزینهٔ (۳): مستفعلن فعِلن/ مستفعلن مستفعلن مستف/ مستفعلن مستفعلن مستف

گزینهٔ (۴): فعلاتن فعلاتن فعلن/ فعلاتن فع/ فعلاتن فع

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

وزن صحیح گزینهٔ «۲»: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع/ فاعلاتن فاعلاتن فع

من	بِ	هَر	فُر	صَت	کِ	یا	بَم	بَر	تُ	می	تا	زَم
⏑	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–	–	–
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فع

دَر	د	را	با	لِذ	ذَ	تا	می	زَد
⏑	U	–	–	–	U	–	–	–
فاعلاتن				فاعلاتن				فع

۳- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: دشوار)

همان‌طور که در صورت سؤال آمده، وزن هر گزینه را باید براساس اختیارات شاعری مشخص کرد؛ بنابراین وزن صحیح گزینهٔ چهارم «فاعلن/ مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است.

نکته احتمالاً این سؤال برای شما پیش می‌آید که چرا در گزینهٔ دوم، با وجود اختیار شاعری ابدال در رکن دوم، وزن واژهٔ «فعلاتن» درست گرفته شده است. جالب است که این نکته در کتاب درسی ذکر شده و در کنکورهای سراسری نیز آمده است. به توضیح کتاب درسی در صفحهٔ «۸۵» توجّه کنید:

این اختیار شاعری (= ابدال) در دو هجای ماقبل آخر بسیار رایج است و حتّی در تمام مصراع‌های یک شعر ممکن است استفاده شود. لازم است بدانیم در ارکانی مانند (⏑⏑–⏑ –) «مفتعلن»، (⏑⏑–– –) «فعلاتن» و (–– ––⏑ ⏑) «مستفعلُ» کاربرد آن کم است؛ یعنی شاعر می‌تواند بنا به ضرورت به جای هر یک از این‌ها (–– –– –) «مفعولن» بیاورد؛ امّا معیار تعیین وزن شعر دو هجای کوتاه است.

پس نتیجه می‌گیریم که هنگام تعیین وزن شعری که در آن اختیار ابدال وجود دارد (البتّه ابدال در سه رکن «مفتعلن، فعلاتن و مستفعلُ») باید دو هجای کوتاه را در نظر بگیریم و از نوشتن رکن «مفعولن» خودداری کنیم.

مثال از کنکور نوبت اوّل ۱۴۰۲ ← پشت لبخندی پنهان هر چیز ← فاعلاتن فعلاتن فَعِلُن (وزن صحیح)

توجّه می‌بینیم که طرّاح فقط ابدال در «فعلاتن ← مفعولن» را رفع کرده و با توجّه به توضیح کتاب درسی، دو هجای کوتاه در نظر گرفته، امّا در رکن پایانی (فعلن) این قاعده را اعمال نکرده است.

مثال از کنکور نوبت دوم خارج ۱۴۰۳ ← دست درویشی شاید نان خشکیده فروبرده در آب ← فاعلاتن فعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن (وزن صحیح)

۴- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: متوسط)

وزن سرودهٔ گزینهٔ «۴»، «فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلن» است.

قَد	دِ	کو	تَ	هِ	تُ	را	ه	را	بِ	دی	دِ	یِ	تُ	بَست
–	U	–	U	⏑ –	U	–	U	–	U	–	U	⏑ –	U	–
فاعلاتُ				فاعلاتُ				فاعلاتُ				فاعِلن		

اختیارات شاعری: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه در هجای پنجم و دوازدهم (زبانی)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن سروده، «مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن» است./ اختیارات شاعری: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه در هجای دوم و چهارم (زبانی) و بلندبودن هجای پایان مصراع (وزنی)

گزینهٔ (۲): وزن سروده، «فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فَعُلُن» است./ اختیارات شاعری: تغییر کمّیت مصوّت کوتاه در هجای یازدهم (زبانی) و ابدال در رکن پایانی (فَعَلُن ← فَعُلُن)/ آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» در رکن آغازین (وزنی)

گزینهٔ (۳): وزن سروده، «مفاعلن فَعِلُن مفاعلن فَعِلُن مفاعلن فَعُلُن» است.

نکته مطمئن‌ترین راه برای پاسخگویی به این‌گونه سؤالات، استفاده از تقطیع هجایی است. البتّه در بعضی مواقع می‌توان تا حدودی با روش سماعی گزینه‌ای را رد کرد یا حتّی به پاسخ رسید؛ امّا در چند کنکور اخیر، گرایش طرّاحان به وزن‌های دشوار و نامأنوس سبب شده که کار را با همان تقطیع پیش ببریم.

۵- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

وزن گزینهٔ «۳»: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن (رمل مسدّس محذوف)

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): فاعلاتن فاعلاتن فاعلن (رمل مثمّن محذوف)

گزینهٔ (۲): فاعلاتن فاعلاتن(رمل مسدّس سالم)

گزینهٔ (۴): فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن (رمل مثمّن سالم)

۶- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: آسان)

این بیت، در وزن «فعولن فعولن فعولن فعل» سروده شده و نام بحر عروضی آن، درست مشخّص شده است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): مصراع در وزن «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن» سروده شده و نام بحر آن، «هزج مسدّس سالم» است.

گزینهٔ (۳): مصراع در وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» سروده شده و نام بحر آن، «رمل مسدّس سالم» است.

گزینهٔ (۴): مصراع در وزن «مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن» سروده شده است.

۷- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: دشوار)

مورد «الف»، با وزن «مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن» یا «مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن» و مورد «ب»، با وزن «مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن» یا «مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن»، دارای وزن همسان دولختی هستند و موارد «ج» و «هـ»، با وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن»، بحر «رمل مسدّس سالم» را شکل داده‌اند.

بررسی وزن سایر مصراع‌ها:

د مفتعلن فاعلات مفتعلن فع

و مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

گزینهٔ (۲): در مصراع سوم، سه اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» در آغاز مصراع، «ابدال» (کاربرد «فع‌لن» به جای «فعلن») در رکن پایانی و «بلند به حساب آوردن هجای آخر» به کار رفته است.

گزینهٔ (۳): در مصراع‌های چهارم و پنجم، اختیار وزنی «ابدال» (کاربرد «مفعولن» به جای «فعلاتن») در رکن دوم، به کار رفته است.

۹- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - هشتم - سطح: متوسط)

وزن گزینهٔ «۳» «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» است.

با	زَ	مین	گی	ری	سِ	پِ	رِ	گَر	م	رَف	تا	ری	م	ما
ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	U ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ
هم	چُ	مَر	کَز	پا	ی	بَر	جا	یی	مُ	سَی	یا	ری	م	ما
ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلن		

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن/ در رکن اوّل مصراع دوم، اختیار «فاعلاتن به جای فعلاتن» آمده است.

گزینهٔ (۲): وزن: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن/ در رکن اوّل مصراع اوّل، اختیار «فاعلاتن به جای فعلاتن» آمده است.

گزینهٔ (۴): وزن: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن/ در رکن اوّل هر دو مصراع، اختیار «فاعلاتن به جای فعلاتن» آمده است.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۷

۱- گزینه «۳» (علوم و فنون دهم و یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

در این بیت واژه‌های غیرتکراری و هم‌آهنگ «چمان، روان، آن» در پایان سه بخش (سه نیم‌مصراع) بیت آمده‌اند و سجع ساخته‌اند. «سرو خرامان» هم استعارهٔ مصرّحه از «معشوق و قامت او» است. هم‌چنین شاعر «قامت یار» را به «سرو» تشبیه کرده و حتی بر آن هم برتری داده است (تشبیه تفضیل).

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): در این بیت، تشبیه در همانندکردن خسرو به کوهکن (فرهاد) پدیدار می‌شود. از سوی دیگر، سجع در واژه‌های «مَن» ، «شیرین‌دَهَن» و «کوهکن» چشم‌نواز است. با این همه، بیت از استعارهٔ مصرّحه بی‌بهره است.

توجه در «آن شیرین‌دهن» استعارهٔ مصرّحه نداریم، زیرا با صفت جانشین موصوف مواجه هستیم.

گزینهٔ (۲): «زنجیرِ سر زلف» تشبیه فشردهٔ اضافی (اضافهٔ تشبیهی) دارد. هم‌چنین کلمات «خواهی» و «سحرگاهی» هم سجع دارند. بیت فاقد استعارهٔ مصرّحه است.

گزینهٔ (۴): در این گزینه، واژهٔ «زنجیر» به منزلهٔ استعارهٔ مصرّحه از زلف معشوق در نظر گرفته می‌شود، امّا بیت نه تشبیه دارد و نه سجع؛ چراکه «مشو» و «بگو» توانایی ساختن سجع را ندارند.

نکته هنگام بررسی سجع در شعر، باید همانند مبحث قافیه عمل کنیم. در این گزینه، واژگان «مشو» و «بگو» از جهت «و» پایانی متفاوت هستند («و» در «مشو» به صورت «ow» و در «بگو» به صورت «مصوّت بلند» تلفّظ می‌شود). به همین دلیل نمی‌توانند هم‌قافیه شوند.

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس نهم - سطح: دشوار)

در این بیت، تعبیر «شیر از لب روان‌بودن» کنایه از کودکی و شیرخواری است. در این تعبیر، «شیر» در معنای اصلی خود آمده و استعارهٔ مصرّحه ندارد؛ یعنی شیر به‌عنوان مایعی طبیعی و واقعی از لب کودک جاری‌ست، نه جانشینی برای مفهوم دیگر. امّا در ادامهٔ بیت، واژهٔ «شکر» استعارهٔ مصرّحه از شیرینی لب معشوق است؛ شاعر «شیرینی لب» را در قالب «شکر» تصویر می‌کند، بدون آن‌که مستقیماً به لب اشاره شود، پس «شکر» جایگزین مشبّه (لب شیرین) شده است. هم‌چنین، «نمکدان» در این‌جا استعارهٔ مصرّحه‌ای از دهان معشوق است؛ چراکه دهان معشوق به «نمکدان» تشبیه شده و فقط مشبّهٌ‌به (نمکدان) در کلام باقی مانده است.

معنی بیت: زمانی که کودک بودی و از لبت شیر می‌چکید، من با خود می‌گفتم: این شیرینی و شکر دورتادور دهان نمکین تو، بی‌علّت و سبب نیست.

۳- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس سوم - سطح: متوسط)

در بیت گزینهٔ «۴»، دو تشبیه «حرم وصل» و «وادی غم» به کار رفته است که هر دو از نوع بلیغ اضافی هستند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): تشبیه‌های بیت: ۱) زمزم آتش‌وش (مشبّه: زمزم (استعاره از لب)، مشبّهٌ‌به: آتش، ادات: وش = گسترده) ۲) زمزمِ لعل (اضافهٔ تشبیهی = فشرده)

گزینهٔ (۲): تشبیه‌های بیت: ۱) من (مشبّه) چون (ادات) فغانی (مشبّهٌ‌به)، دل به داغ هجر وتنهایی نهادم (وجه‌شبه) = تشبیه از نوع گسترده ۲) داغِ هجر (اضافهٔ تشبیهی = فشرده) ۳) داغِ تنهایی (اضافهٔ تشبیهی = فشرده) ۴) حریمِ وصل (اضافهٔ تشبیهی = فشرده)

توجه «و» عطف در تشخیص اضافه‌ها بسیار مؤثّر است و می‌تواند تعداد این ترکیب را تغییر دهد. در عبارت «داغ هجر و تنهایی» به دلیل وجود واو عطف، با دو ترکیب اضافی که هر دو از نوع تشبیهی هستند، مواجه‌ایم.

گزینهٔ (۳): تشبیه‌های بیت: ۱) محبّت (مشبّه) بزم (مشبّهٌ‌به) است. (تشبیه اسنادی = فشرده) ۲) دین و کفر (مشبّه) چون (ادات) شکر و شیر (مشبّهٌ‌به) به هم می‌جوشند (وجه‌شبه). (گسترده)

۴- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم و یازدهم - ترکیبی - سطح: آسان)

میان‌بُر گزینه‌های «۱» و «۴» به دلیل «واژه‌آرایی» و گزینهٔ «۲» به دلیل نبود «استعاره» رد می‌شوند.

بررسی آرایه‌های ابیات:

تشبیه: ج شاعر معشوق را در «حُسن، دلربایی و ناز» از پری (موجود افسانه‌ای زیبا) برتر می‌داند. (تشبیه مرجّح یا تفضیل)

معنی بیت: ای معشوق، آن‌قدر در زیبایی و عشوه‌گری استاد هستی که پری باید نزد تو به شاگردی بیاید و از تو این دلربایی را بیاموزد.

ج د تکرار واژهٔ «جان»

ج الف «گلبرگ تر» (استعارهٔ مصرّحه از چهرهٔ معشوق) ـ «چیدن عرق» (استعارهٔ مکنیّه)

ب واج‌آرایی در حرف «س»

دام تستی «راست» در ابتدای مصراع نخست به معنای «مستقیم و درست» و در انتهای مصراع نخست به معنای «کشیده و بلند» به کار رفته است؛ بنابراین بین این دو واژه جناس تام برقرار است.

نکته ۱ قیدهای مکرر همچون «رفته‌رفته، اندک‌اندک، دسته‌دسته، آهسته‌آهسته، تندتند، مشت‌مشت، دانه‌دانه، لنگان‌لنگان، ذره‌ذره، تکه‌تکه، کم‌کم و ...» را با آرایهٔ تکرار اشتباه نگیرید!

۲ در آرایهٔ تکرار، «ضمایر متّصل (ـَم، ـَت، ـَش، ـِمان، ـِتان، ـِشان)، نشانه‌های جمع (ان، ات، ها)، ی نکره» تأثیری ندارند و هنگام تشخیص، باید آن‌ها را از کلمهٔ مورد نظر جدا کرد.

۵- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

در این بیت، هیچ‌یک از واژه‌ها به صورت استعاری به کار نرفته و همهٔ واژه‌ها در معنای حقیقی و مستقیم خود استفاده شده‌اند. هم‌چنین تشبیه‌های موجود در بیت کاملاً روشن و آشکار هستند، به‌طوری که مخاطب بدون هیچ پیچیدگی یا ابهامی می‌تواند آن‌ها را درک کند. این تشبیه‌ها عبارت‌اند از: ۱) «تو ماه هستی» ۲) «سروقد» ۳) «تو سرو هستی» و ۴) «ماه‌سیما».

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): در این بیت، به‌صورت مضمر یا پنهان، «دل به گوی» و «زلف به چوگان» تشبیه شده است.

گزینهٔ (۲): استعاره: جوشِ غم ـ بنیاد دل (هر دو اضافهٔ استعاری)/ تشبیه‌ها: سیلابِ سرشک

قصرِ بنیاد (هر دو اضافهٔ تشبیهی)

گزینهٔ (۴): استعاره: آرزوداشتن برای دل تشخیص و استعارهٔ مکنیّه/ تشبیه‌ها: گنج رخسار (اضافهٔ تشبیهی) ـ زلف چون مار (تشبیه گسترده)

۶- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دهم و یازدهم ـ ترکیبی ـ سطح: آسان)

بیت فاقد کنایه است./ «نگار» استعارهٔ مصرّحه از یار است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): مجاز: «زبان» مجاز از سخن است./ تشبیه: تو مانند حلوا هستی.

گزینهٔ (۳): موازنه: «مهر = کین»، «بصر = نظر»، «دوستان = دشمنان»، «نور = نار»/ جناس اختلافی: نور و نار

گزینهٔ (۴): جناس: «حور» و «نور»/ مجاز: «چشم» مجاز از نگاه

۷- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم و یازدهم ـ ترکیبی ـ سطح: متوسط)

استعاره‌های مصرّحه: ۱) «شکر» (استعاره از لب) ۲) «سلسلهٔ مشکین» (استعاره از زلف یار)/ واج‌آرایی: تکرار صامت‌های «گ» و «د» و نیز مصوّت کوتاه «ـَـ» در مصراع اوّل: «گِرد شَکَرَش کَم گَرد»/ تشبیه‌ها: ۱) «طوطیِ جان» اضافهٔ تشبیهی (جان: مشبّه، طوطی: مشبّهٌ‌به) ۲) «سلسلهٔ مُشکین» تشبیه گسترده (زلف: مشبّه، مشک: مشبّهٌ‌به، ادات تشبیه: پسوند «ین») ۳) تشبیه «زلف» به «دام» به صورت مضمر یا پنهان/ جناس ناقص حرکتی: «گِرد» و «گَرد»/ در این بیت آرایهٔ «تکرار» یا «واژه‌آرایی» مشاهده نمی‌شود.

۸- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم ـ درس ششم ـ سطح: دشوار)

بررسی مجاز در ادبیات:

الف) مجاز: «پای تا سر» مجاز از کل وجود/ «ماه» مجاز از نور ماه (مهتاب)

معنی بیت: او (معشوق) می‌رفت و تمام وجودم از تاب و تب عشق او می‌سوخت؛ همان‌طور که پارچهٔ کتان از پرتو نور ماه می‌سوزد. **(به اعتقاد قدما، نور ماه پارچهٔ کتان را می‌پوساند.)**

ب) مجاز: «قدح» مجاز از شراب

معنی بیت: تلخی روزگار آن‌چنان وجودم را آزرده است که دیگر حتی با اکراه هم نمی‌توان مرا به نوشیدن شرابِ تلخ واداشت.

ج) بیت فاقد آرایهٔ مجاز است.

معنی بیت: ای صائب! گوهر از راه ته‌نشین‌شدن به این سرافرازی رسیده است؛ آری آن‌که در بالا قرار می‌گیرد، سرانجامی جز بی‌ارزشی ندارد؛ همچون کفی که به سبب سبکی بر سطح آب می‌ماند.

د) مجاز: «سینه» مجاز از دل

معنی بیت: مهر سکوت که بر لبانم هست نمی‌تواند جلودار هیجان و بی‌تابی‌های دلم شود؛ همان‌طور که حباب نمی‌تواند از طوفان جلوگیری کند یا روی آن را بپوشاند.

هـ) بیت فاقد آرایهٔ مجاز است.

معنی بیت: حتی رفتن به گلستان هم نمی‌تواند دلِ غمگین من را شاد کند، چراکه شاخه‌های سرو، درست مثل چنگال‌های تیز یک شهباز، قلبم را اسیر کرده و اندوهم را بیشتر می‌کنند.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۸

۱- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون ادبی ـ ترکیبی ـ سطح: متوسط)

تشبیه‌ها: بهشتِ وصل (اضافهٔ تشبیهی)/ بهشت وصل [مانند] دوزخ شد.

مجاز: «صد» مجاز از تعداد بسیار

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): «شکر» استعاره از لب و «مگس» استعاره از رقیبان/ بیت فاقد تضمین است.

گزینهٔ (۳): اشاره و تلمیح به داستان یوسف نبی (ع)/ بیت فاقد مجاز است و واژهٔ «عالم» در معنای حقیقی «جهان» به کار رفته است.

گزینهٔ (۴): «نظربستن» کنایه از بی‌اعتنایی/ بیت فاقد تشخیص است؛ چراکه مقصود شاعر از «گل خندان»، معشوق است و خطاب قراردادن معشوق، تشخیص یا جان‌بخشی محسوب نمی‌شود. («گل خندان»، استعارهٔ مصرّحه از معشوق است.)

نکته اگر غیرانسانی که در جایگاه منادا قرار می‌گیرد، خود استعارهٔ مصرّحه از انسان یا چیز دیگری باشد، دیگر تشخیص محسوب نمی‌شود، بلکه همان استعارهٔ مصرّحه است. به عبارت دیگر، موجود غیر انسانی که مورد خطاب واقع می‌شود، تنها در صورتی استعارهٔ مکنیّه و تشخیص به شمار می‌آید که در معنای حقیقیِ خود به کار رفته باشد و خود استعارهٔ مصرّحه از شخص یا چیز دیگری نباشد.

۲- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون ادبی ـ ترکیبی ـ سطح: متوسط)

الف) استعاره (تشخیص): «پیراهن داشتنِ گل»؛ زیرا پیراهن از نیازمندی‌های جسم انسان است و نسبت‌دادن آن به گل، جان‌بخشی (تشخیص) به شمار می‌آید./ تشبیه: «زلیخای صبا» و «یوسفِ گل»؛ سعدی باد صبا را به زلیخا و گل را به یوسف تشبیه کرده است. همان‌گونه که زلیخا پیراهن یوسف را پاره می‌کند، باد صبا نیز با وزیدن، گل را می‌لرزاند و گویی پیراهن او را می‌درد./ تلمیح: اشاره‌ای غیرمستقیم به داستان مشهور «یوسف و زلیخا» در قرآن و ادبیات دینی.

ب) استعاره (تشخیص): «جوشن پوشیدنِ گردون»؛ جوشن یازره از لوازم جنگی انسان است و نسبت‌دادن آن به گردون، نوعی جان‌بخشی و استعاره محسوب می‌شود./ تشبیه: «زالِ گردون» که از نوع اضافهٔ تشبیهی است؛ شاعر آسمان یا گردش روزگار را به زال (پدر رستم) تشبیه کرده که نماد کهنسالی و سپیدی است و تشبیه ابر به جوشن به‌صورت پنهان./ تلمیح: اشاره به داستان‌ها و شخصیت‌های شاهنامهٔ فردوسی، به‌ویژه زال.

ج) استعاره: این بیت فاقد استعاره است./ تشبیه: شاعر به‌صورت پنهان (مضمر) دهان یار را به «چشمهٔ کوثر» تشبیه کرده است./ تلمیح: اشاره به «چشمهٔ کوثر» که چشمه‌ای بهشتی و نماد پاکی و شیرینی است.

د) استعاره: «بار» استعارهٔ مصرّحه از گناه و «سیب» استعارهٔ مصرّحه از «چانهٔ معشوق»/ تشبیه: «درختِ وسوسه» که از نوع اضافهٔ تشبیهی است و وسوسه را به درختی تشبیه می‌کند که میوه‌اش گناه است./ تلمیح: اشاره به داستان حضرت آدم (ع)، فریب‌خوردن از شیطان، خوردن میوهٔ ممنوعه و رانده‌شدن از بهشت.

هـ) تلمیح: این بیت فاقد تلمیح است./ تشبیه: «خمخانهٔ عشق» که خمخانه به معنای میکده است و عشق به میخانه تشبیه شده است؛ جایی که عقل از دست می‌رود./ تشخیص و استعاره: «در و دیوار خراب‌اند»؛ شاعر مستی را به در و دیوار نسبت داده است.

۳- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم ـ ترکیبی ـ سطح: دشوار)

در این بیت هیچ یک از آرایه‌های «تشبیه و مجاز» دیده نمی‌شود.

توجّه «شعلهٔ عشق» اضافهٔ استعاری است؛ درواقع تشبیه به این صورت بوده: «عشق همچون آتشی یا شمعی دارای شعله است.» که مشبّهٌ‌به (آتش یا شمع) حذف شده و لوازم مشبّهٌ‌به (شعله) با عشق ترکیب اضافی ساخته است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): تشبیه: در این بیت شاعر «طرّه» را با «بنفشه» مقایسه کرده و حتّی بر آن هم برتری داده (تشبیه تفضیل یا مرجّح). هم‌چنین در «طرّهٔ مشک‌سا» شاعر به‌وسیلهٔ پسوند شباهت «سا» تشبیهی گسترده ساخته است (مشبّه: طرّه/ مشبّهٌ‌به: مشک/ ادات: سا)./ مجاز: «طرّه» مجاز از کل مو است (جزء به جای کل).

معنی بیت: زلفِ خوشبو و سیاه تو باعث حسادت و خشم گل بنفشه می‌شود و لبخند یا خندهٔ دلنشین تو، غنچه را رسوا و بی‌اعتبار می‌سازد.

گزینهٔ (۲): تشبیه: دلِ شاعر به حقّهٔ اسرار (صندوقچه‌ای برای نگه‌داری رازها) تشبیه شده است؛ یعنی دل محل نگه‌داری رازهای پنهان عشق است./ مجاز: «کف» مجاز از دست یا اختیار است.

معنی بیت: دلم را مشکن؛ زیرا این دل، صندوقچهٔ رازهای عشق توست و بیم آن دارم که اگر بشکند، اسرار پنهان این عشق برای نامحرمان آشکار شود.

بررسی آرایه‌های ابیات براساس گزینه «۱»:

ج ایهام: واژهٔ «به‌راستی» دارای ایهام است: ۱) راست‌قامتی ۲) واقعاً و بی‌تردید. (معنی مصراع با اعمال ایهام: ۱) در راست‌قامتی سروی مانند تو در جویبار وجود ندارد. ۲) یقیناً سروی به‌مانند تو در جویبار نیست.)

د تشخیص: زبان‌داشتن و به لکنت افتادن برای شانه تشخیص و استعارهٔ مکنیّه می‌سازد.

ب اغراق: برتری یار در زیبایی و درخشش از خورشید (معنی: در برابر چهره‌ای زیبا و پرشکوه که مانند آتش می‌درخشد، حتّی خورشید هم با وجود غرور و بزرگی‌اش تسلیم می‌شود و فروتنی نشان می‌دهد.)

الف ایهام تناسب: واژهٔ «پیوسته» در بیت به معنای «همیشه» است؛ امّا در معنای «به‌هم‌چسبیده» (غیر قابل قبول) با واژهٔ «ابرو» تناسب دارد.

هـ استعاره با ذکر مشبّهٌ‌به (مصرّحه): «پسته» استعارهٔ مصرّحه از دهان معشوق و «شکر» (در مصراع دوم) استعارهٔ مصرّحه از سخنان معشوق است.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۱۲

۱- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

دقّت کنید که در این گزینه، کلمهٔ «شاخ» معنای شاخهٔ درخت نمی‌دهد و کاربرد کهن ندارد. (در بیت، شاخ حیوانات منظور است.)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): کاربرد کلمهٔ «قاتل» در معنای «کُشنده» برای غیر انسان (زَهر کُشنده)

گزینهٔ (۲): کاربرد «را» در معنای حرف اضافه (به) در مصراع اوّل (هدیه‌ها می‌داد هر درویش را = به هر درویش هدیه می‌داد)

گزینهٔ (۴): کاربرد کهن واژگان که امروزه به‌گونه‌ای دیگر استفاده می‌شوند: «بنگریست» (نگریست)

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: آسان)

واژه‌هایی که در هر گزینه یادآور شعر عطّار است: گزینهٔ (۱): روبه‌بازی گزینهٔ (۳): گازر گزینهٔ (۴): نمی‌یارست

نکته در بیت دوم، «شاخ = شاخه» و «بیخ = ریشه» یادآور نقد کلیله و دمنه است.

۳- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

در گزینهٔ «۳» اجزای جمله‌ها جابه‌جا شده‌اند، امّا جابه‌جایی ضمیر اتّفاق نیفتاده و «ش» متعلّق به «دل» است. شکل مرتب‌شدهٔ بیت:

دلش بردمید و تنگ کمر بست
اندر آن کار جای درنگ نبود

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): به‌کارگیری واژگان کهن: جامه (لباس)، پرصورت (پر از تصویر)، شد (فعل دوم: رفت)، گازران (رختشویان)

گزینهٔ (۲): کاربرد تاریخی دستور: آید همی (می‌آید)

گزینهٔ (۴): عرفانی‌بودن مضمون: ارزشمندی دل و این‌که دل، تنها جایگاه خداوند است.

میان‌بُر چگونه به این تیپ تست پاسخ دهیم؟ این‌طور سؤالات را باید از آخر، یعنی از سمت چپ بخوانی، تا ابتدا ببینی دنبال چه چیزی باید بگردی! چون هر گزینه ویژگی‌های متنوّعی در هر سه قلمرو زبانی، فکری و ادبی دارد و بی‌اطّلاعی از چیزی که قرار است دربارهٔ بیت پرسیده شود، ذهن را بیهوده درگیر می‌کند. اگر درستی یا نادرستی گزینه‌ای را تشخیص ندادی، متوقّف نشو و برو سراغ گزینهٔ بعد! معمولاً قضاوت غلط دربارهٔ یک گزینه، زودتر از قضاوت درست خودش را نشان می‌دهد.

۴- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

مراعات نظیر: پوست و گوشت - بیشه، درخت، شاخه / تضاد: بیشتر و کم‌تر / تشبیه: مرکّبِ زبان

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): حذف فعل: هر کجا جثّه ضخیم‌تر (باشد) و آواز آن هایل‌تر (باشد)، منفعت آن کم‌تر (است).

گزینهٔ (۲): کاربرد واژگان به شکل کهن: «جَستی = می‌جست» و واژهٔ «شاخ» که امروزه به شکل «شاخه» به کار می‌رود. (همانند مثال کتاب درسی)

کاربرد دستور تاریخی: آمدن «ب» زائد بر سر فعل (بدانستم = دانستم)، (بدید = دید)، (بشنید = شنید)

گزینهٔ (۳): به‌کارگیری «ی» استمرار به جای «می» در فعلِ «رسیدی = می‌رسید» و «آمدی = می‌آمد»

۵- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس چهارم - سطح: آسان)

اشعار کمی به زبان پهلوی در دست است و آن‌چه باقی مانده، دچار تحریف‌هایی شده است. بعضی از قطعات، بازماندهٔ اشعار تعلیمی و اخلاقی‌اند. این قطعات شعری در میان اندرزنامه‌های منثور جای دارند؛ مانند منظومهٔ «**درخت آسوریک**» و «**یادگار زریران**» که هر دو اصل پارتی دارند.

۶- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس چهارم - سطح: آسان)

در آغاز قرن سوم، دولت **نیمه‌مستقل طاهری** و پس از آن، دولت **مستقل صفاری** بر سر کار آمد. یعقوب لیث صفاری برای ایجاد حکومت و دولت مستقل ایرانی و برانداختن یا تضعیف حکومت بغداد دست به کار شد تا عظمت و اقتدار ایران را به آن بازگرداند. وی نه با زبان عربی آشنایی داشت و نه اجازه داد تا این زبان در دستگاه حکومت او به کار رود؛ به همین سبب، زبان فارسی دری را ـ که خود می‌فهمید و با آن سخن می‌گفت ـ زبان رسمی قلمرو خود اعلام کرد.

۷- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - درس چهارم - سطح: متوسط)

عبارت‌های «ب» و «ج» درست هستند.

بررسی عبارت‌های نادرست:

الف زبان پارتی، در دورهٔ اشکانیان رایج بود و تا اوایل **دورهٔ ساسانی** نیز آثاری به این زبان، تألیف شده است. این زبان در شمال و شمال شرقی ایران متداول بوده است.

د فارسی دری، موجودیت خود را به سرسختی حفظ کرد و به‌تدریج، غنی گشت و زبان عمومی سراسر ایران شد. منطقهٔ رواج فارسی دری، نخست در مشرق و شمال شرقی ایران بود.

۸- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس‌های اوّل و چهارم - سطح: متوسط)

متن بیان‌شده مربوط به «**تاریخ بلعمی**» در صفحهٔ ۴۵ کتاب درسی است.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۱۳

۱- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس هفتم - سطح: آسان)

سبک خراسانی برحسب زمان، به سه سبکِ فرعی سامانی، غزنوی و سلجوقی تقسیم می‌شود که ویژگی‌های مشترکی دارند. سبک دورهٔ **سلجوقی** را باید «بینابین» نام نهاد، زیرا ویژگی‌های سبک عراقی نیز در آن به چشم می‌خورد.

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس هفتم - سطح: متوسط)

ویژگی‌های نثر دورهٔ سامانی شامل موارد «ب، ج، و» (۳ مورد) و ویژگی‌های نثر دورهٔ غزنوی و سلجوقی شامل موارد «الف، د، هـ» (۳ مورد) است؛ بنابراین پاسخ درست گزینهٔ «سه ـ سه» است.

دورهٔ سامانی	دورهٔ غزنوی و سلجوقی
ایجاز و اختصار در لفظ و معنا	اِطناب (جمله‌ها معمولاً طولانی هستند.)
تکرار فعل یا اسم به حکم ضرورت معنی	تمثیل و استشهاد به آیات، احادیث و اشعار
کوتاهی جملات	حذف افعال به قرینه
لغات کم‌کاربرد فارسی در مقایسه با دوره‌های بعد	افزایش کاربرد لغات عربی (نسبت به دورهٔ قبل)
بهره‌گیری کم‌تر از لغات عربی	
افزایش کاربرد نشانه‌های جمع فارسی بر جمع عربی	

۳- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس هفتم - سطح: متوسط)

وجود واژگان «نفی» و «ثبت» در این بیت که عربی هستند، به ما کمک می‌کنند که به غیر خراسانی‌بودن این گزینه پی ببریم.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): بیت ساده و به دور از واژگان عربی است. هم‌چنین در کتاب درسی به‌عنوان نمونهٔ شعر خراسانی آمده است.

گزینهٔ (۳): صورت کهن فعل «دوختن» و «فروختن» و نبود کلمات عربی، راهنمای خراسانی‌بودن است.

گزینهٔ (۴): علاوه بر ساده‌بودن شعر، وجود واژهٔ «گبر» که از مثال‌های کتاب درسی برای واژگان کهن و مهجور است، دلیل محکمی بر خراسانی‌بودن بیت است.

۴- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس هفتم - سطح: متوسط)

تشبیه‌ها در دورهٔ خراسانی بیشتر از نوع حسّی است و در گزینه‌های این سؤال فقط سه تشبیه موجود در گزینهٔ «۲» از این نوع هستند.

در گزینهٔ «۲» عطّار خود را به مو تشبیه کرده است (وجه‌شبه: لاغری)، صورت یار را به روز (وجه‌شبه: سفیدی) و زلف او را به شب (وجه‌شبه: تیرگی) تشبیه کرده است که در هر سه تشبیه، مشبّه و مشبّهٌ‌به قابل مشاهده هستند و شباهت ظاهری است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): عشق (ذهنی) به آتش تشبیه شده است.

گزینهٔ (۳): ضمیر و درون یار (ذهنی) به جام جهان‌نما تشبیه شده است.

گزینهٔ (۴): شرم و حیا (ذهنی) به پرده تشبیه شده است.

نکته تشبیه حسّی و روش تشخیص آن: تشبیه حسّی که می‌توان در برابر آن از تشبیه ذهنی (یا انتزاعی) یاد کرد، یعنی تشبیهی که در آن مشبّه و مشبّهٌ‌به اوّلاً قابل مشاهده با حواسّ پنج‌گانه باشند و ثانیاً ویژگی مشترک بین آن‌ها (وجه‌شبه) نیز ظاهری و عیان باشد و بتوان آن را با حواسّ پنج‌گانه درک کرد. دقّت کنید که تشبیه حسّی را محدود به قابل دیده‌شدن نکرده‌ایم و هر پنج حس انسانی را شامل می‌شود. مثلاً تشبیه بوی یار به گل یا لطافت یار به ابر نیز حسی حساب می‌شوند.

۵- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: متوسط)

موارد دوم و چهارم نادرست است:

خواجه عبدالله انصاری نثر مسجّع را به کمال رساند، ولی «کشف‌الاسرار و عُدَّةالابرار» اثرِ **ابوالفضل میبدی** است که تحت تأثیر خواجه عبدالله نوشته شده است.

هم‌چنین نخستین نمونهٔ نثر فنی، کتابِ «کلیله و دمنه» اثرِ **«ابوالمعالی نصرالله منشی»** است که در سال ۵۳۶ هـ. ق. نوشته شده است.

یادآوری عمده‌ترین دلایل توجّه نویسندگان در این دوره به فارسی‌نویسی: ۱ گسترش عرفان و تصوّف ۲ شکل‌گیری دولت سلجوقی و بهره‌گیری از دبیران و نویسندگان تربیت‌یافته در خراسان و عراق (که این عامل سبب شد تا مکاتبات، نامه‌ها، منشورها و فرمان‌ها کم‌تر به زبان عربی نوشته شوند).

۶- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: آسان)

بررسی گزینه‌های نادرست:

گزینهٔ (۲): موضوع قابل توجّه در شعر نیمهٔ دوم قرن ششم، علاقه‌مندی شاعران به سرودن غزل‌های لطیف و زیباست. انوری و هم‌سبکان او در آوردن مضامین دقیق در غزل بسیار کوشیدند. تحوّلی که سنایی و انوری در غزل ایجاد کردند، باعث شد که در **قرن هفتم**، شاعران بزرگی در غزل ظهور کنند و این نوع از شعر فارسی را به اوج برسانند.

گزینهٔ (۳): مرکز ادبی مهم دیگری که در نیمهٔ دوم قرن ششم در شکل‌گیری شیوهٔ خاصی از شعر فارسی مؤثّر بود، **حوزهٔ ادبی فارس و نواحی مرکزی (عراق عجم)** است. در این حوزهٔ ادبی، شاعران و نویسندگان مشهوری در اصفهان، همدان، ری و ... ظهور کردند که در تجدید سبک، بسیار تأثیرگذار بودند؛ از جملهٔ آنان، جمال‌الدّین عبدالرزّاق اصفهانی است.

گزینهٔ (۴): با خروج شعر از دربارها و ورود آن به خانقاه‌ها دامنهٔ موضوعات آن، گسترش یافت و بر سادگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر پارسی بود، افزوده شد و **خانقاه‌ها** در شمار پشتیبانان و پناهگاه‌های شعر فارسی درآمدند.

۷- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: آسان)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی (ادبی) ـ ورود لغات زبان ترکی و مغولی به زبان فارسی (زبانی)

گزینهٔ (۲): فراوانی ترکیبات نو (زبانی) ـ از میان رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی (زبانی)

گزینهٔ (۳): رواج هجو در شعر (فکری) ـ رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی (فکری)

۸- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: متوسط)

مطابق بیان کتاب درسی ویژگی اصلی نثر موزون، وجود آرایهٔ سجع است و در گزینهٔ «۲» واژگان «امان» و «عیان» سجع ساخته‌اند. برای مرور مباحث مربوط به قواعد سجع (درس شش فنون دهم)، سری به جلد دوم فنون جامع خیلی‌سبز بزنید.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۱۴

۱- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

بررسی موارد نادرست:

نجم‌الدّین رازی (معروف به نجم دایه): کتاب **مرصادالعباد من المبدأ الی‌المعاد** را در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی نوشت. نثر کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است.

سلمان ساوجی: از شاعران قرن هشتم است که در غزل توجّه خاصی به سعدی و مولوی داشته و دارای قصایدی نیز در سبک عراقی است. **مثنوی جمشید و خورشید** او به شیوهٔ داستان‌های نظامی سروده شده است.

جامی: کتاب بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی نوشت و در کتاب **نفحات‌الانس** خود نیز شیوهٔ تذکرةالاولیای عطّار را در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان به کار برد. او هم‌چنین مثنوی‌هایی به پیروی از نظامی سرود که تحفةالاحرار یکی از آن‌هاست.

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

سلمان ساوجی: از شاعران قرن هشتم که در غزل توجّه خاصی به سعدی و مولوی داشته و دارای قصایدی نیز در سبک عراقی است.

عطاملک جوینی: خاندان او از افراد بانفوذ حکومت مغولان بود. وی از نوجوانی به کارهای دیوانی پرداخت و در سفرهای متعددی حضور داشت و اطلاعات فراوانی دربارهٔ تاریخ مغولان کسب کرد که موجب تألیف کتاب «تاریخ جهانگشا» شد.

ابن یمین: شاعر عصر سربداران، مردی دهقان‌پیشه بود که قدرت شاعری خود را در قطعات اخلاقی آشکار کرده است. وی در شعر خود قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا را مورد تأکید قرار می‌دهد.

فخرالدّین عراقی: از شاعران نام‌آور قرن هشتم که صاحب غزل‌های عرفانی زیبا است. مثنوی «عشّاق‌نامهٔ» او مشهور است. او در هر فصل این مثنوی به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.

۳- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس اوّل - سطح: دشوار)

۱) اواسط ← اوایل ۲) فرهنگی ← سیاسی ۳) خوارزمشاهی ← غزنوی ۴) زمینی ← انسانی

توجّه ۱ معمولاً در سبک‌شناسی و تاریخ ادبیّات، واژهٔ سیاسی بیشتر در کنار اجتماعی می‌آید.

۲ عدد ۳۰۰ سال نشان می‌دهد که از اوایل قرن هفتم تا **اوایل قرن دهم** ۳۰۰ سال می‌شود.

۴- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس اوّل - سطح: دشوار)

بررسی عبارت نادرست:

«جامی» معروف‌ترین شاعر قرن نهم، کتاب «**بهارستان**» را به تقلید از «گلستان» سعدی نوشت و در کتاب «**نفحات‌الانس**» خود نیز شیوهٔ «**تذکرةالاولیای**» عطّار را در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان به کار برد. او هم‌چنین مثنوی‌هایی به پیروی از نظامی سرود که «**تحفةالاحرار**» یکی از آن‌هاست.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۱۸

۱- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس اوّل - سطح: آسان)

ابیات برگزیده، متعلق به شاعر قرن نهم، جامی، در صفحهٔ ۱۸ کتاب درسی است.

بررسی گزینهٔ «۴»: خواجوی کرمانی (شاعر قرن هشتم)؛ از غزل‌پردازان برجستهٔ این دوره (قرن هشتم) است؛ شاعری که غزل‌های او بر حافظ نیز تأثیرگذار بوده است. خواجو چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده که نشان‌دهندهٔ استادی او در شاعری است. شعر او در مجموع، کمال‌یافته و پخته است.

توجّه منظور گزینهٔ «۳»، کتاب «بهارستان» جامی است که به تقلید از گلستان سعدی (شاعر قرن هفتم) نوشته شده است.

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس هفتم - سطح: متوسط)

پروین اعتصامی (رخشنده اعتصامی)؛ در قصیده به سبک ناصرخسرو و به روانی و لطافت سعدی شعر می‌سراید. اوج سخن پروین در قطعات اوست که در آن‌ها به شیوهٔ انوری و سنایی توجّه دارد.

مهدی اخوان ثالث؛ یکی از موفق‌ترین رهروان شعر نیمایی، اخوان ثالث است. شعر وی شعری اجتماعی است و حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند. «**آخر شاهنامه**»، «**زمستان**» و «**از این اوستا**» از بهترین مجموعه شعرهای معاصر هستند. او در بیشتر مجموعه‌ها مثل «زمستان» زبانی نمادین دارد.

شهریار؛ او به بزرگان دین به ویژه حضرت علی (ع) ارادت خاصی داشت و چند شعر ارزنده با این مضمون، از او به جا مانده است؛ در غزل طبعی لطیف و احساسی رقیق داشت و از غزل‌سرایان نامی ایران، به ویژه حافظ تأثیر فراوان پذیرفته است.

جلال آل احمد؛ علاوه بر داستان، در تک‌نگاری، سفرنامه‌نویسی، مقاله‌نویسی انتقادی و ترجمه نیز توانا است.

۳- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - ویازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

بررسی عبارت نادرست:

کوشش شاعر سبک هندی **مضمون‌یابی و ارائهٔ خیال خاص و معنی برجسته** است؛ یعنی یافتن فکری جزئی امّا تازه و نگفته و بیان آن به صورتی اعجاب‌انگیز.

۴- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: آسان)

«**خواجه عبدالله انصاری**» شیوهٔ نثر موزون را به کمال رساند؛ آن چنان که می‌توان آثار وی را سرآمد همهٔ نثرهای موزون فارسی شمرد. نمونهٔ دیگر از نثر موزون که تحت تأثیر خواجه عبدالله نوشته شد، کتاب تفسیر «کشف‌الاسرار و عدة‌الابرار» ابوالفضل میبدی است.

۵- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: دشوار)

- در شعر قرن‌های پنجم و ششم، برخی از شاعران از مدح شاهان و انتساب به دربارها پرهیز می‌کردند. ناصرخسرو، از شاعران آغاز این دوره، به سبب پایبندی به اعتقادات خاص دینی از دربارها کناره می‌گرفت. پس از او، سنایی هم ـ که ابتدا مدیحه‌گوی بود ـ در دورهٔ دوم از حیات شعری خود، به سیر و سلوک معنوی پرداخت.
- در سال‌های اوّل مشروطه (سدهٔ دوازدهم و سیزدهم)، بیشتر نویسندگان مطالب خود را در قالب مقاله در روزنامه‌ها منتشر می‌کردند. روزنامه‌های پرشماری در این دوره انتشار یافت که دربردارندهٔ مطالب سیاسی، اجتماعی و گاه علمی بود.
- در قرن چهاردهم بهره‌بردن از زبان عامیانه، نویسندگی را برای بسیاری از طبقات جامعه آسان و نثر را آمادهٔ قبول افکار گوناگون کرد و ترجمهٔ رمان‌ها و داستان‌های اروپایی باعث شد که نوشتن داستان به تدریج در زبان فارسی معمول گردد. آشنایی با تحقیقات و تتبعات اروپاییان نیز موجب تغییر روش تاریخ‌نویسی و تحقیق در مسائل ادبی شد.
- در قرن‌های دوازدهم و سیزدهم نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت. نویسندگان و شاعران مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کردند و برای بیان دیدگاه خود زبان ادبی را برمی‌گزیدند. شعر از نظر آنان بیان هنرمندانهٔ واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود که از طریق روزنامه‌ها و مطبوعات در اختیار مردم قرار می‌گرفت.

۶- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: دشوار)

- رویداد مهمّ دیگر قرن‌های پنجم و ششم، **نشر و گسترش زبان فارسی در هندوستان و آسیای صغیر**، یعنی در نواحی شرقی و غربی بیرون از ایران بود. زبان فارسی در پی لشکرکشی‌های متعدد محمود غزنوی و جانشینان او، به هندوستان راه یافت و در اندک زمانی در میان هندوان نه‌تنها زبان سیاسی و نظامی، بلکه زبانی مقدس قلمداد گردید.
- از ویژگی‌های شعر فارسی در قرن‌های پنجم و ششم، **تأثیرپذیری برخی از شاعران از ادبیّات عرب و مضامین** شعری آن است.
- قرن‌های پنجم و ششم، یکی **از مهم‌ترین دوره‌های کمال و گسترش نثر پارسی** است. در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم، نثر پارسی تازه ظهور کرده بود و ـ با همهٔ پیشرفت‌هایی که داشت ـ هنوز در آغاز راه بود. در نیمهٔ قرن پنجم با دورهٔ بلوغ آن مواجه می‌شویم و در قرن ششم و اوایل قرن هفتم آن را در حال پختگی و کمال می‌یابیم. سایر عبارت‌های بیان‌شده مربوط به قرن پنجم و ششم نیستند.

توجّه براساس صفحه ۸۳ کتاب درسی، در این دوره نثر ساده به کمال رسید و نثر مصنوع رایج شد؛ بنابراین آن‌چه به کمال رسید، نثر ساده بود و نه نثر مصنوع.

۷- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس دهم - سطح: دشوار)

دو مورد «هـ» و «د» به ویژگی‌های فکری نثر دورهٔ انقلاب اشاره دارند.

بررسی سایر موارد:

مورد «الف» به سطح فکری شعر دورهٔ معاصر، مورد «ب» به سطح فکری شعر دورهٔ انقلاب و مورد «ج» به سطح ادبی نثر دورهٔ انقلاب اشاره دارند.

۸- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس اوّل - سطح: دشوار)

ایرج میرزا از شعرهای غربی ترجمه‌هایی منظوم پدید آورده است که در نوع خود ابتکاری محسوب می‌شود؛ قطعهٔ «قلب مادر» یکی از آن نمونه‌هاست که با بیت زیر آغاز می‌شود:

داد معشوقه به عاشق پیغام
که کند مادر تو با من جنگ

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۱۹

۱- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: آسان)

مفهوم مشترک بیت سؤال و گزینهٔ «۲»: **تغییرناپذیری سرشت موجودات**

در متن مورد سؤال، «آب و گل» عبارت کلیدی است و منظور از آن، سرشت و ذات انسان است. گوینده به تغییرناپذیر بودن این سرشت اشاره دارد و گزینهٔ «۲» هم، همین مفهوم را مورد توجّه قرار داده است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): نتیجهٔ پرداختن به هوی و هوس، گمراهی است.

گزینهٔ (۳): برتری ممدوح بر سایر قدرتمندان و بدخواهان

گزینهٔ (۴): توصیه به آزادگی و عزت نفس

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک گزینه‌های «۱»، «۳» و «۴» این است که **عاشق با خواستهٔ خودش قدم در راه عشق نهاده و عاشق شده است**، امّا گزینهٔ «۲» در تقابل با سایر گزینه‌هاست و شاعر می‌گوید: من خودم عاشق نشدم و معشوق من را به کمند آورده است.

۳- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس ششم - سطح: دشوار)

در گزینهٔ «۳» سخن از این است که «**تنها عاشق حال عاشق را می‌فهمد**»، ولی مفهوم بیت سؤال و سایر گزینه‌ها «**ضرورت پنهان‌داشتن اسرار عشق**» است.

دام تستی در این سؤال دام تست، مشابهت مفهوم‌هاست: «با هیچ کس اسرار عشق را نگو» متفاوت است با «هر کسی شایستهٔ اسرار عشق نیست».

۴- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس دوم - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک بیت سؤال و گزینه‌های «۱»، «۳» و «۴» این است که «**اگر می‌خواهی بدی نبینی، بدی نکن**». مفهوم گزینهٔ «۲» «**آسایش در قناعت**» است و می‌گوید آنان که هیچ وابستگی و تعلّقی به مادّیات روزگار ندارند، از حوادث روزگار در امان هستند. («نان کسی را شکستن» با معنی کنایی، یعنی «بر سفرهٔ کسی غذاخوردن»)

نکته در درک مفهوم ابیات توجّه به «نمادها» بسیار مهم است. پی‌بردن به این‌که در گزینه‌های «۱» و «۴» «خار» و «زنبور» نماد آزاررساندن به دیگران هستند، در فهمیدن مفهوم کلّی بیت و ارتباط آن با بیت صورت سؤال بسیار مؤثّر است؛ پس به مفهوم نمادین کلمات در ابیات دقّت کنید.

۵- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

این گزینه به «**پرهیز از اسراف و تلف‌کردن مال**» اشاره دارد.

معنی بیت: همهٔ دارایی‌ات را یک‌دفعه مخور (خرج نکن)، زیرا تنگ‌دستی در زمان پیری، خیلی سخت است.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۲۰

۱- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس هشتم - سطح: آسان)

در این گزینه همانند بیت سؤال مفهوم اصلی، **نکوهش عبادت ریاکارانه** است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): نکوهش بی‌عملی

گزینهٔ (۳): نکوهش علم بدون عمل

گزینهٔ (۴): توصیه به طاعت و بندگی خدا

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس هشتم - سطح: آسان)

در این گزینه مفهوم اصلی این است که **جوانمردان بخشنده از زیان باکی ندارند و از باخت خود بهرهٔ بیشتری می‌برند**. در سایر گزینه‌ها همانند بیت سؤال بر مفهوم «**نکوهش ستم بر ضعیفان**» تأکید شده است.

توجّه در این سؤال توجّه به چندین نکته ما را در رسیدن به جواب کمک می‌کند:

- فریب‌نخوردن از آمدن کلمهٔ کلیدی «مروّت» در گزینه‌ها
- توجّه به نمادها و تمثیل‌ها و مفاهیم کنایی در صورت سؤال و گزینه‌ها

۳- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس دوازدهم - سطح: دشوار)

در این گزینه سخن از این است که **کسانی که از دنیا و تعلّقات آن بگذرند، بر اوج آسمان قدم می‌گذارند.**

در سایر گزینه‌ها مفهوم مشترک **حتمی‌بودن مرگ** است و این‌که حتّی قدرتمندترین پادشاهان هم می‌میرند (**ناپایداری قدرت‌های دنیایی**).

توجّه دقّت داشته باشید که در این تست دو «بهرام» وجود دارد: یکی بهرام‌گور پادشاه ساسانی که می‌تواند نماد قدرتمندی باشد و دیگری «سیارهٔ بهرام» یا همان «مریخ» که به دلیل بلندمرتبگی آن در گزینهٔ «۳» آمده است.

ابیات مرتبط با بیت «بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر/ دیدی که چگونه گور بهرام گرفت» قرابت دارند.

۴- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - ترکیبی - سطح: آسان)

در این بیت به پیام‌رسانی باد صبا اشاره نشده است، بلکه صبا در این بیت، رقیب عاشق و رازدار معشوق به حساب می‌آید. (مفهوم کلّی: **مقام والا و مقدس معشوق**)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): شاعر آرزوی طلوع آفتاب رخسار یار و دیدار او را دارد. (خوشبختی عاشق در دیدار معشوق)

گزینهٔ (۲): واژهٔ «دلیل» به معنی «راهنما» و «مرشد» است که شاعر برای دل گم‌گشتهٔ خود طلب ارشاد و کمک می‌کند. (ضرورت وجود پیر و مرشد در طریقت)

گزینهٔ (۳): خطاب به یار می‌گوید: در دوری و جدایی از تو آسودگی برای ما میسر نمی‌شود که «بی‌قراری عاشق» را می‌رساند. (توجّه عاشق با وجود غفلت معشوق)

۵- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - کارگاه تحلیل فصل چهارم - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک هر دو گزینه «**فواید گوشه‌گیری و دوری از مردم**» است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): حسن یار مانع گوشه‌نشینی و سلوک عاشق است.

گزینهٔ (۲): ترک وجود مادّی و تعلّقات لازمهٔ رسیدن به کمال است.

گزینهٔ (۳): تلاش و ایستادگی موجب پیروزی است.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۲۱

۱- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - کارگاه تحلیل فصل دوم - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک این بیت و بیت سؤال «**خداوند را منشأ همه‌چیز دانستن**» است (همهٔ کارها را در حقیقت خداوند انجام می‌دهد).

معنی بیت: افعال و کارهای آفرینش را از خداوند بدان نه از ارکان و عناصر اربعه (آب، آتش، باد و خاک)؛ زیرا از کوته‌فکری است اگر خطی که از روی خرد نوشته می‌شود، به سرانگشتان نسبت دهیم.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): مسائل را با خرد ارزیابی کن. (خردگرایی / نکوهش ظاهربینی)

گزینهٔ (۲): خداوند وجود حقیقی است و جهان پرتویی از وجود اوست. (خداوند تنها حقیقت جهان هستی است.)

گزینهٔ (۴): نکوهش ایمان به غیر خدا و رزّاق‌دانستن غیر خدا

۲- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس پنجم - سطح: دشوار)

مفهوم مشترک ابیات «۱»، «۲» و «۳» «**ارزش‌آفرینی عشق**» است؛ یعنی در این ابیات شاعر تأکید دارد که چیزی که به زندگی معنا می‌بخشد، عشق است و بدون عشق زندگی ارزشی ندارد؛ امّا مفهوم گزینهٔ «۴» «**لزوم عشق‌ورزیدن**» را بیان می‌کند: هر کس بدون عشق‌ورزیدن وصال یار را طلب کند، مانند کسی است که بدون وضو احرام خانهٔ خدا بسته باشد.

توجّه در بررسی مفهوم مشترک، مراقب الفاظ مشترک بین ابیات باشید. گاهی ممکن است دو بیت، چند لفظ مشترک با هم داشته باشند، امّا حاصل معنی و مفهومشان یکسان یا حتّی شبیه به هم نباشد و برعکس؛ ممکن است دو بیتی که هیچ لفظ مشترکی ندارند، مفهوم یکسانی را برسانند؛ مانند ابیات «۱» و «۲».

۳- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس دوم - سطح: متوسط)

این بیت در وصف کسی است که در ظاهر پادشاه ولی در درون و باطن درویش است و اگرچه جامهٔ پادشاهی بر تن دارد، در سیرت و رفتار درویش‌صفت است. امّا بیت صورت سؤال از قناعت، سلطنت درویشان و مذمّت حرص و طمع سخن می‌گوید که در سایر ابیات نیز مشاهده می‌شود.

۴- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - فصل اوّل و دوم - سطح: آسان)

معنی بیت: اگر از لب سرخ تو بوسهٔ مهرآمیزی دریافت کنم و مورد لطف و عنایت تو باشم، به چنان وضعیت و جایگاهی می‌رسم که گویی فرمانروای صدها مُلک سلیمان هستم (به سعادت می‌رسم و کامروا می‌شوم).

مفهوم سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): توصیف شدّت صحنهٔ نبرد

گزینهٔ (۳): در نظر عاشق، حسن و جمال معشوق از نوعی دیگر است.

معنی بیت: محبوب حقیقی آن کسی نیست که موی و میانی (مجازاً زیبایی ظاهری) دارد. پس دل به شاهد و محبوبی بسپار که «آن» (قدرت جاذبه‌ای که عاشق را به خود می‌کشاند) دارد. (مفهوم: برتری زیبایی ذات و باطن بر زیبایی ظاهر)

گزینهٔ (۴): هر کس خوی و سرشت خاصّ خود را دارد و مطابق آن عمل می‌کند.

۵- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس سوم - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک بیت سؤال و گزینهٔ «۳»: **هر که والاتر است، بیشتر رنج و بلا می‌بیند.**

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): به دلیل ناتوانی و ضعف گرفتار بلا و سختی روزگار بودن

گزینهٔ (۲): جابه‌جایی ارزش‌ها (خوارشدن اهل هنر و ارزش‌یافتن بی‌هنران)

گزینهٔ (۴): نزول بلا از آسمان به دلیل ترک احکام آسمانی

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۲۲

۱- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس هشتم - سطح: متوسط)

مفهوم بیت سؤال این است که **سخن تازه سبب تازه‌شدن جهان است**. در گزینهٔ «۴» نیز شاعر معتقد است سخن تازه جان‌بخش است و کسی که از سخن تازه جان یابد، آن را از آب حیات برتر می‌داند.

بررسی مفهوم سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): غفلت مانع کسب بصیرت است. بدون تلاش برای کسب آگاهی، نور شناخت در دل روشن نمی‌شود.

گزینهٔ (۳): طلب بصیرت و بیداری دل از خداوند در راه عرفان (خدایا در مسیر عرفان به من چشم بینا و جان آگاه و دل بیدار عطا کن.)

گزینهٔ (۴): توصیف و تصویری از چشمان مست و دلربای معشوق: چشم یار در عین مستی و خواب‌آلودگی، کاملاً بیدار است و هشیارانه غمزه می‌زند و دلبری می‌کند.

دام تستی مفهوم بیت گزینهٔ «۱» هم تا حدودی به مفهوم بیت سؤال نزدیک است، امّا چون در این بیت خبری از «ترک بدبینی و توصیه به زیبادیدن پدیده‌ها» نیست، ما بیت گزینهٔ «۲» را به‌عنوان پاسخ انتخاب می‌کنیم که در همین مفهوم با بیت سؤال متناسب و سازگارتر است.

۳۰- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - درس یازدهم - سطح: متوسط)

مفهوم ابیات گزینهٔ «۱»، «۲» و «۳» همگی **ترجیح غم عاشقانه** است. گویی شاعران این ابیات غم عشق را مطلوب می‌دانسته‌اند. (دلداری‌دادن توسط غم، پرورش‌یافتن جان به‌وسیلهٔ غم، ترجیح غم معشوق بر دیگر زیبایی‌ها). مفهوم بیت گزینهٔ «۴»، **گله و شکایت از ماندگاری غم و از بین نرفتن آن** است. (غم منفی)

دام تستی در گزینهٔ «۴» می‌گوید: ای غم طوری با جان من آمیخته‌ای که گویی تو مرا می‌خواهی و من تو را می‌خواهم. توجّه داشته باشید که شاعر گفته «پنداری» (= انگار، گویی) یعنی واقعاً غم را دوست ندارد. (برخلاف سایر گزینه‌ها)

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۲۷

۱- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس اول - سطح: متوسط)

در قرن هشتم به دلیل بی‌اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی‌تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج، فرصتی پدید آمد تا صاحبان مذهب‌های مختلف عقاید خود را ابراز کنند.

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینهٔ (۱): مربوط به قرن نهم است.

گزینهٔ (۲): در قرن هشتم، شهر شیراز در حکم مرکز ادبی این عصر به شمار می‌رفت.

گزینهٔ (۴): در این دوره، از بین رفتن دربارهای ادب‌دوست ایرانی‌تبار از رونق افتادن قصیده‌سرایی را در پی داشت.

۲- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس اول - سطح: آسان)

بررسی عبارت‌ها:

الف) نجم‌الدّین رازی کتاب «مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد» را در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی نوشت. نثر کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است. (ردّ گزینهٔ (۲) و گزینهٔ (۴))

ب) عبید زاکانی در منظومهٔ «موش و گربه» ناهنجاری‌های اجتماعی را به شیوهٔ طنز و تمثیل بیان کرده است. این شوخ‌طبع آگاه نه‌تنها در شعر، که در نثر نیز دارای طنزهای ماندگاری است و رسالهٔ دلگشا، اخلاق‌الاشراف و صدپند از آن جمله‌اند. (هر دو مورد می‌تواند درست باشد.)

ج) «مثنوی مولوی» حماسه‌ای عرفانی است که قهرمانش انسان پاک‌نهاد و خداجویی است که به نبرد با هوای نفس می‌پردازد. (ردّ گزینهٔ (۱))

۳- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس دهم - سطح: آسان)

بررسی عبارت نادرست:

نثر این دوره از دیدگاه ادبی ارزش والایی ندارد؛ **زیرا به زبان عامیانه نزدیک است و** متن‌های ادبی نیز با تصنع و تکلف همراه است.

۴- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - درس دهم - سطح: متوسط)

کتاب‌هایی که در قرن‌های دهم و یازدهم در خارج از ایران نوشته شده‌اند:

- کتب داراشکوه در هند
- شرفنامهٔ بدلیسی در عثمانی
- بدایع‌الوقایع واصفی در ماوراءالنهر

۵- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس دهم - سطح: متوسط)

ابیات «ب، د، هـ» متعلّق به سبک هندی است.

ب) استفاده از ردیف طولانی و خوش‌آهنگ «از من مجنون مپرس» از شاخصه‌های ادبی این بیت است.

د) استفاده از آرایهٔ ادبی «اسلوب معادله» شاخصهٔ ادبی این بیت است.

هـ) در این بیت یکی از بارزترین ویژگی‌های ادبی سبک هندی، یعنی استفاده از آرایهٔ ادبی حسن تعلیل وجود دارد.

دام تستی می‌دانیم در سبک هندی واژه‌های عامیانه‌ای مثل نزاکت، قالی، شیشه، پل، بخیه، سفال و ... رواج یافت، ولی این یک ویژگی زبانی به شمار می‌آید، در حالی که سؤال از ما ویژگی‌های ادبی را خواسته؛ بنابراین بیت «ج» نمی‌تواند درست باشد.

۶- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس چهارم - سطح: آسان)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): در اواخر دورهٔ مغول، بساط حکومت آخرین خلیفهٔ عباسی، المستعصم بالله، برچیده شد و با توجّه به پایان‌یافتن خلافت، زبان رسمی و رایج عربی از رونق افتاد و توجّه به زبان فارسی که زبان تودهٔ مردم بود، رونق بیشتری گرفت.

گزینهٔ (۲): اوّلین نشانه‌های تغییر سبک به عراقی از زمان سلجوقیان آغاز شده بود.

گزینهٔ (۴): در زمان بایسنقر میرزا (پسر شاهرخ)، هنرمندان قرآن کریم و شاهنامهٔ فردوسی را به خط خوش نگاشتند و با تصاویری زیبا آراستند.

۷- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس چهارم - سطح: دشوار)

این بیت متعلق به سبک خراسانی است: دعوت به خوش‌باشی و غم‌نخوردن (قلمرو فکری)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): «اعتقاد به قضا و قدر و جبرگرایی» از اندیشه‌ها و مفاهیم موجود در سبک عراقی است. (قلمرو فکری)

گزینهٔ (۳): در سبک عراقی، استفاده از «تخلص» شاعری در غزل بسیار رایج است. (قلمرو ادبی)

گزینهٔ (۴): برتری عشق بر عقل از مفاهیم سبک عراقی است. (قلمرو فکری)

۸- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس هفتم - سطح: متوسط)

شاخصهٔ اصلی شعر وحشی بافقی «واقع‌گرایی» است و شعر بابافغانی شیرازی از نظر دقّت، ظرافت و رقت معانی مشهور است.

۹- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس نهم - سطح: دشوار)

«مه» استعاره از معشوق، «عقرب» استعاره از زلف، «زُهره» استعاره از چهره و «شب» استعاره از زلف

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): «لعل» استعاره از لب، «هندو» استعاره از خال یا زلف، «قند» استعاره از لب

گزینهٔ (۲): بیت فاقد استعاره است. «پسته‌دهان» صفت جانشین اسم است و نمی‌توان آن را استعاره در نظر گرفت. هم‌چنین شاعر «لب» را به «حلوای نبات» و «دهان را به پسته» تشبیه کرده و معتقد است در باغ (مجاز از طبیعت) گلی مانند رخسار یار نیست. (تشبیه مرجح)

گزینهٔ (۳): «سنبل» استعاره از گیسو، «نسرین» استعاره از چهره و «لاله‌زار» استعاره از گونه‌های سرخ

۱۰- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس سوم - سطح: متوسط)

تشبیه مذکور در صورت سؤال: مانند یوسف به چاه افتاده‌ایم. (تشبیه گسترده)

بررسی تشبیه در ابیات:

الف) سیمای یار (مانند) ماه است و قد او (مانند) درخت طوبی است. (تشبیه فشردهٔ اسنادی)

ب) تُرک چشم خون‌ریزش: تشبیه گسترده است؛ چراکه وجه‌شبه (خون‌ریزبودن) پس از اضافهٔ تشبیهی آمده است.

ج) طاق ابرو: تشبیه فشرده (اضافهٔ تشبیهی)

د) عارضش بود گلگون: تشبیه گسترده است. (عارض او مانند گل است.)

توجّه پسوند «گون» در ترکیب «گلگون» ادات تشبیه به حساب می‌آید.

۱۱- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

تشبیه: ساغر دل (اضافهٔ تشبیهی)/ استعاره: لعل/ مجاز: «صد» مجاز از مقدار بسیار/ کنایه: خون به دل بودن: حسرت‌زدگی و رنج‌کشیدن

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): کنایه: «سر از خواب برکردن»: بیدارشدن/ مجاز: ماهی و مرغ (مجاز از تمام جانوران)

گزینهٔ (۳): استعاره: چشم عقل (اضافهٔ استعاری)/ کنایه: تیره‌شدن روز/ تشبیه: «روز» و «تار مو» به شب مانند شده است.

گزینهٔ (۴): تشبیه: خواب سنگین چو کوه قاف (تشبیه گسترده) ـ عنقای عمر (اضافهٔ تشبیهی)/ کنایه: «سبک‌پروازبودن» کنایه از زود گذربودن

۱۲- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس سوم - سطح: متوسط)

در این گزینه، آرایهٔ تشبیه به کار نرفته است. «چراغ روز» استعاره از خورشید است و «چون» در این‌جا معنای «وقتی‌که» می‌دهد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): «آتش» استعاره از صورت است و شاعر طره را به عود تشبیه کرده است و می‌گوید: زلف چون عود خوشبوی خود را روی صورت سرخ چون آتش ریخته است و مصراع دوم می‌گوید: نسیم صبا که در زلف معشوق پرسه می‌زند، بر زلف معشوق وزیده و از بوی زلف معشوق بوی عنبر گرفته؛ پس دوباره تشبیه زلف به عنبر داریم.

گزینهٔ (۲): «بنفشه» استعاره از زلف و «برگ سمن» استعاره از چهرهٔ معشوق است. شاعر گفته: معشوق زلفش را روی صورتش ریخته است که ناگهان سراسر دنیا، بوی مشک اذفر (تیزبو) گرفته است (اغراق) که به صورت مضمر تشبیه زلف به مشک داریم.

گزینهٔ (۴): «آه صورآوا» یعنی ناله‌ای که چون صور بانگ مهیب دارد؛ بنابراین تشبیه آه به صور (شیپور) را داریم.

۱۳- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس نهم - سطح: متوسط)

بیت فاقد هر نوع استعاره است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): استعارهٔ مصرّحه: «یاقوت روان» در هر دو مصراع استعاره از شراب است./ استعارهٔ مکنیّه: چشمِ قدح

گزینهٔ (۳): استعارهٔ مصرّحه: «نرگس» و «سنبل» به‌ترتیب استعاره از چشم و زلف هستند./ استعارهٔ مکنیّه: افسون‌کردن چشم، دستان و کینه داشتن زلف، هر دو تشخیص هستند و می‌دانیم که تشخیص، از انواع استعارهٔ مکنیّه است.

گزینهٔ (۴): استعارهٔ مصرّحه: «زر» استعاره از قطرات باران (از قرینهٔ «سحاب» می‌توان پی برد که «زر» استعاره از قطرات باران است.)/ استعارهٔ مکنیّه نسبت‌دادن آراستن به سحاب و دم‌داشتن (= نفس‌داشتن) باد صبا هر دو تشخیص و استعارهٔ مکنیّه هستند. البته «تاج نرگس» نیز می‌تواند استعارهٔ مکنیّه باشد: نرگس همچون پادشاهی است که تاج دارد.

۱۴- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس ششم - سطح: آسان)

بیت فاقد مجاز است و واژه‌های «خون، می و پیمانه» در معنای حقیقی خود به کار رفته‌اند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): «چشم» مجاز از فرد و شخص (چشم به تنهایی نمی‌تواند کنار پنجره باشد و انتظار بکشد.)

گزینهٔ (۲): «در و دیوار» مجاز از خانه

گزینهٔ (۴): «پنجه» مجاز از قدرت

۱۵- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - درس ششم - سطح: متوسط)

«عجوزه» استعارهٔ مصرّحه از جهان است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): عبارت «ترک شیرازی»، صفت جانشین اسم است و استعاره نیست.

گزینهٔ (۳): بیت دارای تشبیه گسترده است و کلمات مشکوکی همچون «لعل و یاقوت» در معنای حقیقی خود به کار رفته‌اند.

گزینهٔ (۴): «سهی‌قد»، «زیبارخ» و «پهلوان» همگی صفت هستند و نمی‌توان یک صفت را در جایگاه استعارهٔ مصرّحه قرار داد.

۱۶- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

میان‌بُر براساس آرایه‌های صورت سؤال، «تشخیص» برای شروع آرایهٔ مناسبی است: بیت «ج» تشخیص ندارد؛ بنابراین گزینه‌های «۱» و «۲» رد می‌شوند. توجّه داشته باشید که «پای سرو و نارون» تشخیص ندارد، زیرا «پای» در این‌جا به معنای عضوی از بدن نیست، بلکه به معنی مقابل و جلو است. انتخاب بعدی می‌تواند استعارهٔ مصرّحه باشد. در بیت «هـ» استعارهٔ مصرّحه وجود ندارد و بر این اساس گزینهٔ «۳» نیز حذف می‌شود.

بررسی آرایه‌های ابیات براساس گزینهٔ «۴»:

ب تشخیص: پیراهن می‌تواند از بدن بهره‌مند شود و به قول شاعر «از سیمین‌بدن یار بر خورد!»

الف «بهمن» و «تموز» به‌ترتیب مجاز از زمستان و تابستان است.

جـ در این بیت تشبیه پنهان (مُضمر) به کار رفته است: عاشقان در آرزوی یار در برابر درخت سرو و نارون به زمین می‌افتند ← سرو و نارون یادآور قامت یار هستند ← قامت یار همانند سرو و نارون است.

د استعارهٔ مصرّحه: «ماه دوهفت» یعنی ماه شب چهارده، استعاره از چهرهٔ یار است.

هـ کنایه: «سفیدشدن چشم» کنایه از نابیناشدن و «خونباربودن چشم» کنایه از چشمی که بسیار گریه می‌کند.

۱۷- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: آسان)

وزن بیت گزینهٔ «۳»، «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن» است.

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن

گزینهٔ (۲): مفاعیلن مفاعیلن فعولن

گزینهٔ (۴): فعولن فعولن فعولن فعولن

۱۸- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: آسان)

وزن مشترک بیت صورت سؤال و گزینهٔ «۲»: «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن»

بررسی وزن سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): فعلاتن فعلاتن فعلن

گزینهٔ (۳): فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن

گزینهٔ (۴): فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن

۱۹- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

وزن بیت صورت سؤال «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» است. همان‌طور که می‌بینید، سومین پایهٔ آوایی این بیت رکن «فعولن» است؛ پس پاسخ سؤال گزینه‌ای است که وزن آن از تکرار رکن «فعولن» به دست بیاید.

بررسی وزن گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

گزینهٔ (۲): مفاعلین مفاعیلن فعولن

گزینهٔ (۳): فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن

گزینهٔ (۴): فعولن فعولن فعولن فعولن

۲۰- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: آسان)

وزن این بیت «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن» بوده که وزنی ناهمسان است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن این بیت «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن» است. (همسان دولختی)

گزینهٔ (۲): وزن این بیت «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن» است. (همسان دولختی)

گزینهٔ (۴): وزن این بیت «مستفعلن مستفعلن مستفعلن فع» است. (همسان تک‌پایه‌ای)

۲۱- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

بررسی وزن ابیات:

الف) مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن (همسان دولختی)

ب) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن (همسان تک‌پایه‌ای)

ج) مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن (همسان دولختی)

د) مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن (همسان تک‌پایه‌ای)

هـ) مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن (همسان دولختی)

و) مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن (ناهمسان)

۲۲- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

می‌دانیم که در اوزان دولختی، هجای پایان نیم‌مصراع، مانند پایان مصراع، بلند محسوب می‌شود. پس اگر با هجای کشیده یا کوتاه مواجه شدیم، آن را بلند در نظر می‌گیریم. در بین گزینه‌ها تنها در بیت «۳» می‌توان در پایان نیم‌مصراع اوّل، هجای کشیدهٔ «سنگ» را مشاهده کرد. وزن بیت: «فاعلن مفاعیلن فاعلن مفاعیلن»

۲۳- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

علّت نادرستی سایر موارد:

الف) «مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن» یا «مستفعِلُ مفعولن مستفعِلُ مفعولن»

د) «مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن»

هـ) «فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن»

۲۴- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

وزن بیت گزینهٔ «۴» «مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن» است (همسان تک‌پایه‌ای) و قابلیت دسته‌بندی دوگانه را هم ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن (مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن)

گزینهٔ (۲): مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن (مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن)

گزینهٔ (۳): مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن (مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن)

۲۵- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم و دهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

بیت گزینهٔ «۴» به نکوهش غرور در مقابل افراد فرودست پرداخته و رباعی صورت سؤال علم مقرون به عمل را مورد ستایش قرار داده است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): کلمات قافیه: برابر - میسّر - بر / حروف قافیه: ـَر (قاعدهٔ «۲»)

گزینهٔ (۲): وزن بیت: مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ فع (همسان تک‌پایه‌ای) / هجاهای کشیده: علم - رور (مغرور) - روز

گزینهٔ (۳): «کام» مجاز از موفّقیت و آرزو (معنای حقیقی آن «دهان» است.) / «ورق» مجاز از کتاب (معنای حقیقی آن «برگ» است.) / «روز» مجاز از زمان و دوران

۲۶- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم و دهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

«عنان‌گسسته» به معنای رفتن با شتاب است. این مفهوم در بیت گزینهٔ «۳» دیده می‌شود: به هر سو شتابان بتاز و با عقل و اندیشهٔ آگاه به اطرافت نگاه کن.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وقتی دو عاشق آن شربت را نوشیدند، از رفتن بازایستادند. (عنان‌کشیدن: کنایه از ایستادن و توقف)

گزینهٔ (۲): فقط وقتی از خواسته‌ام دست می‌کشم که یا مرده باشم یا به وصال رسیده باشم. (عنان پیچیدن: کنایه از صرف نظر کردن)

گزینهٔ (۴): محاسبه نکرده بودم که عشق از عقل قوی‌تر است و اختیار عقل را به دست می‌گیرد. (عنان‌ربودن: کنایه از بی‌اختیارکردن)

«عنان‌ربودن» کنایه از اختیار و ابتکار عمل چیزی را به دست گرفتن است.

نکته بچّه‌ها! مفاهیم و اصطلاحات کنایی موجود در ابیات و عبارات درس دوازدهم کتاب علوم و فنون (۲) منبع مهمی برای طرح این‌گونه سؤالات است، مثل همین مفهوم کنایی که براساس بیت حافظ «در هر طرف ز خیل حوادث کمین‌گهی است / زان‌رو عنان‌گسسته دواند سوار عمر» از درس مذکور طرح شده است.

۲۷- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - کارگاه تحلیل فصل چهارم - سطح: متوسط)

مفهوم بیت صورت سؤال و گزینهٔ «۲»: تجربه‌اندوختن از روزگار، درس عبرت گرفتن از روزگار، ناپایداری دنیا

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): سرکشی و بی‌باکی، عامل گرفتاری انسان و تنبیهات روزگار است.

گزینهٔ (۳): گذرابودن زیبایی ظاهری

گزینهٔ (۴): ظالم‌پرور بودن روزگار

۲۸- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس یازدهم - سطح: متوسط)

تصویر مشترک در بیت صورت سؤال و گزینهٔ «۳»: جایگاه دل و جان عاشق در زلف معشوق؛ سایر گزینه‌ها به «شیفتگی عاشق هنگام دیدن آراستگی زلف معشوق» و «خوشبویی گیسوی یار» اشاره می‌کنند.

۲۹- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

در این بیت، برخلاف مفهوم بیان‌شده، به تلاش برای کسب روزی دعوت شده است. (پرسش انکاری می‌تواند ما را برای دریافت این مفهوم راهنمایی کند.)

۳۰- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس هفتم - سطح: دشوار)

مفهوم بیت‌های «ب» و «د»: هر دو به نامعلوم‌بودن ماهیت جهان و نامعتبربودن خیالات اشاره دارند.

بررسی مفهوم سایر ابیات:

الف) دل دانا مرکز عالم خلقت است و افلاطون مانند شراب ناب و خالص، مغز و هستهٔ اصلی عالم خلقت است.

ج) شاعر وصال خیالی با یار را نمی‌پسندد و از دوری او گلایه می‌کند.

هـ) ای بیدل، راه حقیقت را باید با سر طی کرد. مسیر حق و حقیقت مانند خط سیر پرگار است.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۲۸

۱- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: متوسط)

در سایر گزینه‌ها رودکی، کسایی، فرخی سیستانی، شهید بلخی و فردوسی از شاعران سده‌های ۳ و ۴ هستند. همچنین کمال‌الدّین اسماعیل نیز از شاعران سدهٔ ۷ است.

۲- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

در گزینهٔ «۱» هیچ واژهٔ کهنی که امروزه به گونه‌ای دیگر به کار برود، وجود ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): ترکیب «مرده‌کردن» امروزه به صورت «خود را به مردگی زدن» به کار می‌رود.

گزینهٔ (۳): در این بیت کاربرد تاریخی «را»ی فکّ اضافه که امروزه کاربرد ندارد، مشاهده می‌شود. «تو را جای» ← «جای تو» / هم‌چنین «دیو» در این‌جا به معنی «شیطان» آمده است که امروزه در این معنی استفاده نمی‌شود.

گزینهٔ (۴): در این بیت فعل «گسستن» در معنی «رهاکردن» به کار رفته است، در صورتی که این فعل امروزه کاربرد کمی دارد (به ویژه حالت امری آن (بگسل) که در این بیت آمده، تقریباً هیچ کاربردی ندارد.) و در معنای «جداکردن و قطع‌کردن» به کار می‌رود.

۳- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دهم - درس چهارم - سطح: آسان)

علّت نادرستی سایر موارد:

- در این دوره با رواج و نفوذ معارف اسلامی و متون دینی، آمیختگی زبان فارسی دری با زبان عربی افزایش یافت.
- شاعران این عصر، بیشتر به واقعیت بیرونی نظر داشتند.

۴- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون یازدهم - درس چهارم - سطح: آسان)

تاریخ‌نویسی از اوایل دورهٔ مغول، به سبب علاقهٔ شدید آنان به ثبت وقایع مربوط به پدران و اجدادشان شروع شد.

۲۵- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

گر	بِ	عُق	با	دَ	زَ	مَز	حا	صِ	لِ	دُن	یا	پُر	سَند
ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	U	U	U	ـ	ـ	ـ	ـا
گو	یَ	مانِ	رو	ز	کِ	دَر	صُح	بَ	تِ	جا	نانِ	بو	دَم
ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	U	U	U	ـ	ـ	ـ	ـ

وزن اصلی این بیت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است که در رکن اوّل هر دو مصراع به جای «فعلاتن»، «فاعلاتن» آمده است و در رکن آخر هر دو مصراع به جای «فَعلن»، «فعلن» آمده است که ابدال محسوب می‌شود.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن بیت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است و بیت ابدال ندارد، اما در «بیش از» و «از این» حذف همزه رخ داده است.

گزینهٔ (۲): وزن بیت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» است و در این بیت اختیار شاعری «قلب» رخ نداده است و هجای کوتاه «رِ» در کلمهٔ «اثر» تغییر مصوّت کوتاه به بلند دارد.

نکته هجای کوتاه «تو» در پایان نیم‌مصراع اوّل، اختیار تغییر مصوّت کوتاه به بلند نیست، بلکه بلند در نظر گرفتن هجای پایانی است، زیرا آخرین هجای نیم‌مصراع دوری مانند هجای پایان مصراع همیشه بلند محسوب می‌شود.

گزینهٔ (۴): وزن این بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» است و این بیت اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» ندارد، ولی در مصراع اوّل هجای پایان مصراع «تاب» کشیده بوده و اختیار شاعری «بلندبودن هجای پایانی» رخ داده است.

میان‌بُر در چنین سؤالاتی که هم‌زمان چند موضوع پرسیده می‌شود، بهتر است که با اختیارات شاعری‌ای که روی آن‌ها تسلط بیشتری داریم، تست را تحلیل کنیم.

۲۶- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

ابیات گزینه‌های «۲»، «۳» و «۴» مشترکاً صحنهٔ **طلوع صبح و تابش پرتو و انوار خورشید و به‌طور کلّی آغاز روز** را تصویر می‌کنند؛ امّا بیت گزینهٔ «۱» به وصف زیبایی یار می‌پردازد و می‌گوید: آن چیزی که به‌عنوان هاله در دور و اطراف ماه شکل گرفته، در واقع نقاب یا سپری است که ماه از شدت شرم در مقابل جمال یار بر سر و چهره‌اش کشیده است؛ یعنی ماه، با دیدن جمال یار به حدی شرمنده شده که نقاب بر سر و صورتش کشیده (شاعر هم در جمال یار اغراق کرده و هم با نسبت‌دادن این اعمال به ماه تشخیص و حسن تعلیل آفریده است).

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): همین که صبح صادق بیرق (= عَلَم) نور از افق برکشید (صبح شد)، خسرو (= پادشاه) سیّارگان (استعاره از خورشید) از باختر (مشرق) لشکر کشید (هجوم آورد، با انوارش از پهنهٔ مشرق تابید).

نکته «باختر» در زبان فارسی امروزه عموماً به معنی «غرب و مغرب» است، اما در متون کهن ما گاهی به معنای «شرق و مشرق» هم به کار رفته است.

گزینهٔ (۳): شاه ترک (استعاره از خورشید) با تیغ زرّین (استعاره از پرتوهای طلایی خورشید) از باختر حمله کرد (خورشید از شرق تابید) و ...

توجه «تُرک» (ترکستان) مجاز از نواحی شرق است.

گزینهٔ (۴): نوعروس گل‌عذار (استعاره از خورشید) طارم نیلوفری (= ایوان آبی‌رنگ؛ استعاره از آسمان آبی‌رنگ)، از حریر زرکش (استعاره از پرتوهای طلایی‌رنگ خورشید) بر فرق سر، معجر (چارقد) کشید؛ یعنی خورشیدخانم که مانند نوعروس زیباروست، در آسمان آبی جلوه‌گر شد و پرتوهای نرم و گرم خود را بر اطراف سر و صورتش تاباند (خورشید تابید). قشنگ و تخیّل‌آمیز بود!

۲۷- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - کارگاه تحلیل فصل دوم - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک بیت صورت سؤال و بیت گزینهٔ «۳»: غم‌دوستی عاشق

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): **معنی بیت:** غم خون دل من را همچون شراب نوشید و گفت: «این جام را به سلامتی کسی می‌نوشم که در این دوران شاد است.» (در این بیت از «غم یار» صحبتی به میان نیامده است.)

گزینهٔ (۲): **معنی بیت:** هر کس بر اسب غم عشق سوار شود، ناچار گرد و غبارِ سرزنش و تأسف دیگران در پی او می‌آید. (در مسیر عشق، ملامت دیگران امری ناگزیر است.)

گزینهٔ (۴): **معنی بیت:** تنها زمانی می‌توانم معنای واقعی غم و شادی را درک کنم که آن غم و شادی در ارتباط با تو باشد. (شادی و غمی که از طرف یار می‌رسد، غنی و اصیل است.)

۲۸- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دوازدهم - درس دوازدهم - سطح: متوسط)

شاعر در بیت صورت سؤال و بیت گزینهٔ «۴» به این نکته اشاره دارد که دلیل خمیدگی قامت پیران، جست‌وجوی جوانی بر روی زمین است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): شاعر خمیدگی پشت پیران را نشانه‌ای برای رسیدن زمان مرگ عنوان کرده است.

گزینهٔ (۲): شاعر معتقد است که پیری دلیلی برای گذرنکردن عمر نیست و عمر همواره در حال تمام‌شدن است.

گزینهٔ (۳): شاعر با گلایه از عشق دوران جوانی پشت خمیده را از نتایج آن برمی‌شمارد.

۲۹- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس سوم - سطح: متوسط)

معنای بیت صورت سؤال: «آن یار» منظور حسین بن منصور حلّاج است، «کز او گشت سر دار بلند» یعنی سرش بر دار رفت و دار به خاطر سر او، سرافراز شد. در این بیت شاعر از افشای راز دوری می‌کند و این مثال را می‌آورد که اگر من هم به افشای راز بپردازم، همچون حلّاج گرفتار دار خواهم شد. (**مفهوم کلّی:** رازداری عارفانه)

مفهوم گزینهٔ «۳»: دعوت به خاموشی و عدم آشکارسازی

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): هر کسی لایق به فنا رسیدن در راه عشق نیست.

گزینهٔ (۲): آشکارسازی اسرار و عدم پنهان‌کردن آن (مفهوم متقابل بیت صورت سؤال)

گزینهٔ (۴): پایداری در عشق و عدم کاهش علاقه

۳۰- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دوازدهم - درس سوم - سطح: متوسط)

مفهوم اصلی خواسته‌شده که در کتاب درسی علوم و فنون (۳) آمده، در همان بیت اوّل پیداست: **با هر کس باید به تناسب و به‌اندازهٔ عقل و خرد او سخن گفت!** کَلِّمِ النّاسَ علی قدرِ عُقُولهم؛ این مفهوم در دو بیت دیگر هم ذکر شده است. در بیت گزینهٔ «۲» شاعر معتقد است که با کودک باید کودکانه و به اندازهٔ فهم و خرد او سخن گفت. در بیت گزینهٔ «۳» هم شاعر می‌گوید من سطح کلامم را پایین آورده‌ام و به اندازهٔ عقل و خرد مخاطبان خود سخن می‌گویم و این اصلاً کار بدی نیست، چون پیامبر هم با مردم به تناسب عقل و درکشان صحبت می‌کرد؛ اما بیت گزینهٔ «۴» هیچ ارتباطی به این موضوع ندارد و شاعر، فرد احمق و نادانی را توصیف می‌کند که با ظاهری که بر نادانی او دلالت دارد، حدیث هم می‌گوید.

پاسخ‌نامهٔ آزمون ۳۰

۱- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - درس دهم - سطح: متوسط)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): ویژگی فکری شعر دورهٔ معاصر و انقلاب اسلامی

گزینهٔ (۲): ویژگی‌های ادبی نثر دورهٔ معاصر

گزینهٔ (۴): ویژگی ادبی نثر دورهٔ انقلاب اسلامی

۲- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس هفتم - سطح: متوسط)

دلیل نادرستی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): جامع عبّاسی در داخل ایران نوشته شده است.

گزینهٔ (۳): موضوع کتاب جامع عبّاسی، فقه است، نه زندگی‌نامه.

گزینهٔ (۴): رشحات عین‌الحیات یک کتاب عرفانی است، نه زندگی‌نامه.

۳- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دهم - درس دهم - سطح: آسان)

ناصرخسرو، به‌سبب **پایبندی به اعتقادات خاص دینی** از دربارها کناره می‌گرفت.

۴- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دهم - درس چهارم - سطح: آسان)

بررسی عبارت نادرست:

غزنویان **برای ماندگاری حکومت نوپای خود ناگزیر شدند** زبان پارسی را رواج دهند و دست کم تا پایان سلطنت مسعود، دربار آنان به وجود شاعران بزرگ فارسی‌گوی ـ که در اواخر عهد سامانی تربیت یافته بودند، مانند عنصری، فرخی و منوچهری ـ آراسته بود.

۵- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس هشتم - سطح: آسان)

انتساب سه اثر نادرست است: «دری به خانهٔ خورشید» مربوط به سلمان هراتی، «کشتی پهلوگرفته» مربوط به سید مهدی شجاعی و «آتش خاموش» مربوط به سیمین دانشور است.

۶- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دوازدهم - درس اول - سطح: آسان)

گروهی از شاعران دورهٔ بازگشت به قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی پرداختند؛ افرادی مانند **صبای کاشانی، قاآنی شیرازی و سروش اصفهانی** از این گروه‌اند. گروه دیگر غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی را پیش گرفتند. شاعرانی مانند **نشاط اصفهانی، فروغی بسطامی و مجمر اصفهانی** از این گروه‌اند.

۷- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - درس هشتم - سطح: دشوار)

سرودهٔ بیان‌شده، مربوط به اخوان ثالث در صفحهٔ «۷۲» کتاب درسی است. در سه گزینهٔ دیگر ویژگی‌های سید علی موسوی گرمارودی بیان شده و از طریق گزینه‌ها نیز می‌توان به پاسخ نهایی رسید. / مهدی اخوان ثالث: یکی از موفّق‌ترین رهروان شعر نیمایی است. بیان روایی و داستانی، حماسی‌بودن زبان، کهن‌گرایی، به‌کارگیری ترکیبات زیبا و خوش‌آهنگ و برخی از کاربردهای نحوی سبک خراسانی از ویژگی‌های شعر اوست. شعر وی شعری اجتماعی است و حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند. «آخر شاهنامه»، «زمستان»، «از این اوستا» از بهترین مجموعه شعرهای معاصر هستند. او در بیشتر مجموعه‌ها مثل «زمستان» زبانی نمادین دارد.

۸- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون یازدهم - درس هشتم - سطح: دشوار)

قلمرو فکری: پیچیدگی مضمون (درک معنای بیت دشوار است و به راحتی سبک خراسانی یا حتی سبک عراقی نیست.) ـ معنی‌گرایی / قلمرو ادبی: بیت به آرایهٔ اسلوب معادله مزین شده است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): پرهیز از زهد ریایی (ویژگی فکری شعر سبک عراقی)

گزینهٔ (۲): رواج حس مفاخره (ویژگی فکری شعر در سده‌های پنجم و ششم)

گزینهٔ (۴): مقام والا و آسمانی‌بودن معشوق و کاربرد اصطلاحات دینی و عرفانی (ملکوت، قیامت و ...) مربوط به سبک عراقی است.

۹- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم - درس نهم - سطح: دشوار)

میان‌بُر وقتی در صورت سؤال صحبت از تعداد «استعاره» می‌شود، باید به دو نوع «مصرّحه» و «مکنیّه» توجّه کنیم. ولی اگر در صورت سؤال، نوع استعاره قید شود، فقط به دنبال همان می‌گردیم.

بررسی ابیات:

الف) «مه» استعارهٔ مصرّحه از معشوق، «شام» و «صبح صادق» در مصراع دوم به‌ترتیب، استعارهٔ مصرّحه از زلف و چهرهٔ معشوق ← ۳ مورد

ب) «عقیق» استعارهٔ مصرّحه از اشک خونین، «لؤلؤ» استعارهٔ مصرّحه از اشک و «دُرّ» به‌ترتیب، استعارهٔ مصرّحه از اشک و دندان ← ۴ مورد

ج) «سنبل» استعارهٔ مصرّحه از زلف معشوق، «شوریده‌حال بودن برای زلف» استعارهٔ مکنیّه و تشخیص ← ۲ مورد

د) «نسرین» در مصراع دوم استعارهٔ مصرّحه از «ناخن» ـ «برگ گل» و «لاله» هر دو استعارهٔ مصرّحه از چهرهٔ معشوق ← ۳ مورد

هـ) «هندو» استعارهٔ مصرّحه از زلف ـ «آفتاب» استعارهٔ مصرّحه از چهرهٔ معشوق ـ «دست در آغوش کردن زلف»: استعارهٔ مکنیّه ـ «پردل بودن (شجاع‌بودن) زلف»: استعارهٔ مکنیّه - «کافرنژاد بودن زلف»: استعارهٔ مکنیّه - «آغوش‌داشتن آفتاب» استعارهٔ مکنیّه و تشخیص ← ۶ مورد

۱۰- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون یازدهم و دوازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

اسلوب معادله: مصراع دوم مصداق و مثالی برای موضوع بیان‌شده در مصراع اوّل است. / تشبیه: «آیینهٔ دل» و «موجِ صیقل» هر دو اضافهٔ تشبیهی هستند. / متناقض‌نما: این‌که صیقل‌دادن به جای شست‌وشو، موجب بیشترشدن زنگ شود.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): بیت فاقد پارادوکس است. / اسلوب معادله: مصراع دوم، مصداق و مثالی برای موضوع بیان‌شده در مصراع اوّل است. / تشبیه: شکایت به زهر

توجّه «زهر و شکر» دارای تضاد هستند.

معنی بیت: هنوز هم لب‌هایم به شکایت و گله از یار می‌پردازد؛ (همان‌طور) که مذاق طفل بدخو حتّی با خوردن شکر، شیرین نمی‌شود.

گزینهٔ (۳): بیت فاقد اسلوب معادله و تشبیه است. / پارادوکس: حرکت و جنبش سبب آسایش شود.

توجّه «این گاهواره» استعاره از دل در مصراع اوّل است. بنابراین مصراع دوم توصیف و تکمیل مصراع اوّل است، نه مثال و مصداق برای آن (ردّ اسلوب معادله).

گزینهٔ (۴): بیت فاقد پارادوکس است. / اسلوب معادله: مصراع دوم مثالی برای موضوع بیان‌شده در مصراع اوّل است. / تشبیه: دریادلان (دل به دریا)

۱۱- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

میان‌بُر بیت نه ایهام دارد، نه ایهام تناسب؛ بنابراین گزینه‌های «۲» و «۳» را حذف می‌کنیم. با حس‌آمیزی نیز گزینهٔ «۴» حذف می‌شود.

بررسی آرایه‌های بیت براساس گزینهٔ «۱»:

جناس ناهمسان: دیدن و دیده / استعاره: «دیدهٔ خورشید» استعاره مکنیّه دارد. / مجاز: «آب» مجاز از اشک / اغراق: یار آن‌قدر چهره‌اش نورانی و درخشان است که اگر خورشید به آن نگاه کند، چشمان خورشید پر از اشک می‌شود!

۱۲- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

پارادوکس: به کام دلِ بی‌دل ناکام / تضمین: بیت فاقد آرایهٔ تضمین است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): استعاره: «گوهر منظوم» استعارهٔ مصرّحه از شعر / ایهام: «نظامی»: ۱) نام شاعر ۲) نظم و انتظام

گزینهٔ (۲): حس‌آمیزی: بوی عشق و وفا / تشبیه: شاعر به صورت پنهان، نامهٔ محبوب را به ورق گل تشبیه کرده است.

گزینهٔ (۴): کنایه: «زبان‌آوری کردن» کنایه از سخنوری است. / ایهام تناسب: «شکر»: ۱) مادهٔ خوراکی و شیرین (معنای مورد نظر) ۲) معشوقهٔ خسروپرویز (معنای غیر قابل قبول) متناسب با شیرین / «شیرین»: ۱) مزهٔ شیرین (معنای مورد نظر) ۲) معشوقهٔ خسروپرویز (معنای غیر قابل قبول) متناسب با شکر

۱۳- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: دشوار)

آرایه‌های بیت صورت سؤال: «دودِ دل» استعارهٔ مصرّحه از «آه» و استعارهٔ مکنیّه / «لحد» مجاز از قبر (معنای حقیقی: سنگ قبر) / «سیه‌پوشی» کنایه از سوگواری / اغراق در شدّت آه‌کشیدن (*می‌گه اونقدر آه می‌کشم که کفنم سیاه بشه!*)

آرایه‌های بیت گزینهٔ «۲»: «گل» استعارهٔ مصرّحه از معشوق / «ساغر» مجاز از شراب / «پیراهن‌دریدن» کنایه از بی‌خودی و شور و هیجان

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): حسن تعلیل: شاعر برای رنگین‌بودن چمنِ باغ، علّتی زیبا و شاعرانه بیان کرده است. / تشخیص و استعارهٔ مکنیّه: دیوانگی دل

توجّه در این بیت «چمن» معنای حقیقی دارد و مجاز نمی‌سازد.

گزینهٔ (۳): تشخیص و استعارهٔ مکنیّه: دیوانگی دل / «صنم» و «بتخانه» به‌ترتیب، استعارهٔ مصرّحه از معشوق و دل / اغراق در گریستن شاعر

گزینهٔ (۴): ایهام تناسب: «صفا» به معنی «خوشی و راحتی» به کار رفته و در معنی «کوه صفا» که به یکی از اعمال حج مربوط است، با کعبه ایهام تناسب می‌سازد./ «بر روی خار رفتن» کنایه از تحمّل سختی‌ها

۱۴- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: دشوار)

ایهام تناسب: «پدر» در مصراع اوّل: ۱) بابا ۲) لقب حضرت آدم (پدر انسان‌ها ـ ابوالبشر) که در این معنا قابل قبول نیست و با «آدم» در مصراع دوم تناسب دارد./ حسن تعلیل: شاعر با آوردن لفظ «سینه‌چاک»، هم مفهوم کنایه‌ای آن (رنج‌کشیده بودن) و هم معنای لفظی آن (چیزی که وسطش باز شده باشد) را در نظر داشته است که اگر معنای دوم آن را در نظر بگیریم، برای شکاف وسط گندم، دلیل ادبی و غیرواقعی ذکر شده است./ استعاره: «سینه‌چاک بودن گندم»، استعاره و تشخیص است./ واج‌آرایی: صامت «ر» در مصراع اوّل تکرار شده است.

۱۵- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: دشوار)

الف) تشبیه: ساغر زرین مهر (خورشید) و ساغر مهر (محبت)/ جناس: «مهر» با دو معنای متفاوت آمده است: یکی خورشید و دیگری محبّت./ ایهام تناسب: واژهٔ «مهر» در معنای محبّت آمده است (مصراع دوم) و معنی دوم آن با واژهٔ «گردون» تناسب دارد. هم‌چنین کاربرد واژهٔ «مدام» در معنای «همیشه» که معنای دوم آن (شراب) با واژهٔ ساغر در تناسب است.

د) تشبیه: مطرب بلبل‌نوا/ جناس: «چنگ» در دو معنای متفاوت استفاده شده است: یکی ساز چنگ و دیگری دست. ایهام تناسب: «نای» در معنای سازِ نی به کار رفته و در معنای غیر قابل قبول خود، یعنی یکی از اعضای بدن، با کلمات چنگ (دوم) و دستان تناسب دارد. همچنین واژهٔ «دستان» هم در این‌جا به معنای آواز آمده، ولی در معنای عضوی از بدن (غیر قابل قبول) با کلمات آوا و چنگ تناسب دارد.

بررسی سایر ابیات:

ب) فاقد جناس/ تشبیه: کمانِ کین (اضافهٔ تشبیهی)/ ایهام تناسب: «پیوسته» در معنای همیشه آمده است و معنای ثانویهٔ آن (متّصل و چسبیده) با ابرو تناسب دارد.

ج) فاقد ایهام تناسب/ جناس: «دم» و «در»/ تشبیه: آفتاب چون سایه بر بامم می‌رود.

هـ) فاقد جناس و ایهام تناسب/ تشبیه: گریه به نقل مجلس

۱۶- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: آسان)

میان‌بُر: با موازنه گزینه‌های «۱»، «۳» و «۴» رد می‌شود، چون ابیات «ب» و «د» فاقد موازنه هستند.

بررسی آرایه‌های ابیات براساس گزینهٔ «۲»:

ب) جناس: عَلَم و عالم ج) استعارهٔ مصرّحه: «دختر رز» استعارهٔ مصرّحه از شراب (رز به معنی درخت انگور است.) هـ) موازنه: مهر و عشق ـ بر و از ـ سینه و دیده ـ مهر و آب ـ نهاده و گشاده ← همهٔ واژه‌ها به تقارن یا سجع متوازن ساخته‌اند یا متوازی.

د) اشتقاق: عالِم و عِلم هم‌ریشه هستند. الف) تشبیه: شاعر با تشبیه زیبایی خود را به اشعار ناب و بلند مانند کرده است: ما همچون اشعار ناب آواره هستیم! یعنی همان‌طور که شعر ناب به سرعت در همه‌جا پخش می‌شود، ما نیز مانند شعر ناب آواره و دربه‌در هستیم.

۱۷- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

وزن بیت: «مفعول فاعلاتُ مفاعیلن» یا «مستفعلن مفاعل مستفعِلْ» (ناهمسان)/ واژگان قافیه «خراباتم و گلستانم» هستند و حروف الحاقی «ـَم» است. به دلیل نبود حروف یا حروف اصلی مشترک، قافیه نادرست است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن بیت: فاعلاتن مفاعلن فعلن (ناهمسان)/ واژگان قافیه: تیزهُش، تُرُش/ حروف قافیه: ـُ ش/ ردیف: است

گزینهٔ (۲): وزن بیت: فعولن فعولن فعولن فعل (همسان)/ واژگان قافیه: زندگی، دل‌مردگی/ حروف قافیه: ـِ ند، ـُ رد/ حروف الحاقی: ـِ گی (قافیه معیوب است.)

گزینهٔ (۳): وزن بیت: فاعلاتن مفاعلن فعلن (ناهمسان)/ واژگان قافیه: خَد، بَد/ حروف قافیه: ـَ د/ ردیف: باشد

توجّه: تلفّظ کهن واژهٔ «خود» به صورت «خَد» بوده است.

۱۸- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

بیت‌های «ج» و «هـ»، قافیهٔ درونی دارند و بیت «ب» ذوقافیتین است.

بررسی ابیات:

الف) واژه‌های قافیه «سلسبیل» و «سبیل» است و کلمات «خوبان» و «می‌خواران» قافیه نمی‌شوند، زیرا «ان» علامت جمع حروف الحاقی است و «خوب» و «می‌خوار» قافیه نمی‌شوند. این بیت نه ذوقافیتین است و نه قافیهٔ درونی دارد.

ب) کلمات قافیه «بسیار» و «بیکار» است و کلمات «جهان» و «کمان» قافیهٔ دوم بوده و بیت ذوقافیتین است.

ج) واژه‌های قافیهٔ درونی «اِبِل»، «گِل» و «دل» است.

د) کلمات «زاهد» و «نخواهد» قافیهٔ درستی نیستند، زیرا حروف اصلی برای قافیه‌شدن با کلمهٔ زاهد «ـِ د» باید باشد و کلمهٔ «نخواهد»، «ـَ د» دارد و چون اختلاف در مصوّت دارند، قافیه درست نیست.

هـ) واژه‌های قافیهٔ درونی «شکرها» و «قمرها» است و حروف اصلی «ـَ ر» و «ها» حروف الحاقی است.

نکته: در قافیهٔ درونی و ذوقافیتین واژه‌های قافیه باید بدون اشکال قافیه باشند.

۱۹- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

وزن این سروده «مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن» یا «مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل» بوده که به درستی ذکر شده است. توجّه داشته باشید که در رکن دوم و سوم مصراع دوم (فاعلاتُ مَفاعیل)، اختیار شاعری «ابدال» به کار رفته است. (مستفعلن فعولن)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن مصراع اوّل، «مفاعلن فعلاتن فع» است.

گزینهٔ (۲): وزن مصراع دوم، «مفتعلن فاعلات مفتعلن فع» است.

گزینهٔ (۴): وزن مصراع دوم، «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است.

۲۰- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون یازدهم - درس یازدهم - سطح: دشوار)

وزن مصراع گزینهٔ «۴» «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن» است، ولی به دلیل آن‌که در میان مصراع مکثی وجود ندارد، وزن آن دوری نیست. ماجرا از این قرار است که وزن‌های همسان دولختی در ۹۹ درصد مواقع در میان مصراع مکث دارند (دوری محسوب می‌شن)، ولی در ۱ درصد مواقع هم پیش می‌آید که یک وزن همسان دولختی (که از ارکان یکی‌درمیان تشکیل شده) هیچ مکثی در نیم‌مصراع ندارد؛ پس نتیجه می‌گیریم اوزان همسان دولختی ≠ اوزان دوری. شرط لازم «دوری‌بودن» یک وزن: ۱) ارکان یکی‌درمیان ۲) مکث در نیم‌مصراع است؛ امّا شرط لازم برای «دولختی‌بودن» یک وزن ارکان یکی‌درمیان است.

وزن سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): فعلات (دِ لِ من کِ) فعلن (با شد) فعلات (کِ تُ را نَ) فعلن (با شد)

گزینهٔ (۲): فاعلاتن (من کُ جا بو) فاعلن (دم عَ جب) فاعلاتن (بی تُ این چن) فاعلن (دین زَ مان)

گزینهٔ (۳): مستفعلن (نی کو نِ گر) فعلن (کِ مَ نم) مستفعلن (آن را کِ می) فعلن (نِ گَ ری)

توجّه: برش دیگر وزن مصراع‌های «۲» و «۳»: فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن = فاعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن/ مستفعلن فعلن مستفعلن فعلن = مفعول مفتعلن مفعول مفتعلن

۲۱- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: متوسط)

بیت فاقد حذف همزه بوده و وزن بیت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است که در رکن آخر هر دو مصراع «فعلن» به «فعلن» تبدیل شده و دارای ابدال است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن بیت: «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن»؛ دارای حذف همزه و ابدال است: پی ش چ نین (ـ ∪ ∪ ـ)/ مج ل سی (ـ ∪ ـ)/ مر غان جم (ـ ـ ـ)/ عا م دند (ـ ∪ ـ). همان‌طور که می‌بینید، در رکن سوم، «مفتعلن» به «مفعولن» تبدیل شده است (تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند) و عبارت «جمع آمدند» به صورت «جم عامدند» تلفّظ می‌شود که حذف همزه است.

گزینهٔ (۳): وزنِ بیت: «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن»؛ بیت فاقد حذف همزه و ابدال است.

گزینهٔ (۴): وزن بیت: «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن»؛ بیت دارای حذف همزه و ابدال است: خا ب مز دی (ــ U ــ ــ)/ د چ نان رف (U U ــ ــ)/ ت ک هر گز (U U ــ ــ)/ ناید (ــ ــ)/ در هجای سوم، حذف همزه داریم و در رکن آخر «فعلن» به «فعلن» تبدیل شده است (ابدال).

۲۲- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون دوازدهم - ترکیبی - سطح: دشوار)

در بیت اختیار ابدال به چشم نمی‌خورد، ولی در پایان نیم‌مصراع اوّل و سوم، اختیار بلندبودن هجای پایانی مشهود است. «یَست» و «طیف» بلند تلقی می‌شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن بیت «مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن» بوده و چهار مرتبه از اختیار قلب استفاده شده است؛ به طوری که هر چهار «مفتعلن» بنا بر اختیار وزنی قلب به «مفاعلن» تبدیل شده‌اند.

گزینهٔ (۲): هنگام تلفّظ عبارت «چینی است» صامت «ی» بین دو واژه اضافه می‌شود که بنا بر اختیار زبانی حذف همزه به شکل «چی نی یَست» تلفّظ می‌شود.

گزینهٔ (۴): مفاعلن (کَ نی زَ کی) فاعلن (چی نی است)، پس مشخصاً مصوّت بلند در پایان واژهٔ «چینی» کوتاه تلفّظ می‌شود. هم‌چنین واو عطف بین کلمات «نغز» و «لطیف» نیز بلند تلفّظ می‌شود. مفاعلن (سِ پی دُ نَغ) فاعلن (زُ لَ طیف)

۲۳- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون دوازدهم - درس یازدهم - سطح: متوسط)

وزن این بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» بوده و نام بحر آن «رمل مثمّن محذوف» است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن این بیت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است.

گزینهٔ (۲): وزن این بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» است. (رمل مسدّس محذوف)

گزینهٔ (۳): وزن این بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» است. (رمل مثمّن سالم)

۲۴- گزینهٔ «۳» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

وزن صحیح گزینهٔ «۳»: «مستفعلن فعلن مستفعلن فعلن» یا «مفعول مفتعلن مفعول مفتعلن»

دَر	عِی	نِ	خُس	رُ	وِ	یَم	مَم	لو	کِ	خی	ش	بِ	خانِ
ــ	ــ	U	ــ	U	U	ــ	ــ	ــ	U	ــ	U	U	ــ
مفعول			مفتعلن				مفعول			مفتعلن			
مستفعلن			فعلن				مستفعلن			فعلن			

۲۵- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: آسان)

بیت دوم و بیت مذکور در گزینهٔ «۴» هر دو به بی‌تأثیری سرزنش عاشقان اشاره داشته و با هم قرابت معنایی دارند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): وزن ابیات «مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن» است.

گزینهٔ (۲): تشبیه «روی» به «آفتاب» در مصراع اوّل و تشبیه «عشق» به «زنجیر» در بیت دوم

گزینهٔ (۳): «یَست» حروف اصلی قافیه و الگوی آن «مصوّت + صامت + صامت» است.

۲۶- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دهم - درس پنجم - سطح: آسان)

در گزینه‌های «۲»، «۳» و «۴» این مفهوم مشترک است **که رنج و سختی کشیدن، مقدّمهٔ کامیابی است** و همگی با بیت زیر تناسب مفهومی دارند:

«تـــا رنـــج تحمّـــل نکنـــی گنـــج نبینـــی
تـــا شـــب نـــرود صبـــح پدیـــدار نباشـــد»

در گزینهٔ «۱» این مفهوم دیده نمی‌شود و فقط سخن از «سوخته‌جان بودن شاعر» است و این غم و اندوه او همه را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۲۷- گزینهٔ «۴» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

در این بیت با توجّه به کلیدواژهٔ «مشاطه‌وار»، می‌توان دریافت که کارکرد باد صبا «آرایشگر زلف» یا «شانه‌زن زلف» است.

بررسی گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): در این بیت، ماه (معشوق) مو را شانه می‌زند و صبا تنها «غالیه‌بار» است؛ پس نقش صبا در این بیت پخش‌کنندهٔ بوی عطر است، نه مشاطه‌گری! (غالیه: عطری خوشبو)

گزینهٔ (۲): در این‌جا باد صبا به زلف پریشان می‌پیچد، اما فقط از روی جسارت یا گستاخی در زلف وارد می‌شود، نه برای مشاطه‌گری و آرایش.

گزینهٔ (۳): در این بیت باد صبا حامل بوی زلف معشوق است که عاشق را به یاد محبوب خود می‌اندازد.

گزینهٔ (۴): در این بیت صریحاً آمده: «حق شانهٔ صبا»؛ یعنی باد صبا شانه‌زن زلف است؛ دقیقاً همان نقشی که در بیت سؤال داشت (صبا مشاطه‌وار).

۲۸- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دوازدهم - کارگاه تحلیل فصل اوّل - سطح: متوسط)

مفهوم مشترک ابیات گزینه‌های «۲»، «۳» و «۴»: نکوهش آزردن مردم و توصیه به دلجویی از آن‌ها

مفهوم بیت گزینهٔ «۱»: توصیه به آزرده‌نشدن از بدی‌های روزگار و توصیه به خوشحال‌نشدن از راحتی‌های آن

۲۹- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون ادبی - ترکیبی - سطح: متوسط)

مفهوم صحیح گزینهٔ «۲»، **«پرهیز از درمان و دردطلبی عاشقانه»** است.

۳۰- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دوازدهم - کارگاه تحلیل فصل - سطح: دشوار)

ابیات «الف»، «ب» و «ه» به موضوع وحدت وجود یا وحدت در عین کثرت اشاره دارند؛ یعنی در پدیده‌های جهان با وجود همهٔ کثرت و اختلافات، فقط یک وجود واحد (خداوند یگانه) آشکار است و در واقع جز خداوند چیزی در جهان نیست. «چندان که فکر کردم ... بیرون ز تو ندیدم» (در بیت «الف»)، «نقش دویی در دیدهٔ حیرت‌زدگان نیست» و «فقط یک صورت (خداوند واحد) در آیینهٔ تصویر است.» (در بیت «ب») و «آیینهٔ وحدت ز پشت و رو دوتا نمی‌گردد» (در بیت «ه») همگی نشانی از مفهوم «وحدت وجود» (وحدت در عین کثرت) هستند.

بررسی مفهوم سایر ابیات:

ج ضرورت و ارزش و اهمیّت پرداختن به «دل»: ما برای شناختن محبوب و وصال به او، نیاز به هیچ ابزار تلاش و اندیشه‌ای نداریم و فقط به «دل» می‌پردازیم.

د آینه فقط باید اوصاف زیبای معشوق و همدم محرم را در خود جلوه‌گر سازد و اگر غیر از این کند و تصویر اغیار و نامحرمان را بازتاب دهد، رویش سیاه می‌شود.

پاسخ نامهٔ آزمون ۳۱

۱- گزینهٔ «۲» (علوم و فنون دهم - درس چهارم - سطح: آسان)

دقّت کنید که در صورت سؤال به رعایت ترتیب ویژگی‌های بیان‌شده اشاره‌ای نشده است؛ پس بدون توجه به این مورد، گزینهٔ «۲» پاسخ صحیح ما خواهد بود. (مورد اوّل به ویژگی فکری و دوم، به ویژگی ادبی اشاره دارد.)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): مورد اوّل به ویژگی ادبی شعر این دوره اشاره دارد، ولی دومی مربوط به ویژگی زبانی نثر سبک عراقی است.

گزینهٔ (۳): مورد اوّل مربوط به ویژگی ادبی شعر سبک عراقی و مورد دوم مربوط به ویژگی فکری نثر سبک عراقی است.

گزینهٔ (۴): مورد اوّل به ویژگی زبانی شعر سبک عراقی اشاره دارد و دومی مربوط به ویژگی فکری شعر این دوره است.

۲- گزینهٔ «۱» (علوم و فنون دهم - درس اوّل - سطح: متوسط)

در این گزینه هیچ‌یک از مختصات زبانی کهن به چشم نمی‌خورد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): جدانویسی نشانهٔ منفی‌ساز فعل (نه ... است ← نیست)

گزینهٔ (۳): کاربردهای کهن واژگان که امروزه به‌گونه‌ای دیگر به کار گرفته می‌شوند. (مانا ← همانا)

گزینهٔ (۴): کاربردهای تاریخی دستور (خواندی ← می‌خواند)